

3 OK-1

1844

649722
50

работніца
і сялянка

3

1973

+ прылож.

Александрына

Словы П. БРОУКІ

Музыка В. МУЛЯВИНА

Мне не забыцца песні
Той даўняе вясны...
«На Мурамскай дарожцы
Стаялі тры сасны...»

Цяпер магу прызнацца:
Тады пачаў кахаць...
Цябе з ніякай кветкай
Не мог я параўнаць.

Прыпеў: Александрына, цяпер прыйшла зіма.
Александрына, шукаю я — няма.
Александрына, і з песняй ты цвіла,
Александрына, якою ты была.

Сказаць, што васілёчак,
Дык фарба ў ім адна.
Сказаць, што ты лілея,—
Студзёная ж яна.

Сказаць, што ты званочак,—
Ды ўсіх жа мала іх.
Такою ты здалася
У семнаццаць год маіх.

Прыпеў: Александрына, цяпер прыйшла зіма.
Александрына, шукаю я — няма.
Александрына, і з песняй ты цвіла,
Александрына, якою ты была!

УМЕРАНА

8. *mf*

Мне не за- быц- ца пес- ні
// - гу пры- знац- ца:

той даў- ня- е вяс- ны... «На му- рам-
та- ды па- чаў ка- хаць... Ця- бе з ні-
1.

- ская да- рож- цы ста- я- лі тры сас- ны...
- я- кай кветкай не мог я па- раў- наць.

2.

Ця- пер ма- // па- раў- наць.

3.

А - лек- сан - дры - на,
А - лек- сан - дры - на,

ця- пер прыйшла зі- ма. А - лек- сан-
і з пес- няй ты цвіла, А - лек- сан-

1.

дры- на, шу- ка- ю я- ня- ма.
дры- на, я- ко- ю //

2.

Для окончания

ты бы- ла. // - ла.

НАША, ЖАНОЧАЯ СПРАВА

Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

**работніца
і сялянка**

№ 3 САКАВІК
1973

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ
І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ВЫДААННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

ВЫДАЕЦЦА 3 ЛІСТАПАДА 1924 г.

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

05
222649

Ці памятаеце вы радкі з даклада Леаніда Ільіча Брэжнева аб 50-годдзі СССР, дзе ён гаварыў пра выхаванне высокай грамадскай свядомасці ўсіх грамадзян як адной з важнейшых састаўных частак працэса камуністычнага будаўніцтва?

«Работу гэту, — падкрэсліў ён, — партыя вядзе і будзе вёсці ўсё больш шырокім фронтам. Тут практычна мае значэнне ўсё: і правільная атмасфера ў сям'і, і ўмелая арганізацыя вучэбнага працэсу, і здаровая абстаноўка ў працоўным калектыве, і добра пастаўленае бытавое абслугоўванне насельніцтва, і многае іншае».

Чытаеш і думаеш: а ці не ў адрас нашых жаночых саветаў гэта сказана? Бо хто, як не яны, павінны сачыць за правільнай атмасферай у сям'ях, хто больш за жанчын займаецца вучобай дзяцей, хто, як не жанчыны, павінны змякчаць абстаноўку ў працоўных калектывах, хто, як не яны, турбуюцца, каб лепш наладзіць бытавое абслугоўванне насельніцтва? Вось давайце і паглядзім, як жа мы ўсё гэта робім.

У нас, у Заводскім раёне г. Мінска, поўнай мерай бяруць на сябе такую работу жаночыя саветы. Іх у нас дваццаць два — на вялікіх прадпрыемствах. А там, дзе працоўныя калектывы нешматлікія, гэтыя справы ўскладзены на членаў фабрычна-заводскіх прафсаюзных камітэтаў, якія адказваюць за работу сярод дзяцей і жанчын. Пры райкоме партыі створан раённы жаночы савет, які так ці інакш каардынуе дзейнасць усіх 22 саветаў. Сюды сцякаюцца іх планы работы. Тут, у райкоме, мы праводзім семінары са старшынямі жансаветаў, абменьваемся вопытам, выпрацоўваем агульныя мерапрыемствы.

Давайце ж заглянем куды-небудзь на прадпрыемства і паглядзім, як гэтыя планы і

мерапрыемствы ператвараюцца ў жыццё, чым заклапочаны члены жансаветаў на месцах.

...У Лізаветы Мендзелеўны Ханінай, як заўсёды, няма ні хвілінкі вольнага часу. Яна інжынер-нарміроўшчык. І ўжо каторы год узначальвае жаночы савет на Мінскім трактарным заводзе. Прадпрыемства быццам бы мужчынскае, але тысяч дзесяць працуе тут і жанчын. Лізавета Мендзелеўна магла б шмат хорошага расказаць, як яны працуюць, якія абавязальствы ўзялі на трэці год пяцігодкі і як старанна іх выконваюць. Але пра гэта можна даведацца і ў любым цэхавым камітэце, і ў заўкоме. А вось як жаночы савет сочыць за ўмовамі працы жанчын, Лізавета Мендзелеўна расказвае сама.

Камісія жансавета абследавала ўсе цэхі, участкі, рабочыя месцы, бытавыя памяшканні. Свае заўвагі выказала кіраўнікам цэхаў, гаспадарчым работнікам завода, прафсаюзным дзеячам — усіх іх жаночы савет запрашэў на сваё пашыранае пасяджэнне. Мусілі ўлічыць заўвагі ды і захады нейкіх рабіць. Вось і зараз на заводзе працуе група сацыёлагаў з політэхнічнага інстытута, якую ўзначальвае дацэнт Зоя Максімаўна Юк. Сацыёлагі даследавалі рад пытанняў па ахове працы жанчын, выказалі свае меркаванні і прапановы, ажыццяўленне якіх жаночы савет бярэ пад свой кантроль.

А тым часам з дзіцячага пакоя паведамлілі: у 35 сям'ях трактаразаводцаў не ўсё добра: дзеці ўзяты на ўлік у міліцыі. Член жансавета Яўгенія Іванаўна Рубінштэйн прыйшла з 22-й сярэдняй школы і таксама прынесла спіс сям'яў, дзе бацькі п'януюць, не ўдзяляюць увагі выхаванню сваіх дзяцей. На чарговым пасяджэнні члены жансавета доўга будуць раіцца, каго з бацькоў выклікаць на

пасяджэнне, за якой сям'ёй замацаваць актывістак, каб весці карпатлівую індывідуальную работу з бацькамі і праз іх неяк уплываць на дзяцей.

Работа доўгая і цяжкая. Але ж як прыемна пачуць потым слова падзякі ад бацькі ці сына! Неяк дазналіся, што сын рабочага Алешкі нядобра паводзіць сябе. Выклікалі на жансавет бацьку. Ды так прабралі яго, што не ведаў, як адчапіцца ад жанчын. Затое цяпер сына не пазнаць. І бацька рады.

Ды ці ж гэта адзін прыклад? І ці толькі на трактарным заводзе? Нядаўна на справаздачна-выбарнай канферэнцыі жаночага савета маторнага завода многа добрых слоў людзі казалі тэхнолагам аддзела галоўнага металурга Ірыне Уладзіміраўне Лазаравай, якая ўзначальвае камісію садзейнічання сям'і і школе. Хіба можа ўспамінаць яе без удзячнасці работніца механічнага цэха Касцёвіч? Два гады назад сын трапіў у дрэнную кампанію. Ірына Уладзіміраўна дапамагла ўладкаваць хлопца на працу, прымусіла вучыцца.

Або такі прыклад. З 72-й сярэдняй школы паступіў сігнал, што сын прыбіральшчыцы Пунтус дрэнна паводзіць сябе, лянуецца вучыцца. Камісія жансавета пабывала ў сям'і, у школе. Высветлілася, што ў Пунтус сям'ёра дзяцей, муж — шафёр, амаль заўсёды ў камандзіроўках. Адной цяжка. Жансавет дабіўся, каб жанчыне аказалі матэрыяльную дапамогу. Частку яе клопатаў па выхаванню дзяцей узялі на сябе актывісткі і настаўнікі.

Завітайце да Ірыны Нікіфараўны Красоўскай — старшыні жансавета аўтамабільнага завода. Таксама пачуеце, як шмат сіл і часу ўдзяляюць актывісткі выхаванню дзяцей, асабліва тых, чые бацькі па той ці ін-

шай прычыне не займаюцца гэтым. Вось і зараз тут рыхтуюць канферэнцыю аб выхаванні падлеткаў.

Але ж гэта толькі адзін з клопатаў нашых жаночых саветаў. Тая ж Ірына Нікіфараўна турбуецца, каб лепш арганізаваць работу курсаў маладых гаспадынь, актывізаваць работу клуба жанчын, правесці сямейны вечар адпачынку, вярнуць бацьку ў сям'ю...

І так у жансаветах на многіх прадпрыемствах. Клопаты, турботы, імкненне зрабіць што-небудзь такое, каб людзям лепш працавала, прыгажэй жылося. Нядаўна запрасілі мы сваіх актывістак на пасяджэнне жаночага савета раёна. З цікавасцю слухалі яны Паліну Іванаўну Камісарчук, старшыню жансавета маторнага завода. Яна раскавала пра свой вопыт работы. Вось калі б так усе энергічна ўзяліся за справу! Тады жаночыя саветы не на словах, а на справе сталі б вернымі памочнікамі сваіх партыйных арганізацый у той паўсядзённай рабоце, пра якую гаварыў Леанід Ільіч Брэжнеў.

І яшчэ. Яны стануць такімі памочнікамі тады, калі партыйныя арганізацыі будуць удзяляць жаночым саветам неабходную ўвагу. Большасць партыйных арганізацый нашага раёна гэта разумее. Бюро райкома партыі зацвердзіла нядаўна састаў раённага жаночага савета і ўсяляк падтрымлівае нашу прапанову: каб мы ўзялі пад свой жаночы кантроль работу прадпрыемстваў грамадскага харчавання, гандлю, пральняў, хімчысткі, дашкольных і іншых устаноў. Гэта якраз у нашых, жаночых інтарэсах.

В. МІШЧАНКА,
загадчыца аргаддзела
Заводскага райкома
партыі, старшыня
жансавета раёна

Копія
направлена
в ЦК КП
Беларусі

Трагедыя адбылася 22 сакавіка 1943 года. Атрад карнікаў акружыў вёску, з хат выгналі ўсіх малых, старых, жанчын. Іх сагналі ў адрыну, якую абклалі саломой і падпалілі. А тых, хто, нібы палаючы факел, вырываўся з агню, расстрэльвалі ва ўпор. 149 чалавек, з іх 76 дзяцей, ляжаць у гэтай жудаснай брацкай магіле.
Хатынь — адна з 9200 беларускіх вёсак, спаленых разам з людзьмі фашысцкімі акупантамі.
Пад схіленымі бярозамі гарыць трапяткое полемя Вечнага агню, Вечнай памяці...

Валерый ШЫХАНЦОЎ

Х а т ы н ь

Слоў не хапае, каб выказаць распач,
Слёз не хапае — аплакаць бяду.
Дыхаюць бомы загадам і просьбай:
«Помніце, людзі, спаленых тут!»

Помніце вечна — старых, немаўлятак,
Слова не вымаўляць болей яны.
Помніце, людзі, у будні, у святы,
Што не ад шчасця гудуць званы,
Што не ад радасці вецер калыша
Горкай жалобаю іх па начах...

Кожны з нас бачыў вайны папалішчы,
Кожны з нас зведаў і голад, і жах».

Ад успамінаў нікуды не збегчы,
Думкі ў былое вяртаюцца зноў...
Вечным дакорам — Хатыні печы,
Вечным дакорам — уздыхі званаў.

ШЧАСЦЯ ТАБЕ, В'ЕТНАМ!

Ніколі не забыць той дзень, калі наш старэнькі настаўнік прыйшоў у клас і замест прывітання ўсхвалявана сказаў: «Вайна скончылася, дзеці! Віншую...» Што з намі рабілася! Мы крычалі «ура», падкідвалі ўгару шапкі і хусткі, бегалі па класе. А строгі Сцяпан Фаміч быццам нічога не бачыў, стаяў ля акна і доўга праціраў акуляры. Потым павярнуўся і сказаў, каб мы беглі дадому і хутчэй паведамілі ўсім доўгачаканую навіну. Бо радыё ў вёсках, вызваленых ад фашысцкіх захопнікаў, яшчэ не было і вяскоўцы не ведалі, што прыйшоў, нарэшце, мір на зямлю.

Памятаю, мама з бабуляй спачатку не паверылі мне. А я ўжо бегла ад хаты да хаты з гэтым новым, бясконца дарагім словам «мір». Потым прыйшла паштальёнка і прынесла паведамленне, што наш тата, ад якога так доўга не было вестак, загінуў на вайне. Слёзы радасці назаўсёды змяшаліся са слязьмі непазбыўнага гора...

Можа вось гэтак прыйшоў мір і ў многія в'етнамскія сем'і. І доўгачаканая радасць таксама змяшалася з горыччу страт, нанесеных жорсткай і бязлітаснай вайной. Гэта ніколі не забудзецца. Але якое б вялікае ні было гора, людзі пераадолеюць яго, калі над імі, нарэшце, заззяла мірнае неба, калі яны ведаюць, у імя чаго пралівалі кроў і перамаглі, калі цяпло братэрскай дружбы і падтрымкі сагравала іх не толькі ў цяжкую часіну, а саграе і зараз. Мы гэта зведалі, як кажуць, не па кніжках.

Ці не таму савецкія людзі так блізка да сэрца ўспрынялі студзеньскае пагадненне аб міры ў В'етнаме? Нельга без хвалявання чытаць паведамленні, якія прыходзяць у газеты і часопісы. Колькі высакародных парываў! Рабочыя Брэсцкага электрамеханічнага завода ўсе грошы, заробленыя ў дзень падпісання пагаднення аб міры ў В'етнаме, пералічылі ў фонд дапамогі братняму в'етнамскаму народу. Піянеры мінскіх школ вырашылі збіраць металалом, каб рабочыя потым зрабілі з яго машыны для В'етнама. Рабочыя, калгаснікі, пенсіянеры пералічваюць у фонд В'етнама частку свайго заробтку, асабістых зберажэнняў.

А Валянціна Лаўрэнцьева, напрыклад, піша так: «Перамога В'етнама — гэта перамога ўсяго чалавецтва. Радасць перапаўняе сэрца. Па прафесіі я кранаўшчыца. Хачу паехаць у В'етнам дапамагчы аднаўляць па-варварску разбураную народную гаспадарку, каб народ-герой ДРВ зажыў гэтак жа шчасліва, як наш савецкі народ...»

Такое пачуццё дружбы і салідарнасці з в'етнамскім народам праяўляюць усе савецкія людзі. Хіба не пра гэта гаварыла на мітынгу Герой Сацыялістычнай Працы электразваршчыца трактарнага завода Г. П. Мягкова?

— Нам, савецкім людзям, зразумелыя цяжкасці, якія перажывае в'етнамскі народ, адбіваючы агрэсію. І вось на зямлю В'етнама прыйшоў мір. Цяпер трэба аднавіць народную гаспадарку, залячыць раны вайны. Па свайму вопыту мы ведаем, колькі гэта патрабуе намаганняў. І в'етнамскі народ знойдзе ў сабе сілы. Ды і сябры заўсёды разам з ім. Мне асабліва радасна ўсведамляць, што на палях В'етнама працуюць трактары «Беларусь», якія выпускае калектыў нашага завода, што ў нас праходзяць практыку в'етнамскія механізатары.

Радасна ўсведамляць... Да слоў Галіны Паўлаўны могуць далучыцца педагогі і выхавателі мінскага вытворчатаэхнічнага вучылішча № 53, дзе прайшлі навучанне і атрымалі высокія рабочыя кваліфікацыі 235 маладых в'етнамцаў. Цяпер гэтыя юнакі і дзяўчаты актыўна ўдзельнічаюць у аднаўленні разбуранай гаспадаркі сваёй краіны, а хутка да іх далучацца яшчэ пяцьдзесят спецыялістаў. У Беларускім дзяржаўным універсітэце імя У. І. Леніна, політэхнічным інстытуце і іншых навучальных установах набывалі і набываюць веды пасланцы далёкага В'етнама.

Выказваючы шчырыя пачуцці салідарнасці, савецкія людзі плённай працай імкнуча памнажаць свае дасягненні, багацце роднай краіны. Бо ад гэтага залежыць і мера той паўсядзённай дапамогі, якую мы аказвалі, аказваем і будзем аказваць гераічнаму в'етнамскаму народу. Народу, з якім нас звязвае адзінства мэты, дружба, памяць Хатыні і Сангмі...

Дык шчасця ж табе, мужны і працавіты В'етнам!

А. ЛЕСІНА

— **П**РЫМАЙ дэлегацыю, Сямёнаўна!
Яна пачула галасы за дзвярыма, пабегла адчыняць, на хаду папраўляючы сукенку. Так і не паспела ўцяміць, што азначае адначасовы прыход адразу трох дзесяткаў вяскоўцаў — святочна апранутых, з кветкамі ў руках. Кветкі ў снежні! Аранжарэйныя, прывезеныя з горада, такія незвычайныя ў руках, добра знаёмыя з зямлёй і вясковай работай. Кветкі? Для яе?

Яна прыняла іх, усё яшчэ не разумеючы, што да чаго, цалавалася з Гэляй і Янінай Саўка, Марыяй Ясюкевіч, лавіла віншавальныя словы:

- З Героем цябе, Валечка!
- Няхай ззяе і твая Зорачка!
- Гэта табе ад усіх нас!

Новы настольны гадзіннік заняў месца на паліраваным серванце. З разгубленай усмешкай яна зірнула на гадзіннік і заспяшалася рассаджваць гасцей. Сказала, нібы просячы прабачэння:

— Я толькі што са Шчучына, з вучобы. Вы хоць раскажыце ўсё толкам.

— Што ж тлумачыць. Узышла сёння твая Зорачка, Сямёнаўна!

І толькі калі закончыліся клопаты, калі ўсе за сталом разам прыціхлі і хтосьці

дваццаць шэсць гадоў. Гады гэтыя паспелі пакласці маршчынкі на твар, застаўся толькі румянец, стойкі, выпрабаваны ўсімі маразамі і мяцеліцамі, дажджамі і вятрамі.

— Дарагія мае!..

І заплакала. Усе загаварылі, засуцяшалі, хоць і самі добра разумелі: якая ж радасць без слязы...

Праводзіўшы гасцей, яна падышла да акна, кранула далікатны пялёстак. Трэба ж, такія кветкі ў снежні! І ўспомніла такі ж зімовы вечар. Тады яе толькі толькі назначылі брыгадзірам.

...Праўленне закончылася позна. Дзесьці а палове дванацатай ночы яна села дома за стол са сваімі запісамі. Муж на дзяжурстве да раніцы. Раптам начная цішыня разляцелася па пакоі асколкамі шкла, па падлозе з грукатам пакаціўся камень. Яна сядзела ні жывая, ні мёртвая, чакаючы яшчэ горшага. Але хату запоўніў толькі лютаўскі холад, ён прымусіў накінуць хустку, пабегчы да суседзяў...

Раніцай старшыня калгаса Рыгор Паўлавіч Кавальчук загадаў паставіць новыя аканіцы, зашкліць вокны. А ёй сказаў:

— Гэта тых рук справа, па якіх ты ўдарыш, тых людзей, хто любіць красці, п'янстваваць. Адчуваюць, што з тваім

ні горшых, даўжыня такая, шырыня такая. Вось і мерай! Муціць, расказалі пра той выпадак старшыні. Пачаў прыглядацца, як яна працуе ў цяпліцы. І тут можна было даверыцца яе сумленню: агародніна пад яе наглядом мела найлепшы выгляд. Тады, відаць, і ўзнікла ідэя зрабіць Валянціну брыгадзірам.

Уласна кажучы, брыгадзірам Рыгор Паўлавіч прапанаваў спачатку яе мужа, Юрыя Іванавіча. Юрась адмовіўся, бо з чыгункай звязаў сябе на ўсё жыццё.

— А што скажаш пра сваю жонку? — спытаў старшыня.

— А тое скажу, што справіцца. Сам дапамагаць буду колькі змагу...

І ўсё-такі, зачыняючы вечарамі аканіцы, яна дзялілася з мужам сваімі сумненнямі:

— Можна і сапраўды не спраўлюся? Ёсць жа мужчыны — няхай брыгадзірнічаюць.

— Што ж, непрыцяляю, значыць, уступіць хочаш? Яны цябе напалохаць хачелі — вось ты і паддалася...

Іх сумеснае рашэнне патрабавала вялікай сямейнай мужнасці. У брыгадзіра Вачынскай цяпер ужо не заўсёды быў час даць сваю карову, палоць бульбу на сваім агародзе, варыць парасяці. Адыш-

ПОКЛІЧ ЗЯМЛІ

В. КАРАЛЁВА

папрасіў: «Скажы што-небудзь, Валя!» яна, нарэшце, зразумела. Зразумела, што Указ — пра яе, Валянціну Вачынскую, гэта яе прадставілі да самай высокай узнагароды. Зразумела, што яе Зорачцы так добра, чыста і ад душы радуецца людзі. Трыццаць пар вачэй глядзелі на яе. Яна паднялася, хвалючыся ад сваёй бездапаможнасці, у пошуку тых адзіна патрэбных зараз слоў. Устала такая, якой прывыклі яе бачыць вось ужо

прыходам патураць ім ніхто не будзе. Вось і лютуюць...

Так, характар у яе шчыры, цвёрды. Трэба было аднойчы дзяліць соткі калгаснікам пад бульбу. Паслалі адмераць бухгалтара. Ды трэба ведаць жанчын: хачу там, не хачу тут. Бухгалтар знервавалася, заплакала нават: усяго чатыры з палавінай гектары, а клопату колькі! Прыслалі на дапамогу Валянціну. Яна сказала як адрэзала: тут няма ні лепшых,

лі ў бок клопаты пра маленькую асабістую гаспадарку на фоне той вялізнай работы, якую трэба зрабіць брыгадай. У праўленне даводзілася бегчы і ў пяць і ў тры гадзіны ночы або з вечара засяджвацца да пёўняў. Ды і няёмка спаць, калі Рыгор Паўлавіч Кавальчук, старшыня, не пазней пяці ўжо аб'язджае палі. Бывала, са злосці лунацікам яго абзывалі, а Рыгор Паўлавіч жартаваў: дэкрэт аб зямлі быў прыняты ў дзве гадзіны ночы,

В. С. Вачынская і старшыня калгаса «Расія» Р. П. Кавальчук ля макета новага калгаснага пасёлка Путрышкі.

Заўсёды цікава пагутарыць з Валянцінай Сямёнаўнай.

Фота А. Перахода

і з таго часу спаць нам на гэтай зямлі нельга, яе даглядаць трэба...

Але ж як яшчэ і даглядаць. Зямлю называюць карміцелькай. І добрая яна ў іх краях. А даглядаць яе трэба як дзіця. Як маці грудное дзіця, за ўсе 16 гадоў свайго кіраўніцтва яна ні разу не пакідала яе. «Паеду ў адпачынак — потым даганяць трэба будзе, не паспеем». Яно і праўда. Ведаеш сваю зямлю так, быццам усю скрозь пальцы прапусціў. А тут, нібы з неба хто насыпаў, — шэрыя плямы каменняў. Кожны год збіраеш, вывозіш, а яны як вырастаюць нанова. Каб на адно-два зярняты ў каласку больш дала карміцелька, як трэба яе шанавалі, песцілі, вывозілі ўгнаенні зімой, не прапускалі лепшых тэрмінаў вясной і ўвосень, выключылі ўсякія непаразумеўні ў расстаноўцы людзей...

З першых крокаў усвядоміла Валянціна Сямёнаўна жыццём прадыватаную мудрасць: зямля адгукаецца толькі на самую сумленную працу, а праца толькі тады прынясе найбольшую аддачу, калі яна творчасць, а не абавязак. І шукала ўпарта і цярдліва падыходу да кожнага чалавека. Для гэтага трэба было ведаць, хто, як і чым жыве, чым дышае.

— Дрэнных людзей няма, Юра, — сцвярджала яна. — Ёсць такія, што не разумеюць чагосьці, ёсць несабраныя, неарганізаваныя. Крыкам такіх не возьмеш, толькі пакрыўдзіш...

А ў тыя першыя гады такіх пакрыўджаных было нямала.

— Примушаеце працаваць, а што вы на працадзень дасце?

Яна гаварыла мякка, нібы з хворымі: — Само сабою жыццё не пабудуецца. Хтосьці павінен пачынаць з малога, бескарысліва.

Памятаеце, як мы пачыналі? З малога. Спачатку снапы вязалі рукамі, састаўлялі ў бабкі, малацілі на ветры. Потым асвойвалі лафетную жніўку, потым пайшоў па палях першы камбайн...

Усё лягчэй і лягчэй было ёй размаўляць з людзьмі, знаходзіць сцяжынку да іх сэрцаў. Асабліва з жанчынамі. Яна ведала іх клопаты, боль і трывогі і пачынала размову прыкладна так:

— Ведаю, што табе нялёгка, толькі я цябе вельмі прашу — дапамажы...

Па зярнятку набываў сілу іх калгасны каласок, добраўпарадкаваліся фермы, мяняўся малюнак поля. Адчувалася рука добрага гаспадары Рыгора Паўлавіча Кавальчука. Яна вучылася ў яго і вучыла сама калгаснікаў гаспадарчаму разліку, умению лічыць на капейкі і рублі не толькі зробленае, але і тое, што прынесла б рэальны вынік, калі было б выканана з самым вялікім стараннем. Усё больш важкі становіўся працадзень, усё больш і больш даражылі ім, але кожны год нараджаў яшчэ большае жаданне зрабіць больш важкім кожны колас, кожны плод зямлі, нарошчваць грамы, цэнтнеры, тоны малака і мяса. Для Валі Вачынскай гэтыя зярняты і тоны былі не толькі лічбамі прыросту. Гэта быў удзел у станаўленні той адзінай патрэбнай справы, дзеля якой жыве чалавек на зямлі. Той справы, за якую аддаў жыццё яе бацька, вясковы каваль. Гэта яго разам з маці, братам, чатырма сёстрамі фашысты ставілі пад расстрэл. Гэта яго аднойчы ўначы назаўсёды вывезлі з гродзенскай турмы і закатавалі.

Пра бацьку немагчыма ўспамінаць без слёз. Сёння ён больш за ўсіх радаваўся б шчасцю сваёй дачкі...

Так, сёння шчаслівая твая дачка, тата. Шчаслівая, што жыве і працуе ў калгасе «Расія». У тым самым калгасе, дзе нават у мінулы цяжкі год сабралі 23 цэнтнеры збожжавых, 508 цэнтнераў буракоў, 143 цэнтнеры бульбы з гектара. Той самы «Расія», дзе ў дамах святло, газ, тэлевізары, прыёмнікі, гарнітуры. Куды, наперакор закону міграцыі, з горада едуць людзі, просяцца ў калгас.

Загадчыцы вытворчага ўчастка ёсць чаму парадавацца: самы высокі ўраджай у калгасе. Гектар прынёс летась 28 цэнтнераў збожжавых, 237 цэнтнераў бульбы, 516 цэнтнераў буракоў. Якім будзе гэты год? Ці здолеем узяць 37 цэнтнераў збожжавых, 520 — буракоў, 240 — бульбы, як запісана ў абавязацельствах? Калісьці гэтыя лічбы здаліся б тваёй дачцэ неверагоднымі. А ці можна зараз сумнявацца ў вялікай адданасці чалавечых рук, з якіх сёння атрыманы гэтыя кветкі? Ад таго каменя да гэтых кветак пралёг такі доўгі, цяжкі жыццёвы шлях. Але я не жадала іншага...

І яшчэ ў адным пашанцавала тваёй дачцэ, тата. Лёс не абышоў яе жаночым шчасцем. Калі б не Юрый, магчыма, і не здолела б аддаць усю сябе самай галоўнай сваёй рабоце. Разам з Юрам не зайважылі, як вырасла дачка Лена. Ды што Лена? Унуку Толю ўжо дзесяць, Сашу — пяць.

Лена часта гаворыць: можа хопіць з цябе, мама? Няхай ужо хто-небудзь маладзейшы стане на тваё месца.

Вядома, некалі стане хтосьці маладзейшы. Але калі ёсць яшчэ сілы, хіба пакінеш зямлю, у якую кінула тваё зерне?

Гродзенскі раён.

Дом-музей I з'езда РСДРП.

Фота У. Вяхоткі.

ЗАРАНАК НОВАЙ ЭРЫ

Гэты сціплы драўляны домік стаіць у цэнтры Мінска. Яго акружаюць дрэвы, непадалёку зіхаць люстраная паверхня Свіслачы, апранутай у бетон, вакол вырастлі высачэзныя гмахі. А домік захоўвае свой першародны выгляд. Семдзесят пяць гадоў назад у ім адбылася важная гістарычная падзея — I з'езд Расійскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі.

Тры дні, з 1-га па 3-га сакавіка 1898 года, у левай палавіне дома, дзе жыў Пётр Васільевіч Румянцаў, не патухаў камін. Кіпеў самавар. На сталах — закуска. У гасцінай гораха спрачаліся... З'езд праходзіў тайна. На ім было ўсяго дзевяць дэлегатаў, якія прадстаўлялі пецярбургскі, маскоўскі, кіеўскі і екацярынаслаўскі «Саюзы барацьбы», Бунд і групу кіеўскай «Рабочай газеты». З'езд прыняў рашэнне аб утварэнні Расійскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі (РСДРП) і выбраў Цэнтральны Камітэт з трох чалавек. Ад імя з'езда быў выпушчаны Маніфест, які адыграў станоўчую ролю як адкрытая заява аб мэтах партыі. У ім абвешчалася: «Рускі пралетарыят скіне з сябе ярмо самадзяржаўя, каб з яшчэ большай энергіяй працягнуць барацьбу з капіталізмам і буржуазіяй да поўнай перамогі сацыялізму».

З'езд абвясціў стварэнне партыі, што мела вялікае палітычнае і рэвалюцыйна-прапагандысцкае значэнне. Паведамленне аб утварэнні партыі было ўсюды сустракалі сацыял-дэмакратамі з вялікай радасцю. Вестка пра з'езд падтрымлівала і патхняла партыйныя кадры ў цяжкіх умовах падпольнай рэвалюцыйнай работы, адкрывала ім шырокія перспектывы. У. І. Ленін не прысутнічаў на I з'ездзе

РСДРП, бо знаходзіўся ў ссыльцы. Стары бальшавік П. М. Лепаўшынскі ўспамінаў, з якой радасцю сустраў вестку пра з'езд Уладзімір Ільіч. «Ён радаваўся, як дзіця...» — пісаў Панцеляймон Мікалаевіч. — Ён з найвялікшым гонарам заявіў нам, сваім бліжэйшым таварышам па ссыльцы і аднадумцам, што з гэтага часу ён член Расійскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі. Мы таксама ўсе з вялікім задавальненнем падхапілі гэты новы для нас матыў і як быццам адразу выраслі ў сваіх уласных вачах».

Ішлі гады. Партыя бальшавікоў расла і развівалася. Пад яе мудрым кіраўніцтвам быў звергнуты царызм і ўсталяваны сацыялістычны лад. У сакавіку 1923 года шырока адзначалася 25-годдзе з дня адкрыцця I з'езда РСДРП. Тады і стаў музей маленькі домік над Свіслаччу. З таго часу тут шырока адчынены дзверы для наведвальнікаў. Былыя пакоі Румянцавых маюць такі ж выгляд, як і семдзесят пяць гадоў назад. У іншых пакоях доміка вісяць партрэты класікаў марксізму-ленінізму, удзельнікаў з'езда, фотакопіі партыйных дакументаў, выразкі з газет, макеты падпольнай друкарні і іншыя матэрыялы пра зараджэнне нашай партыі.

Дзейнасць музея — даніна павагі да тых, хто не шкадаваў сябе ў імя светлага сённяшняга дня, хто паклаў пачатак нашай слаўнай Камуністычнай партыі. Сюды ніколі не зарасце народная сцяжынка. Асабліва шмат наведвальнікаў у музей ў гэтыя дні, калі споўнілася 75 гадоў з дня адкрыцця I з'езда РСДРП. У гістарычны домік над Свіслаччу ідуць і ідуць людзі.

В. КАПЦІЛОВІЧ

— Ну што? Ну як? Хто сёння на першым месцы?

Такімі пытаннямі сустракаюць мяне члены маёй брыгады пасля пасяджэння фабрыкама. Пасяджэння, на якім кожны тыдзень падводзяцца вынікі сацыялістычнага спаборніцтва паміж брыгадамі фабрыкі. Нейкі момант я маўчу, углядаючыся ў сваіх сябровак, люблюся іх шчырай зацікаўленасцю і думаю: колькі б ні гаварылі пра сілу і дзейнасць спаборніцтва, а ўбачыш, як гэта выглядае ў жыцці, хоць бы на прыкладзе нашай невяліччай брыгады, — і не знойдзеш слоў, каб як след вызначыць гэтую сілу.

Спаборніцтва называюць

шырокай плынню магутнай ракі, у якую ўліваюцца сотні маленькіх ручайкоў, дзесяткі рэчак. Вось мы ў сваёй брыгадзе спаборнічаем паміж сабою, няхай гэта будуць ручайкі. У цэлым брыгада здаўна вядзе сяброўскае змаганне з брыгадай другой змены, якую ўзначальвае Марыя Сафронава. Брыгада Марыі таксама працуе добра, і наша першынство здабываецца зусім не проста. Можна адсюль і хваляванне, з якім кожны раз сустракаюць мяне ў брыгадзе? А ўчасткі і змены спаборнічаюць паміж сабою, цэхі — паміж сабою... Уся фабрыка выклікала пяць кандытарскіх прадпрыемстваў краіны: гомельскі кам-

кімі робяцца іхнія рухі. Добра, цёпла становіцца на душы і ў мяне.

Асабліва радасна было ўсім нам, калі брыгаду прызначалі пераможцай у сацыялістычным спаборніцтве ў гонар саюзных рэспублік. Гэта была наша працоўная перамога. Мне, сказаць па шчырасці, і сёння прыемна бачыць свой партрэт на фабрычным двары побач з партрэтамі іншых пераможцаў спаборніцтва — работніц, брыгадзіраў, начальнікаў цэхаў і ўчасткаў.

Нялёгка было ісці да перамогі. Паставілі на глазіровачнай машыне новы стол — ён толькі так завецца — стол, а на самой справе гэта част-

задавальненне. Падкрэсліваю — маральнае. Высокая ацэнка тваёй працы, слава і пашана ў калектыве, дзе кожны цябе ведае, ганаровае званне пераможцы — а зрэшты агульны поспех калектыву — вось самы высокі парог у спаборніцтве. Матэрыяльна члены нашай брыгады амаль нічога не гублялі б, калі б нас абганяла іншая брыгада. Але, нягледзячы на гэта, яны хваляваліся, каб не ўступіць першае месца, захаваць свой працоўны аўтарытэт.

ВЫСОКІ ПАРОГ

Фота У. Вяхоткі.

Якая асалода — атрымаць у падарунак цукеркі з «Камунаркі»!

Прыемны сувенир — шакаладная бутэлечка. Іх робіць брыгада Зінаіды Захараўны Каранеўскай (у цэнтры).

Брыгадзір брыгады глазіроўчыкаў Настасся Сяргееўна Лаўрэнава.

бінат «Спартак», вільнюскую фабрыку «Пяргале», рыжскую «Узвара», талінскую «Калеў», львоўскую «Светач». Дык ці ж гэта не плынь? Широкая, магутная. Калі ўявіць сабе, што яна ахапіла ўсю краіну, дык гэта ўжо не рака, а цэлае мора!

Такія думкі прамільгнуць у галаве, а брыгада глядзіць на мяне, чакае. І толькі па маёй усмешцы ведае адказ.

— Мы зноў першыя, — гавару я.

Нешматслоўныя жанчыны працуюць побач са мной. Руплівым і старанным людзям за працай няма калі асабліва размаўляць. І радасць сваю не выказваюць словамі. Але бачу, як свецяцца твары і ў Настассі Шатэрнік, і ў Клаўдзіі Камека, і ў Ніны Луцэвіч, Тамары Серык, як увачавідкі маладзёў маюць сяброўкі і якімі лёг-

ка машыны, у якую сыплюцца цукеркі, перш чым трапіць на глазіроўку. Думаю, усім зразумела, што такое глазіроўка. Амаль усе цукеркі, якія вырабляюцца на нашай фабрыцы, зверху пакрываюцца шакаладам ці шакаладнай сумессю. Некалі гэта рабілася ўручную, як і многія іншыя працэсы. Потым паставілі вельмі зручную машыну-аўтамат, і цяпер наша справа — сачыць за яе работай, збіраць гатовую прадукцыю. Усё было добра. І раптам гэты «стол». Не ідуць цукеркі ды і годзе. Дзень-два біліся, пакуль не наладзілі. Ледзьве паспелі падагнаць, што ўпусцілі за гэты час.

У тыя дні я зразумела яшчэ адну рэч. Людзі хочуць быць першымі, лепшымі ў працы, бо гэта дае не толькі матэрыяльнае, а і маральнае

Я расказвала пра сваю брыгаду. На фабрыцы ёсць нямала іншых пераможцаў спаборніцтва за якасць прадукцыі, за выкананне плана, зніжэнне сабекошту і г. д. Раскажу і пра іх. Але перш мне хочацца сказаць пра фабрыку, мой другі родны дом, як я называю яе. «Камунарка» — гучыць гэта імя так горда, так прыгожа. А паслухаю ў магазінах, як просяць дзеці і дарослыя «мішак», «вавёрачак», «свіцязянак», «зубраў», як ідуць нарасхват падаруначныя наборы, шакаладныя бутэлечкі, каробкі «Восеньскага букета», «Птушынага малака» — і, здаецца, яшчэ прыгажэй гучыць назва нашай фабрыкі.

Мы ганарымся, што 13-ці вырабам прысвоены Знак якасці, гэта нямала для праўнаўча невялікага прадпрыемства. На шыйдзе фаб-

На год раней тэрміну ўвайшла ў строй дзеючых ткацкая вытворчасць трэцяй чаргі Аршанскага ордэна Леніна льнокамбіната. Праектная магутнасць трэцяй чаргі пры двухзмёнай рабоце разлічана на выпуск двух мільёнаў васьмісот тысяч квадратных метраў ільняных тканін у год.
На здымках: прадзільная вытворчасць трэцяй чаргі. На пярэднім плане прадзільшчыца камсамолка Надзея Макаранка.
Маладыя ткачыкі камсамолкі Вольга Барадулькіна і Таццяна Іванова.
Фота А. Царлюкевіча (БЕЛТА).

рыкі красуюцца словы — «уз-нагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга».

Я сказала: фабрыка — мой другі дом. У самым пачатку пяцідзсятых гадоў з далёкай вёскі Стараселле Крычаўскага раёна прыехала я ў сталічны Мінск. Не надта высокая ростам і цяпер, а тады, у 16 гадоў — ад гаршка два вяршкі, сарамяжая, слова з мяне не выцягнуць — уладкавалася на «Камунарку». Рабіць нічога не ўмела, толькі падлогу мыла. Прыглядалася, вучылася. Вучылі, прыглядаліся і да мяне. І хутка паставілі на глазіроўку. Дваццаць гадоў мінула з таго часу, і вось цяпер я брыгадзір, дэпутат. Па працы і маёй і ўсёй нашай брыгады мне павага і гонар. Дык хіба ж не родны дом — мая фабрыка?

Мая фабрыка. Нават той, хто быў у нас два-тры гады назад, шмат чаго не пазнае ў яе цэхах. Быццам рассунуліся сцены «Камунаркі», пабудаванай яшчэ ў гады першай пяцігодкі. А колькі працэсаў,

некалі вельмі працаёмкіх (нездарма ж да рэвалюцыі кандытарскія фабрыкі называлі «салодкай катаргай!»), пастаўлены на канвеер, на патак, колькі цяжкай, пераважна жаночай працы замянілі аўтаматы. Вось тут, у шакаладным цэху, некалі ўсё рабілася рукамі жанчын. Сёння — самы сучасны аўтамат вырабляе любімыя «алёнкі» і «чайкі». А загорванне цукерак? Сотні жанчын займаюцца гэтай справай, сёння — таксама аўтамат.

Мы лічым і гаворым пра гэта на вытворчых нарадах, прафсаюзных сходах, што яшчэ шмат можна і трэба зрабіць інжынерам і канструктарам. Ададзелу навуковай арганізацыі працы яшчэ думаць і думаць. Каб на кожным участку поўнаасцю ліквідаваць ручную працу. Гэта можна зрабіць нават на нашых, увогуле шчыльных, вытворчых плошчах. А ў хуткім часе плануецца ўзвесці новы будынак фабрыкі, і будзе ён аснашчаны самым лепшым абсталяваннем.

Значыць, новая слава чакае «Камунарку». Але і сёння мы ведаем, што прадукцыя наша карыстаецца папулярнасцю і ў дзяцей і ў дарослых. Ніводная ўрачыстасць у сям'і не абыходзіцца без цукерак, пячэння. Паведамлю такую лічбу: летась план рэалізацыі прадукцыі мы выканалі на 169 працэнтаў. Па выніках сацыялістычнага спаборніцтва за дастойную сустрэчу 50-годдзя СССР калектыў узнагароджан юбілейным Ганаровым знакам ЦК КПСС, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, Савета Міністраў СССР і ВЦСПС.

Мне хочацца, каб усе, хто з асалодай пакаштуе нашы цукеркі і бісквітныя вырабы, успомнілі імёны лепшых людзей «Камунаркі». Для вас жа мы стараемся, для вас і для нашых з вамі дзяцей. Першае месца ў спаборніцтве па карамельнаму цэху занялі брыгады З. Семянцовай, С. Паляшчук, А. Матрашылавай, Л. Кабанавай, Э. Хэнько. Па цукеркава-

прыскаваму цэху — І. Тарасавай, М. Сафронавай, Я. Грудзецкай. І наша брыгада. Па бісквітных вырабах на першым месцы брыгада В. Макарэвіч. Яшчэ мне хочацца пазнаёміць вас з лепшымі работніцамі рознічнага ўчастка, таго, адкуль выходзяць прыгожа аформленыя каробкі цукерак. Гэта Ніна Бароўская, Роза Фелічонак, Яўгенія Блізнюк, Ніна Варапаева. Дарэчы, укладчыца-мадэльер Ніна Нікіфараўна Варапаева нядаўна заняла другое месца па афармленню цукерачных набораў на ВДНГ, чым ганарыцца і яна сама і ўвесь калектыў.

Вось вы коратка і пазнаёміліся з нашай фабрыкай, з некаторымі яе людзьмі. Думаю, што гэта знаёмства будзе працягвацца. Бо «Камунарка» — заўсёды з вамі, і ў святы, і ў будні.

Настасся ЛАЎРЭНАВА, брыгадзір фабрыкі «Камунарка», дэпутат Ленінскага райсавета дэпутатаў працоўных г. Мінска

ПАРТЫЗАНСКАЯ МАЦІ

У дзяцінстве чуў я прымаўку: «Бойся каня ззаду, быка спераду, а здрадніка з усіх чатырох бакоў». Народ не выдумвае дарэмна.

...Здраднік Ягор Малашкевіч вёў фашысцкіх карнікаў па партызанскіх сцяжынках. Накормлены, цёпла апрануты, у руках новенькі аўтамат. Вось і вёска Асяцішча, што ў Круглянскім раёне. Спыніліся ля хаты, дзе жыла партызанская маці Алена Антонаўна Жабуртовіч. Калісьці, да вайны, Малашкевіч сябраваў з яе сынам Мікалаем, разам працавалі на лесасплавне. Не раз бываў тут у гасцях — апошнім дзялілася старая. Разам з Мікалаем быў некаторы час у партызанскім атрадзе.

Алена Антонаўна сядзела на самаробным эдліку і абірала бульбу. Раптам адчыніліся дзверы. Старая падняла галаву.

— А, Ягорка! Заходзь, даражэнькі. Ці даўно маіх хлопцаў бачыў? Вось ужо другі тыдзень ніхто з вас воч не паказвае. Чула, што немцы нейкую блакіроўку ўздумалі супраць партызан. Што гэта такое? Чаму ж ты маўчыш, Ягорка? А мо ты ўжо не ў тым атрадзе... Напэўна, есці хочаш? Прагаладаўся, а я адразу са сваімі пытаннямі. Прабач старую.

Яна апаласнула рукі і падышла да стала.

— Сядай, Ягорка, не пашкодзіць...

— Я сыты, — працадзіў Малашкевіч, — сыты, сыты, сыты!..

Ён ірвануў з пляча аўтамат.

Старая зірнула ў акно і ўбачыла карнікаў. Яна замахала рукамі, памкнулася да Малашкевіча:

— Не страляй праз акно. Паглядзі, колькі іх панаехала. Хавайся ў падпал, хутчэй, хутчэй!..

Алена Антонаўна разгублена пазірала то ў акно, то на былога таварыша яе сына, а губы шапталі:

— Хутчэй, хутчэй!..

— Выходзь! — загадаў фашысцкі прыхвасцень.

Партызанская маці зразумела ўсё. На момант злавіла позірк «госця», з агідай кінула:

— Паганец ты!..

— Замаўчы! — ашчэрыўся здраднік і ўдарыў жанчыну.

За вёскай Алена Антонаўна азірнулася. У вачах пацямнела. Успомнілася перажытае. Усяго было: і радасці і гора. Шэсць сыноў і тры дачкі — усіх выхавала. Вольга, Марыя ўжо сваіх дзяцей маюць, Федзя б'е ворагаў на фронце, Мікалай, Міхаіл, Віктар і Пеця партызаняць разам з бацькам. Вось толькі Каця... Восьмы гадок пайшоў ёй. Кудысьці на вёску пабегла. Захавай цябе божа, дачушка!..

Разам з Аленай Антонаўнай вялі яшчэ некалькі чалавек. Лістападаўскі вечер пранізваў наскрозь, церабіў валасы на непакрытых галовах.

Раптам Алена Антонаўна пачула шэпт суседа Лобача:

— Дачка твая бяжыць, чуеш, Алена?

Каця ўчапілася маці за шыю:

— Мамачка, даражэнькая, куды ты? Навошта нас пакідаеш?..

— Не плач, дачушка, я хутка вярнуся, — стрымліваючы слёзы, супакойвала яе маці. — Бяжы назад, бяжы, дзіцятка.

Падскочыў Малашкевіч, а за ім і бургамістр Дзянісавіцкай воласці Паўлавец. Адарвалі дзяўчынку ад маці і кінулі на абочыну дарогі. Паўлавец з размаху ўдарыў жанчыну па твару. Яна ўпала на зямлю. Фашысцкі служка пачаў таптаць яе нагамі, прыгаворваючы:

— Вось табе, васьм... За ўсіх тваіх сыноў!..

Да дрэва ставілі па аднаму. Кулямётная чарга — і зноў падводзілі новую ахвяру.

— Адплаціце за мяне, сыночкі дараж!..

Гэта былі апошнія словы Алены Антонаўны Жабуртовіч.

...І сыны помсцілі. Грамілі ворагаў пад Сомрамі і ля Шапялёвіч, у Марцьянавічах і Дубавым, Новым Палессі і Паўлавічах, на чыгунцы і лясных дарогах. З усіх братоў у жывых застаўся толькі адзін — Міхаіл. Каця пасля гібелі маці была вывезена самалётам на Вялікую Зямлю. Зараз яна замужам і жыве ў вёсцы Папарнае Крупскага раёна.

Пасля вайны быў злоўлены і пакараны здраднік Малашкевіч. На судзе ён раскажаў, як мужна вяла сябе ў апошнія хвіліны жыцця партызанская маці Алена Антонаўна Жабуртовіч.

Я гляджу на стромкія сосны, што стаяць, нібы ў ганаровай варце, над могілкамі. Жоўтай смалой заплылі на іх медных ствалах шрамы ад куль. Час гоіць раны ў дрэў. Толькі пякучы ўспамін мінулай вайны не можа загаіцца і не загаіцца ў чалавечых сэрцах.

Міхась ПАЦЁМКІН

ДЭЛГЭР сустракала нас ва Улан-Батарскім аэрапорце Буянт-Уха. Такая радасная была яе ўсмішка, што мы адразу забыліся пра стому, і нават разрэджанае паветра — паўтара кіламетра над узроўнем мора — здалося жыватворным і гаючым.

Дэлгэр — адказны сакратар Таварыства мангола-савецкай дружбы — прымала гасцей.

— У каго шмат сяброў, той шырокі як стэп, — сцвярджае мангольская прыказка. Пачулі мы яе ад Дэлгэр і здзівіліся параўнанню. Ведаеце, што такое мангольскія стэпы? Гадзінамі, а то і днямі можна ехаць па плоскай раўніне, што каласіцца залатымі хвалямі тугіх каласоў, усыпана яркімі кветкамі, запоўнена чародамі авечак або табунамі коней. І яшчэ ўявіце сляпуча блакітнае неба і белыя россыпы юрт!..

Бязмежныя прасторы старадаўняй цудоўнай зямлі прыходзяць на памяць, калі слухаеш працяжныя мелодыі Манголіі. Мы слухалі народныя песні гэтай краіны пад гукі марынхура — нацыянальнага музычнага інструмента, у выкананні выдатнай спявачкі Суглэгмы.

Дэлгэр паказвала нам краіну, знаёміла са сваімі і нашымі землякамі. Так, так, з нашымі. У Дархане я сустрэў мінчанку Нінель Фёдараву Касцюк — супрацоўніцу цэнтральнай лабараторыі Міністэрства харчовай прамысловасці БССР. Свае веды, багаты вопыт яна аддае развіццю мангольскай харчовай прамысловасці.

Жанчыны Манголіі непаўторна прыгожыя. І справа тут не толькі ў чыста знешніх рысах. Жанчына-дэпутат, жанчына-аграном, жанчына-вучоны, суддзя, інжынер... Да рэвалюцыі яна лічыла грэхам нават глядзець на кнігі — рабыня, уласнасць мужа, яго рэч. Эмансипацыя, гордае пачуццё сваёй раўнапраўнасці абудзілі ў жанчыне бязмежную энергію, талент, натхнілі на подзвіг і гераізм.

Першая канстытуцыя МНР, прынятая ў 1924 годзе, замацавала за жанчынай роўныя з мужчынам правы. А ў наступным, 1925 годзе было забаронена аддаваць жанчыну замуж супраць яе волі. Цяпер жанчыны складаюць 22 працэнты дэпутатаў Вялікага народнага хурала — вышэйшага органа дзяржаўнай улады. У мясцовых хуралах кожны трэці дэпутат — жанчына. У 1930 годзе сярод прамысловых рабочых было толькі 0,7 працэнта жанчын, а цяпер — 43,5 працэнта. Напрыклад, на Улан-Батарскім прамысловым камбінаце, адным з буйнейшых прадпрыемстваў краіны, 57 працэнтаў пра-

цуючых складаюць жанчыны. З іх 215 займаюць кіруючыя пасады, 10 працуюць дырэктарамі, намеснікамі дырэктараў і галоўнымі інжынерамі фабрык і заводаў камбіната.

Мангольская жанчына далучылася да сучаснай навукі і тэхнікі. 46 працэнтаў настаўнікаў краіны, больш як 70 працэнтаў работнікаў народнай аховы здароўя, палавіна студэнтаў вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў, трэцяя частка навуковых работнікаў рэспублікі — жанчыны. Ёсць яны і сярод дактароў навук, членаў-карэспандэнтаў Акадэміі навук МНР.

Жаночыя арганізацыі Манголіі актыўна ўдзельнічаюць у дзейнасці МДФЖ з моманту яе стварэння. Камітэт мангольскіх жанчын з'яўляецца членам Бюро МДФЖ, ён развівае цесныя сувязі з прагрэсіўнымі і дэмакратычнымі жаночымі арганізацыямі свету.

...У апошні дзень наша мілая Дэлгэр раптам не прыйшла ў прывычны час. І гэтак жа нечакана з'явілася са скруткамі, пакеці, падарункамі ад Таварыства дружбы, ад кіраўнікоў рэспублікі, ад самой Дэлгэр. «Найрамдалі!» — «Дружба!» — гучаць галасы праводзячых. На твары Дэлгэр мы бачым сумную ўсмішку — усмешку расставання. Дэлгэр была ў Мінску, Гомелі і палюбіла нашу рэспубліку гэтак жа, як палюбілі мы яе цудоўную радзіму. У Дэлгэр, як у кожнага мангола, у кожнай манголке — мільёны сяброў у нашай краіне.

Г. КРУГЛОУ

Улан-Батар — Мінск

На вуліцах Улан-Батара.
Фота аўтара.

ГАСПАДЫНІ ВОЛЬНЫХ СТЭПАУ

У ГАРАДСКІМ САДЗЕ

Юрый НАГІБІН

У апошнія гады пісьменнік Юрый Нагібін працуе над маленькімі апавяданнямі пра Юрыя Гагарына. «Матэрыял для гэтых апавяданняў, — піша аўтар у часопісе «Огонек», — даюць асабістыя ўспаміны, сустрэчы з роднымі і сябрамі першага касманаўта, паездкі — спецыяльныя і нечаканыя — у месцы, якія захоўваюць памяць пра яго».

Прапануем увазе чытачоў адно такое апавяданне ў перакладзе з рускай мовы.

Па суботах і нядзелях у Арэнбургскім гарадскім садзе дзейнічала адкрытая танцавальная пляцоўка. Магутныя, з іржавай хрыпатою гукі вальсаў, факстротаў і танга валілі з чорных гучнагаварыцеляў, а музычнай рубкай была фанерная будачка, размешчаная за вечна пустой, сумуючай ракавінай духавога аркестра. Пласцінкі былі старыя і зайграныя: «Дождж ідзе», «Цыган», «Рыарыта», «Японскія ліхтарыкі», уцёсаўскія «Сэрца» і марш з «Мінае вечар», «Дунайскія хвалі», а з новых — адна «Галубка», ды і то знаўцы сцвярджалі, быццам і яна старая: раней насіла іншую назву — «Паломка». Але мясцовыя дзяўчаты з ахвотай хадзілі на танцпляцоўку, бо тон тут задавалі афіцэры і курсанты лётнага вучылішча, народ падцягнуты, строгі, які ведаў правілы абыходжання. П'яніцы і хуліганы баяліся нос сюды сунуць. Лётчыкі, не карыстаючыся паслугамі баязлівай адміністрацыі і асцярожна-гультаяватых міліцыянераў, распраўляліся з імі павайсковому чотка, хутка і сур'ёзна. Ды і наогул на танцпляцоўцы панавалі суровыя парадкі. У час танца забаранялася курыць, штурхацца, вымаўляць нецэнзурныя словы; трэба было ўступаць дамам месца на лаўцы і запрашаць на танец не пры дапамозе свісту або пашчоўвання пальцамі, а па ўсіх правілах ветлівасці. Каля пляцоўкі прадавалі марожанае, морс, сітро, а моцныя напіткі былі адцеснены да дзіцячага гарадка. І цывільныя кавалеры міжволі змірыліся з такім этыкетам і нават пачалі знаходзіць у ім густ.

У той суботні вечар на пляцоўцы пераважалі пінжакі і кепкі, а Узброеныя Сілы былі прадстаўлены мажым старшыноў-пехацінцам ды сарамлівым артылерыйскім лейтэнантам. Блакітных пагонаў, а таксама і залатых з блакітнай акантоўкай штосьці не траплялася. Патанцаваўшы раз-другі з нейкімі не вельмі спрытнымі партнёрамі, Валя Гарачава і яе таварышка сабраліся пайсці. Няхай у нашым апавяданні дзяўчына, якая суправоджала Валю, рослая, буйной касці, з прыпухлым ротам і пазбаўленымі колеру, амаль белымі валасамі, так і застаецца Таварышкай. Хаця ў жыцці Валя Гарачава, ціхая, сціплая, якая ахвотна адыходзіла ў цень, куды часцей іграла ролю маўклівай сяброўкі пры сваёй віднай, самаўпэўненай спадарожніцы.

Дзяўчаты ўжо збіраліся дамоў, як раптам каля пляцоўкі з'явіліся два лётныя курсанты з сержанцкімі лычкамі — высокі і нізенькі. Дзяўчаты адразу заўважылі курсантаў і напусцілі на сябе абыякава-рассеяны выгляд. Курсанты, у сваю чаргу, заўважылі дзяўчат, і нізенькі ўсхвалявана сказаў:

— Вось яна!

— Якая з дзвюх? — заклапочана перапытаў высокі. — Бландзінка?

— Не, другая.

— Ну, дзякуй богу! А я ўжо напужаўся... Які ж ты ўсё-такі ўдачлівы хлопец! — сказаў ён амаль з зайздрасцю.

— Гэта чым жа?

— На сяброў табе шанцуе. Эх, мне б такога пакраўціцеля. — Голас прагучаў задуменна.

— Ты, відаць, даўно не атрымліваў?

— Добра, вязун. Зараз я цябе пазнаёмлю.

Ён шырока ступіў, перагарадзіў дарогу дзяўчатам.

— Здравія жадаю! — спрытна казырунў, усміхнуўся, злавіў доўгаю рукою плячо свайго сябра і выштурхнуў наперад. — Прашу любіць і жалаваць — выдатнік баявой і палітычнай падрыхтоўкі сержант Юрый Гагарын.

Гагарын дакрануўся пальцамі да аколыша фуражкі, паціснуў вялую руку высокай, не разабраўшы яе імя, а потым — сухую, моцную руку дзяўчыны, якая назвала сябе Валяй.

— Ого, якая моцная рука!

— У медроботнікаў павінны быць моцныя рукі.

— Вы ўрач?

— Не. Вучуся ў медыцынскім вучылішчы.

— Нічога сабе! — пачуўся абураны голас высокага курсанта. — Сам пазнаёміўся, а свайго сябра і добразычліўца не падумаў прадставіць.

Гагарын зразумеў, што зноў стаў ахвярай сяброўскага розыгрышу, але на гэты раз не мог крыўдаваць.

— Пазнаёмцеся, Юрый Дзергуноў, выдатнік па ўсіх стацях, толькі вельмі сарамлівы.

— Яно і відаць, — спагядліва кінула Таварышка.

А потым усё было як належыць: танцы безупынку, марожанае, сітро. Таварышцы спадабаўся высокі, спрытны, вясёлы партнёр. Яна вельмі любіла, калі «прыгожа» заляцаюцца да жанчыны. Пад гэтым яна разумела паслухмянае выкананне розных дробных прыхамацёў: яшчэ палачку «эскімо», яшчэ шклянку газіроўкі з сіропам, цыгарэту, хаця не ўмела курыць. Зразумела, яна аддавала перавагу пагонам, няхай хоць з адной маленькай зорчак, на сержанцкія даходы не разгуляешся, але Дзергуноў

быў, відаць, пераапанутым прынцам: ён паслухмяна курсіраваў між пляцоўкай і ларком.

Валя спачатку таксама была задаволеная сваім стрыманым кавалерам. Чалавеку прамому, строгаму, ёй аднолькава не падабаліся ні хітраватасць, ні бесцырымоннасць. Яна, вядома, адразу адчула, што падабаецца курсанту, і была ўдзячна за пачцівыя паводзіны. У адрозненне ад большасці сыноў паветра ён не праўляў схільнасці да высокай скорасці і маланкавага маневра.

Ёй было спакойна і надзейна з маўклівым курсантам, але нячысцік, які з часоў прамаці Евы штурхае жанчын да небяспечных учынкаў, прымусіў яе пацікавіцца:

— А што вы робіце на вуліцы Чычэрына? Я вас там часта бачу.

— Адказваць абавязкова? — усміхнуўся Гагарын.

— Там ваша мілая жыве? — з ноткай раптоўна ўзнікшай рэўнасці спытала Валя.

— Так, — адказаў Гагарын, гледзячы ёй прама ў вочы. — Там жыве мая мілая.

— У якім доме? — слабым голасам спытала Валя. — Я там усіх ведаю.

Гагарын назваў.

— Няпраўда! Вось і няпраўда! Я сама жыву ў гэтым доме! — І тут яна зразумела прызнанне Гагарына. Дык вось чаму яна сустракала яго на сваёй вуліцы!

Трывожная радасць гэтага адкрыцця пагасла амаль імгненна. Няхай ён сказаў праўду, няхай яна сама падштурхнула яго на шчырасць, усё роўна гэта было падобна на непрыемную пахвальбу... Глядзі ж ты, а з выгляду сціпленкі... Яна адчувала нейкую несправядлівасць у сваіх думках, але нічога не магла зрабіць з сабой.

Адчуўшы, што Валя скісла, Таварышка прапанавала змяніць дэкарацыі.

— Мы абедзве захапляемся кіно! — паведаміла яна.

Курсанты глянулі адзін на аднаго, і Дзергуноў сказаў з вясёлым шкадаваннем:

— Рады б, ды капіталы не дазваляюць!

— Эх вы, а яшчэ сержанты.

— Жывем шырока, з сапраўды гусарскім размахам. Па дзве спадчыны пралі. Мяркуйце самі: кожны дзень пачак цыгарэт. Юра, праўда, не курыць, але не ведае меры па часці марожанага. Амаль кожную нядзелю — кіно, ды яшчэ газіроўка.

— Хопіць хлусіць! — спяхмурнела Таварышка.

— У мяне ёсць грошы, — ціха сказала Валя.

— Браць грошы ў жанчын! — жахнуўся Дзергуноў. — Да гэтага мы яшчэ не дайшлі.

— Нам трэба раней вярнуцца ў часць, — умяшаўся Гагарын. — У нас заўтра спарборніцтва.

— Якія?

— Па баскетболу.

— І вы, канешне, таксама ўдзельнічаеце, — хмыкнула Таварышка.

— А як жа, ён наш капітан! — з гонарам сказаў Дзергуноў.

— Хопіць мянціць языком!..

Не палічыўшы патрэбным развітацца, Таварышка ўладна схапіла Валю пад руку і пацягнула прэч.

— Прыходзьце на стадыён! — крыкнуў Гагарын.

Яму не адказалі.

— Здаецца, ты перабраў па лініі гумару, — сказаў Гагарын сябру.

— Але ж у нас сапраўды няма грошай.

— Можна было сказаць неяк інакш... без крыўды.

— Тады ўзнікла б іншая ідэя. Прагуляцца па набярэжнай або пасядзець на лаўцы ў парку. Маё сяброўскае самаавярэванне не заходзіць так далёка.

— Яна табе спадабалася?

— Высокая бландзінка? Яна вельмі прыгожая для мяне. І не рабі мне балюча, не кажы пра яе...

...Раніцай наступнага дня Валя Гарачава раненька выбегла з дому. Таварышка, якая не выспалася і не зрабіла ранішняга «намазу», сустрэла яе ў штыкі:

— На стадыён!.. Ну ці бачылі вы такую дурніцу? Няўжо ты паверыла гэтым балбатунам?

— А навошта было ім хлусіць?

— Каб у кіно нас не павесці.

— Дык яны ж адразу сказалі, што не маюць грошай...

— Добра... Ты бачыла калі-небудзь баскетбол? Там адны жардзіны практыкуюцца. Твайму недамерку — самае месца!..

Валя ніколі не думала, што ёй можа быць так цяжка. Здавалася б, што тут такое? Малазнаёмы чалавек сказаў дробную няпраўду. Можна, пахваліцца хацеў, можа, схаваць узнікшую нялоўкасць. Або проста пажартаваў, кожнаму ж відаць, што баскетбол не для яго. І ці варта думаць аб гэтым? Хто яны адно аднаму? Сустрэліся — разышліся... Але ж ён прыходзіў на іх вуліцу, яна не раз бачыла яго. Вось гэта трэба ратаваць. Не разумеючы сябе самую, разгубленая, Валя амаль бегла па пустых няздальных вуліцах да стадыёна.

Там сапраўды праходзілі спарборніцтвы па баскетболу паміж курсантамі лётнага вучылішча і артылерамі. Вялікі натоўп вайскоўцаў акружаў пляцоўку. Лётчыкі прайгравалі, Валя зразумела гэта па крыку балельшчыкаў. Потым яна пачула імя Гагарына. І тут жа ўбачыла, як ён высока падскочыў ля карзіны праціўнікаў.

— Мне стала вельмі сорамна і вельмі радасна, — гаворыць Валянціна Іванаўна. — Я адразу паверыла ўсяму, што ён мне казаў, і верыла ўсё жыццё, да апошняга дня.

— А ён сапраўды добра гуляў? — цікавіўся я. — І рост не быў яму перашкодай?

— Яго выручаў скачок. Ён таму і захапіўся баскетболам, што ў яго не было дадзеных для гэтай гульні. Гагарыну заўсёды трэба было нешта пераадоўваць... Дарэчы, лётчыкі тады выйгралі. За не-

Расці вялікая, Леначка!

калькі секунд да канца пры нічыйным ліку яны валодалі мячом. І тут у артылерыстаў парушэнне. Штрафны. Курсанты-балельшчыкі крычалі: «Адмоўцеся!». Але Юра, капітан, вырашыў кідаць. Вы што-небудзь у баскетболе разумееце?

— Лётчыкам лепш было трымаць мяч. Кідок у апошнія секунды — гэта вельмі адказна. Тут і ў майстроў здаюць нервы.

— Але не ў будучых касманаўтаў. Юра прымерыўся, спакойна паклаў мяч у карзіну, і тут жа прагучаў свісток. Нехта з тых, хто хварэў за артылерыстаў, сказаў тады: «Вось чортава вязенне!» А Юраў начальнік паправіў яго: «Не, гэта характар!»

У пакой, дыхаючы сакавіцкім холадам і пакідаючы сляды на чыстым паркеце, уварваліся дзве цудоўныя маленькія істоты ў аднолькавых цыгейкавых футрачках і вязаных шапачках — гагарынскія дочки.

— Мама, сёння кіно пра Вініту!..

Абедзве падобныя на бацьку, але ў старэйшай гэтае падабенства выходзіць за межы звычайнага і сціскае сэрца. Яна дорыць усім не копію, а арыгінал бацькавай усмешкі. Я глядзеў на Валянціну Іванаўну, якая схілілася да дачок, і мяне раптам здзівіла, што ўсё, аб чым я толькі што пачуў, адбылося не ў даўнія часы, а ўсяго трынаццаць гадоў назад. Які кароткі быў тэрмін, што ўмясціў у сябе ўсё лепшае жыццё Юрыя Гагарына: каханне, жаніцбу, нараджэнне дачок,

службу на Поўначы, выпрабаванні касмічнай вучобы, подзвіг, усясветная слава, знаёмства са светам, які шырока адкрыў абдымкі гжацкаму хлопцу.

Урна са жменькай праху Гагарына замуравана ў Крамлёўскай сцяне. І няхай для мільёнаў людзей Гагарын працягвае жыць, яго няма, і лепш за ўсіх гэта ведае невысокая, стройная жанчына з прыгожым, пяхотным і строгім тварам. Лёс быў бясконца шчодры і гэтак жа бязлітасны да яе. За кароткія гады маладосці яна ўбачыла і неба ў алмазах і бездань нябыту, якая паглынула самае дарагое.

Яна жыве. Есць хлеб, гуляе ў святы. Росціць дачок, сустракаецца з людзьмі, адказвае на пісьмы, ёй пішуць з усяго свету. У Зорным гарадку яна акружана дружбаю, увагай, клопатамі. Але з якой бы радасцю яна аддала ўсё гэтае чужое цяпло за адно дакрананне таго, каго ўжо няма! Асабліва цяжка іншы раз бывае вечарамі, калі над Зорным гарадком раскінута вялізнае чорнае неба ў яркіх, агранёных зорках. Успамінаецца так многа... Але трэба жыць. І яна жыве...

На далёкай Поўначы, пад прамерзлым узгоркам, у які ўрос, нібы ўпаяўся, самалётны прапелер, ляжаць косці смелага пілота і вясёлага, вернага друга — Юрыя Дзергунова.

Вось так распарадзілася жыццё з маладымі людзьмі, якія сустрэліся адным суботнім вечарам у Арэнбургскім гарадскім садзе, дзе іграла музыка.

ЯЕ кабінет нічым не нагадвае прыёмы пакой бальніцы. Кабінет як кабінет: пісьмовы стол, паперы, тэлефон, маленькі столік збоку. І сама яна, Ніна Іванаўна Пратасавай, старшы суддзя Першамайскага раёна горада Віцебска, нічым не нагадвае ўрача. Хаця яна магла быць і ўрачом, гэтая невысокая, спакойна-сур'ёзная жанчына ў белай карункавай кофточцы. Ёсць у ёй нешта ад нашага лепшага ўяўлення аб людзях гэтай прафесіі, самай, як мы кажам, гуманнай на свеце. Але яна суддзя і, прынамсі на першы погляд, нічога агульнага не мае з медыцынай.

І ўсё ж хвіліну-другую здаецца мне чамусьці, што прысутнічаю я менавіта на прыёме ўрача. Можна гэтыя маўклівыя людзі перад дзвярыма кабінета, можна пытанне, якім сустракае Ніна Іванаўна кожнага, хто садзіцца насупраць яе:

— Што вас прывяло сюды?

— Развод?.. Ведаеце, гэта вельмі сур'ёзна. Вы падумалі як след? У вас жа трое дзяцей, ім бацька патрэбны. Можна спачатку...

— Не, не! Больш не хачу цярыцца. Такі бацька дзецям не патрэбны. Няхай плоціць на дзяцей і ідзе куды хоча.

Суддзя не пытаецца, у чым справа. Яна ведае. А жанчына гаворыць далей.

— П'е. Няма гэтаму канца. Усё рабіла, што магла. Няма на яго гразы.

Яна так і сказала, і паўтарыла яшчэ і яшчэ раз: няма на яго гразы. Я запісала гэтыя словы ў бланкот, бо здаліся яны мне вельмі выразнымі, хоць само слова «гразы» прагучэла і не па-руску і не па-беларуску. Гразы не ў сэнсе навалніца, а ад таго караня, што і «пагроза». Нікога і нічога не баіцца, значыцца, муж гэтай маладой жанчыны.

І яшчэ адно, апошняе пытанне суддзі:

най Іванаўнай Пратасавай. З суддзёй, пра якога мне казалі: усёй душой, усім сэрцам непакоіцца за лёс людзей, асабліва жанчын. Выступае дзе толькі можа — на прадпрыемствах, ва ўстановах, на нарадах. Горача, страсна перадае людзям сваё глыбокае перакананне.

— У чым яно, Ніна Іванаўна, ваша перакананне?

— Мы з вамі, вашы чытачы таксама, пэўна, разумеюць: у суд прыходзяць, наогул, не з радаснымі справамі. Але чаму ўсё ж гэтак аднастайны быў сённяшні прыём? Развод, аліменты, зноў аліменты... Прычына адна. Як абвержанне вядомых слоў Льва Талстога, што ўсе нешчаслівыя сем'і не падобныя адна на адну. Мне ж здаецца, што вельмі падобныя. Чулі: «п'е... грошай не дае... дзяцей не глядзіць...»

Пасяджу тут, падумаю — і хочацца сказаць некаторым людзям: паслухайце, няўжо мы з

спадзяецца... Я і сама за тое, каб нашы жанчыны былі гордыя, каб не цярыліся п'яных здзекаў. Але — і такіх не магу асудзіць, якія да апошняга змагаюцца і за сваю сям'ю і за таго, хто «быў некалі чалавекам». Вось тое галоўнае, да чаго я вяду, пра што гавару дзе толькі магу і як магу. Калі б калектыў, кожны калектыў, дзе ёсць зацятыя аматары выпівак, па-сапраўднаму абуралася кожны раз супраць кожнага выпадку. Калі б замест паблаглівасці і абыякавасці: «Падумаеш, бяда вялікая, ну выпіў чалавек раз, другі», узяліся таварышы па працы і сказалі: «Ты, такі-сякі, праз цябе пакутуюць жонка, дзеці, мы табе рукі не пададзім, закурыць табе не дадзім, калі...» Але гэта толькі мае мары, пакуль такога няма. Нягледзячы нават на ўказ, калі гаварыць шчыра.

Дарэчы, хачу сказаць пра штрафы. Тут, мне здаецца, не ўсё прадумана да канца. Трап-

ТРЫВОГА СУДДЗІ ПРАТАСАВАЙ

Першы адказ на гэтае пытанне — слёзы... То слёзы крыўды, то слёзы слабасці, то слёзы апошняга, апошняга! — чалавек упэўнены ў гэтым! — выбуху ўсіх сабраных разам пакуццяў. У чалавека здарылася бяда, калі ён прыйшоў да суддзі, калі наважыўся нарэшце.

Але я, мусіць, крыху зарана бяруся рабіць абагульненні. У суд прыходзяць не толькі вельмі пакрыўджаныя жыццём людзі. Сюды прыводзяць іншы раз і сквапнасць, і няўжывучывасць, і нават проста чалавечае глупства.

Ніна Іванаўна, я бачу гэта з першых хвілін прыёму, як вопытны спецыяліст-медык, адным уважлівым позіркам, адным-двама пытаннямі вызначае, хто з чым прыйшоў да яе сёння.

— Сядайце, калі ласка. Не трэба плакаць... Што ж у вас здарылася?.. Раскажыце.

Я яшчэ не сказала самага галоўнага. Не сказала, што сярод той даволі шматлікай групы людзей, што сядзелі ля яе кабінета, не ўбачыла ніводнага (ніводнага!) мужчынскага твару. Можна гэта выпадкова, але ў той дзень да Ніны Іванаўны Пратасавай прыйшлі адны толькі жанчыны.

...Трэба сказаць, што слёзы як хутка прыходзяць, так хутка і знікаюць з твару наведвальніцы. Быццам сама сабе яна строга загадвае: хопіць, наплакалася. Сёння нешта павінна змяніцца ў маім жыцці.

— А вы звярталіся да яго на працу? Можна калектыў падзейнічаў бы?

Кароткі, абыякавы ўзмах рукі. Звярталася, маўляў, і не раз, і адно — «няма на яго гразы».

— Што ж, пішыце заяву... Але ты, Алачка, усё роўна напішы ад нашага імя на завод трактарных запчастак. Няхай ведаюць, хто такі гэты іхні Іван Касякоў. Жартачкі — трое дзяцей!

Алачка — практыкантка з юрыдычнага факультэта ўніверсітэта, яна сядзіць з другога канца стала і выконвае ролю тэхнічнага сакратара на прыёме ў суддзі. Вучыцца, слухае, піша.

Зачыніліся дзверы за адной жанчынай, уваходзіць другая. Потым трэцяя. Тое ж пытанне:

— Што вас прывяло сюды? Той жа імгненны адказ: слёзы.

Гэта паўтаралася кожны раз, з самымі нязначнымі варыяцыямі.

— На развод...

Або:

— На аліменты.

Прычына адна і тая: «п'е»... І калі ў пакой уваходзіць самая апошняя наведвальніца, то суддзя, перш чым задаць ёй пытанне, выразна паглядзела ў мой бок. Вось пабачыце, і на гэты раз будзе тое ж...

Мы адкладваем кожную сваю паперу, і ўсе трое, Ніна Іванаўна, Алачка і я, пачынаем тую размову, дзеля якой я прыехала сюды, прыйшла ў рэальны суд і пазнаёмілася з Ні-

намі такія бясцільныя? Няўжо не можам справіцца з адным, двума, вось гэтакімі касяковымі? Я ж упэўнена, глыбока ўпэўнена, што ў пераважнай большасці людзей ненавідзяць п'янства, а на справе выходзіць, што жывецца гэтым п'яніцам спакойна і бесклапотна ў сваіх калектывах. Змагаюцца, як могуць, жонкі, па-свойму змагаюцца міліцыя, ну а хто яшчэ?

— У першую чаргу, пэўна, законы нашы...

— Законы ў нас добрыя: і строгія і гуманныя. Абараняюць перш за ўсё жанчыну, дзяцей. Вось і новы ўказ таксама. Толькі хіба можна спадзявацца на адны законы? Ёсць яшчэ няпісаныя законы — законы жыцця. Вось адзін з іх: жанчыны ў пераважнай сваёй большасці стараюцца з апошняга, каб захаваць сям'ю. Іншы раз чуеш: чаму яна церпіць? Хай бы кінула мужа-п'яніцу, не мучыла ні сябе, ні дзяцей. Легка сказаць — хай бы кінула... Колькі тут, як у фокусе, збіраецца ў сэрцы жаночым!

Прыходзіць да мяне часцяком адна жанчына, усё парадзіць: што рабіць? «Як успомню, што сын хваліўся дзецям на двары: «А татка мне планер абяцаў купіць», і як падумаю, што не будзе ў яго таткі...» А другая — яна на фабрыцы «КІМ» працуе, вось ужо ў трэці раз угаварыла мужа лячыцца, усё спадзяецца: «Такі ж ён быў добры чалавек, так мы жылі добра!»

ляе п'яніца ў міліцыю ці выцяраўнік. Яго быццам бы пакаралі, спагналі з яго штраф. А хто ад гэтага пакутуе, хто застаецца без грошай? Зноў жонка, дзеці. Жанчыны выказваюць такую думку: а ці не лепш было б, каб замест штрафу гэтакі малойчык адпрацаваў некалькі лішніх гадзін або нават усю суботу? Менш будзе часу для п'янак. Ці не варта прыслухацца да такіх думак?

І яшчэ. А што, калі б хоць часова, хоць у самых выключных выпадках, пазбаўляць брыгаду, участак пэўных матэрыяльных заахвочванняў? За тое, што патураюць п'яніцам, што церпяць іх.

Жыве чалавек у сям'і, жонка яго корміць, даглядае, а грошы на дзяцей атрымлівае з яго па выканаўчаму лісту, каб хоць што-небудзь захаваць ад яго зарплаты. Інакш усё прап'е... Ведаюць пра гэта на месцы работы? Безумоўна! І такая ганебная з'ява нікога не трывожыць. Не разумею, не магу зразумець гэтага! Вось спісы гэтых «аліментшчыкаў» з дрэвапрацоўчага камбіната — Э. І. Полінаў, В. П. Ляхаў, І. Е. Ноўскі, В. С. Каняеў і іншыя. З аўтатранспартнай экспедыцыйнай базы — Г. В. Дабракоў, В. П. Няфёдаў і г. д. і г. д. Паслалі мы гэтыя спісы сакратарам партыйных арганізацый, потым я неяк звачу, пытаюся: якія меры вамі прыняты? «А што мы павінны былі рабіць? — чую ў адказ. — Гэта ж справа

сямейная». Чулі: ся-мей-ная! Ёсць, праўда, прадпрыемства ў нашым раёне—фабрыка «КІМ», дзе калектыву заўсёды гарою становіцца ў абарону жанчыны. Усе ж астатнія...

І суддзя махнула рукой, гэтак жа коратка і выразна, як тая жанчына, у якой яна спыталася: а што калектыву, дзе працуе муж?

...Яна не ўрач. Яна — суддзя. Але аперацыі, складаныя хірургічныя аперацыі даводзіцца рабіць і ёй. Чалавек лечыць грамадства, пазбаўляе яго імем закона, імем дзяржавы ад такіх пухлін, якія ніяк не назавеш дабраякаснымі. Толькі ўрач пасля кожнай удалай аперацыі атрымлівае вялікае маральнае задавальненне. А яна?

— Я і сёння не магу забыць таго хлопца, якога мы ў мінулым годзе асудзілі на шэсць гадоў. Малады, прыгожы, на першы погляд разумны. Яму 22 гады, з іх чатыры правёў у турме, шэсць правядзе яшчэ. Лепшыя гады жыцця. Жахліва! Маці яго працуе выхавальніцай у дзіцячым садзе. Такая сумленная, сціплая жанчына. Ні ў чым, здаецца, не папракнеш яе, а вось не здолела некалі сына ўзяць у рукі. Падлеткам яшчэ прыхваціўся да чаркі. А нап'ецца — кідаецца з кулакамі і нават з нажом на людзей. Давялося ізаляваць яго ад грамадства.

— Ну чаму вы п'еце, чаму?—пыталася ў яго на працэсе.

— Гэта прыносіць мне задавальненне.

— Няўжо вы не можаце знайсці задавальненне ў чым-небудзь іншым?

— Кожнаму сваё,— адказаў ён.

Закончыцца такі працэс, падпішаш прыговор, пойдзеш дадому. І доўга-доўга не заснеш у той вечар. А такіх маладых людзей, як гэты, прозвішча яго Кірпічэнка, праходзіць праз суд нямала. Зусім маладыя людзі, амаль падлеткі: Рубцоў — 17 гадоў, Ляховіч — 18. Пакалечылі ўжо свой лёс. І няма іншых прычын, няма ні сацыяльных, ні маральных, ні псіхалагічных. Адно толькі, адно: гарэлка...

...І не канчаецца трывога судзі.

Дык чаму ж не ўсе падзяляюць гэтую трывогу так жа гора, з такім жа перакананнем! Колькі сямейных драм, чалавечых трагедый можна прадухіліць! Можна не застаўся б без бацькі хлопчык, які марыў пра планер. А маці Леаніда Кірпічэнка не насіла б сыну перадачы туды, куды ён трапіў за хуліганства ў п'яным выглядзе. І не здарылася б яшчэ шмат чаго нядобрага, не ліліся б гэтыя бачныя і нябачныя свету слёзы жанчын. І — самыя горкія — слёзы дзяцей, у якіх бацькі п'яніцы.

А. УЛАДЗІМІРАВА

ІНФАРМАЦЫЙНАЯ МАЗАКА

Новы вылічальны цэнтр, аснашчаны сучаснымі камп'ютэрамі, створаны ў Міністэрстве сельскай гаспадаркі БССР. Гэта дасць магчымасць хутка апрацоўваць інфармацыю, якая паступае з месц, больш аператыўным будзе кіраўніцтва работай трэстаў і механізаваных калон. На здымку: старшы інжынер Тамара Круглова за работай на ЭВМ «Мінск-32».

Фота У. Лупейкі (БЕЛТА).

«МІНСК. АРЯДНЕ КАЗЕЙ»

Бандэроль з такім адрасам прыйшла нядаўна з Балгарыі, з горада Траўна. Піянеры 3-га класа сярэдняй політэхнічнай школы прыслалі Арыядне Іванаўне сувенір — сурэтку з нацыянальным балгарскім узорам.

«Дарагая Арыядна Іванаўна! — пішуць балгарскія школьнікі, — мы правялі ўрачысты піянерскі злёт, на якім нашаму атраду было прысвоена імя піянера-героя Марата Казея. Аб'ячаем Вам, дарагая Арыядна Іванаўна, што мы будзем дастойна насіць імя Вашага брата-героя».

ІДЗЕ КАЛЯРОВАЕ ВАЛАКНО

На адной з трох дзеючых тэхналагічных ліній Наваполацкага хімічнага камбіната імя 50-годдзя БССР пачаўся выпуск каляровага валакна нітрон. Заменік шэрсці афарбоўваецца ў светла-блакітныя таны.

У бліжэйшы час на выпрацоўку афарбаванай прадукцыі будзе пераведзена яшчэ адна лінія. Хутка ўвойдуць у строй усе сем тэхналагічных ліній па вытворчасці выдатнага валакна.

ПАСУДА, ЯКАЯ НЕ Б'ЕЦЦА

Шклянкі, прыборы для кавы, салатніцы са шкла, якія вытрымліваюць удары аб метал і стопяцідзесяціградусныя перапады тэмпературы, пачаў выпускаць Уршэльскі завод імя 10-годдзя Кастрычніка (Уладзімірская вобласць). Тут упершыню ў краіне ўстаноўлены чатыры механізаваныя паточныя лініі па выпрацоўцы прасаванай загартаванай пасуды. Прадук-

цыйнасць кожнай лініі — сто тысяч вырабаў за суткі.

Да 1975 года магутнасць завода падвоіцца.

ЧАСОПІС ДЛЯ ЖАНЧЫН

У горадзе Махачкале — сталіцы Дагестанскай АССР з 1957 года на шасці асноўных мовах народаў Дагестана выдаецца часопіс для жанчын-гаранак «Жанчына Дагестана».

Сёлета часопіс пачаў выдавацца і на рускай мове. Галоўны рэдактар яго — вядомая аварская пісьменніца, народная паэтка Дагестана Фазу Аліева.

ПРЫЗ АЛЕНА

Імяныя прызы бываюць розныя. Але гэты — асаблівы. Уладальнікам яго стала трантарыстка калгаса «Зара» Зельвенскага раёна Алена Максімаўна Міненя.

Пасля заканчэння Казлоўшчынскага сельскага прафтэхвучылішча Алена вярнулася ў родны калгас трантарыстам-машыністам шырокага профілю. Цяжкія першыя дзён не палохалі яе. Настойлівасць, імкненне ў дасканаласці авалодаць майстэрствам механізатара-хлебароба вылучылі яе ў лік лепшых трантарыстаў раёна.

Алена Максімаўна выйшла пераможцам рэспубліканскага конкурсу механізатараў сярод жанчын. Яна паказала выдатныя тэарэтычныя веды і практычныя навыкі ваджэння. Камсамолка з «Зары» ўдзельнічала ва ўсесаюзным конкурсе механізатараў і заваявала на ім трэцяе месца сярод жанчын.

Неўзабаве пасля вяртання Алены з рэспубліканскага конкурсу ў калгас прыбыў яе імяны трактар «Беларусь МТЗ-52». Ва ўрачыстай абстаноўцы незвычайны прыз-узнагарода за самаадданую працу быў уручан А. М. Мінені.

Новае музычнае вучылішча на 500 месц адкрылася ў Брэсце. У прыгожым чатырохпавярховым будынку — 69 класаў для заняткаў, бібліятэка з чытальнай залай, кабінет гуказапісу, канцэртная і спартыўная залы. На здымку: музычнае вучылішча ў Брэсце.

Фота В. Германа (БЕЛТА).

Мал. Р. Кудрэвіч

Іван ШАМЯКІН

Урывак з новага рамана

РАЗЛАД

Максім не думаў пра свой «гордзіеў вузел», які наўрад ці ўдасца развязаць, прыйдзецца секчы. Першую падрыхтоўку да гэтага рашучага кроку ён зрабіў сёння. Менш будзе папрокаў і не такая высокая партыйная інстанцыя будзе займацца яго персанальнай справай, калі яе паспрабуюць стварыць. А напэўна паспрабуюць. З другога боку вуліцы ён убачыў ярка асветленыя вокны сваёй кватэры.

Падумаў непрыязна, раздражаючыся: «Зрабіла ілюмінацыю сярод ночы». І тут убачыў Дашу. Постаць яе вырысоўвалася ў акне спальні. Яна стаяла перад люстрам, падняўшы рукі, каб паправіць бігудзі, якімі ўтырканы валасы.

Максім па-сялянску плюнуў на тратуар.

«Выставілася, дурная баба. Дня з яе мала». Раздражненне расло. Толькі што ў думках змагаўся з модным мяшчанствам, пакуль што з уяўнымі носьбітамі яго. А сам павінен пайсці ў падобнае абывательствае балота, знешне прыгожае, стылізаванае, але ад гэтага яшчэ больш небяспечнае. Адчуваў, што «заведзены» сённяшнімі падзеямі, узбуджаны каньком, зноў не стрымаецца, нешта скажа і зноў будзе сварка. А навошта гэта цяпер, пасля амаль гадавой адчужанасці, стрыманасці, узаемнай ветлівасці, нахштальт ветлівасці субкватарантаў, якім абставінамі накіравана цярэць адзін аднаго. Здалося: ісці ва ўласную кватэру ўсё адно, што вось у такую асеннюю ноч лезці ў дрыгву, дзе, акрамя макраты і холаду, можна напаткаць большую небяспеку. Хоць якая небяспека яго можа чакаць? Чакае яе, Дашу. Ён можа выказаць ёй сваё рашэнне. Цікава паглядзець, што адаб'ецца на яе размалёванай фізіяноміі.

Не, не сёння. І не дзеля помсты, не з жадання пацешыцца з яе разгубленасці, гора ці гнева гэта трэба рабіць. Трэба спакойна, разважліва, інтэлігентна.

Паправіўшы бігудзі, Даша пачала мазацца крэмам, старанна масіруючы твар з такім выглядам, быццам рабіла справу, ад якой залежыць лёс чалавецтва. Хто-хто, а ён, Максім, умеў прымаць усё новае — у архітэктуры, мастацтве, у адзенні, не баяўся слова мода. Здавалася, памыляўся, але ніколі не ханжастваваў. Любіў жанчын прыгожа адзетых, падмаляваных, калі гэта рабілася з густам, з добрай прычоскай. Але Дашыну звышпавышаную ўвагу да сваёй персаны ўзненавідзеў. Яе вось такое расціранне, маляванне даўно пачало абураць, хоць напачатку сумеснага жыцця сам цягнуў былую вязковую дзяўчыну да моды. Што здарылася?

Прайшоў нейкі тып, хмыкнуў:

— Выглядаеш голая баб?

Максім сарваўся з месца, пайшоў па вуліцы далей. Калі мінуў свой дом, адчуў, што вярнуцца не можа. Не можа падняцца ва ўласную кватэру, якую некалі так любіў, у якую знаёмыя прыходзілі, як у музей. А цяпер усё абрыдла. Да горычы. Да сардэчнага болю. Калі ў хаце нялюбы чалавек — усё робіцца нялюбым, нават тое, што зроблена тваімі рукамі і розумам.

Выйшаў на плошчу. Горад засынае, а на супынцы таксі чарга большая, чым удзень...

Стаяць прыйшлося доўга. Парожнія машыны праходзілі міма, мабыць, шафёры ведалі, што пасажыры тут не самыя выгодныя — на вакзале больш грашавыя.

Нарэшце, Максім дачакаўся сваёй чаргі. Скажаў адрас:

— Воўчы Лог.

Шафёр паглядзеў на яго, як на п'янага ці як на падазронага тыпа.

— Вёска Воўчы Лог. За Рудняй. Па шасэ на...

— Ведаю. Але я туды не паеду.

— Баіцесья? — знарок уедліва спытаў Карнач, каб закрануць шафёрскае самалюбства.

— Не баюся, таварыш архітэктар, — даў зразумець, што ведае, каго павязе, — не бандыта. — Але хто мне аплоціць прабег адтуль?

— Я аплачу. Добра заплачу. У мяне ёсць «керанкі», я іх не шкадую.

Шафэр засмяяўся. Машина сарвалася з месца.

«Керанкамі» Максім называў талоны, якія выдаваліся кіраўнікам яго рангу, якія не мелі персанальнай машыны, але па службе мусілі нямаюць ездзіць па гораду. Але па назначэнню выкарыстаць гэтыя талоны амаль немагчыма. Патрэба ў машыне часцей за ўсё ўзнікае нечакана, а таксі ўдзень падаюцца ў лепшым выпадку праз гадзіну, і таму хутчэй было даехаць на тралейбусе, аўтобусе ці папрасіць машыну ў каго-небудзь з начальства або гаспадарнікаў — дырэктараў прадпрыемстваў: галоўнаму архітэктару яны не адмаўлялі. Да таго ж улетку Максім ездзіў на сваім старэнькім «Масквічы» і ні ад каго не залежаў. Горш зімой.

— А вы дарэмна кінулі са смяшком «баіцесья»? Я вам скажу, што і смеліца няма чаго. Чулі, у Мінску таксіста забілі? А ў мяне ўлетку была гісторыя, — шафэр доўга, з адступленнямі і прафесійнымі падрабязнасцямі пачаў расказваць, як ён павёз траіх на рыбалку, як яго ў лесе звязалі і машыну ўгналі. Максім чуў гэтую гісторыю — дакладваў начальнік міліцыі выканкому, і ведаў, што адбылося ўсё гэта з іншым шафёрам. Дзеля яркасці, каб зрабіць уражанне на пасажыра, малады балбатун прыпісаў сабе. Ці, можа, хацеў набыць цану: во, маўляў, пасля якога перапалоху я не баюся везці вас сярод ночы ў Воўчы Лог.

Максім лавіў шафёравыя словы краем вуха, а сам думаў пра сваё.

Калі ўсё пачалося? З чаго?

Было ж каханне. І было шчасце. Як ён закахаўся некалі ў сарамліваю беленькую дзяўчынку — студэнтку ўніверсітэта. Сустрэў яе ўпершыню ў бібліятэцы імя Леніна. Яму было дваццаць восем. Удзельнік вайны, афіцэр, панюхаўшы пораху, ён толькі скончыў архітэктурны факультэт політэхнічнага. У ліку лепшых выпускнікоў яго пакінулі ў сталіцы — будаваць новы Мінск. Тады ўжо быў зацверджаны першы генеральны план. Рамантычны, гарачы, поўны энергіі і сілы, ён з раніцы да вечара, а часта і ўначы, гадзін да трох — тады гэта было ў модзе — праседжаў у майстэрні, а ўвечары зазіраў у бібліятэку — папоўніць веды па гісторыі і тэорыі архітэктуры.

І раптам — яна, Даша, Дашанька, сонца, песня, радасць. На нейкі час ён нават забыўся на свой першы самастойны праект. З нецярпеннем чакаў канца дня (калегі бачылі яго штохвіліннае паглядванне на гадзіннік і смяяліся), каб хутчэй сустрэцца з ёй. Вадзіў яе па гораду, радзей па забудаванай ужо і асветленай частцы праспекта, больш — па бакавых вуліцах, дзе так многа яшчэ заставалася слядоў вайны — руін, і расказваў пра будучы горад, у якім ім жыць ды жыць. Сапраўды гэта была песня, чорт вазьмі, — сустрэчы тыя і яго расказ. Такого горада, як ён уяўляў, не збудаваў, хоць зрабілі, можна сказаць, цуд, подзвіг. Самае дзіўнае, што той горад, пра які ён тады, два дзесяцігоддзі назад, расказваў ёй, жыве і цяпер у яго ўяўленні, не пастарэў ад змены стыляў, кірункаў, мод, матэрыялаў. Каб яму далі магчымасць будаваць зусім новы горад, на новым месцы, як Светлагорск ці Наваполацк, ён будаваў бы той горад — яе горад, які ён тады падарыў ёй. Але ён падарыў ёй горад. Не адзін. Той — уяўны. І рэальны — вось гэты.

Мільгальні новыя дамы мікрараёна — Шугачоўскага; Віктар дваццаць гадоў праектуе жыллё.

«Ці дарыў Шугачоў Полі гарады?»

З чаго ж пачалося?

Першыя пяць гадоў іх жыцця сапраўды былі песняй. Пра такое каханне і пра такое шчасце, бадай, ніхто яшчэ не напісаў, не паставіў фільм. Класікі пісалі пра дваранскае шчасце. Адзін Чарнышэўскі хіба спрабаваў марыць пра такую гармонію асабістага, сямейнага і грамадскага. Але Чарнышэўскі марыў, а ён, Карнач, жыў, меў гэтае шчасце, любімую працу, у якой здзяйсняў высокія і гуманныя ідэалы, кажучы мовай паэтаў — сонечныя перспектывы, бо верыў у сваё прызвание і свае магчымасці.

І Даша верыла. Яна не вельмі захаплялася сваім настаўніцтвам, яна жыла яго архітэктурай. Ён пакарыў яе, заразіў сваёй прафесіяй. Вельмі хутка Даша навучылася разважаць пра доўг і дэду імя так, што нават старыя архітэктурныя зубры не адразу разгадалі звычайную дылетантку, маскоўскі акадэмік увесь доўгі вечар, знаходзячыся ў іх у гасцях, лічыў яе за калегу, дарыў кампліменты. Вельмі можа быць, на нейкай стадыі яна сама паверыла, што зрабілася знаўцам архітэктуры і мастацтва. Відаць, тут была яго памылка. Трэба было навучыць жонку любіць яе прафесію, любіць дзяцей. Трэба было запярэчыць

супраць яе пераходу са школы ў майстэрні мастацкага фонду, у гэтае балота абывацеляў і крыўляк. Але калі гэта здарылася? У канцы другога пяцігоддзя — пяцігоддзя нармальнага ўсталявання жыцця, калі скончылася песня і пачалася добрая, разважлівая, трохі сумнаватая проза.

Даша ўвесь час аддавала выхаванню дачкі. Дарэчы, першая сутычка, якая запомнілася, адбылася з-за імя дачкі. Ён хацеў назваць малую Таццянай — даць імя сваёй маці. Даша рашуча запярэчыла: толькі Віялета. Урэшце, гэта глупства, Віялета дык Віялета. Ён доўга не спрачаўся, згадзіўся адразу. Аднак уразіла нядобрая злосць да імя, якое ён прапанаваў, здалося тады, што гэта не да імя — да чалавека з такім імем, да яго маці. Але і гэта ён дараваў: неўзабаве пасля нялёгкіх родаў у жанчыны могуць з'явіцца самыя нечаканыя асацыяцыі, фантазіі і проста беспрычинная раздражненасць. З-за імя яна ўзлазлася яшчэ аднойчы, у хуткім часе, калі дзяўчынку запісалі ў загсе, імя яе ўзаконілі. Даша пачула, што ён, бацька, называе дачку не Віялай, як яна, маці, а Летай, і гэта ёй чамусьці моцна не спадабалася. Але тут упершыню — дзіўна, што гэта было ў росквіце іх шчасця, — ён заўпарціўся і працягваў называць дачку па-свойму. Так яна і расла: Вія — для маці, Лета — для бацькі. Маладая, у двары і дзіцячым садзе — Вія, у сярэдніх класах школы — Лета, сама так пажадала. Выходзіць, ён перамог. Але з гэтым звыкліся і нават у жарт ніколі не гаварылі, хто тут перамог, а хто пацярпеў паражэнне.

Не, з Леты не магло пачацца. Лета — іх шчасце. Праўда, спрачаліся з-за яе яны нярэдка. Спачатку спрачаліся, пасля — сварыліся. Маладая страшэнна не хацела вучыцца музыцы. Маці ўпарта і настойліва выбівала з яе музычныя здольнасці, ажно сама навучылася чытаць ноты і для аматара някепска іграць. Да архітэктуры і мастацтва дадаваліся пэўныя веды па музыцы, што дало ёй пропуск і ў музычны свет. Максіму напачатку да слёз шкада рабілася, як пакутавала за піяніна маленькая хваравітая Летка. Здавалася, Даша не па-мацярынску жорстка эксплуатае дачку. Размовы іх на гэтую тэму часам нагадвалі сварку. Але ўрэшце гэта было звычайнае жыццё сям'і — у другім пяцігоддзі. Даша-такі выбіла ў Леты здольнасці. Ва ўсякім разе лічыць, што тут яна дамаглася поўнай перамогі: Віялета паступіла ў кансерваторыю. Ганарыцца вынікамі свайго выхавання. Хваліцца. Аднойчы ён меў неасцярожнасць сказаць, што паступленне нічога не даказвае, што ён па-ранейшаму не вельмі ўпэўнены, што Леціна прызвание — музыка. О, што тварылася! Якія эпітэты ён атрымаў! Валасы чырванелі — за яе, жанчыну, якая лічыць сябе ўсебакова адуканай і інтэлігентнай. Але гэта адбылося два гады назад — не дзіўна.

Не, усё-такі пачалося не з-за Леты. З-за чаго ж?

Бадай, з-за таго дзіцяці, якое не з'явілася на свет. Ён доўга прасіў яе нарадзіць другое дзіця. Звычайна размова такая адбывалася ў ложку ў найлепшым настроі, і Даша смяялася, цалавала яго і адмаўлялася своеасабліва: «Чаму табе хочацца хутчэй закахаліся мяне? Я хачу пажыць трошачкі вось так. Калі ж і пажыць, калі не цяпер, калі Вія падрасла, мы абсталяваліся, разбагацелі?» — і рабіла ўсё магчымае, каб не зацяжарыць. Аб цяжарнасці, нечаканай для яе, паведаміла яму з гнева, з абвінавачаннем: «Ты знарок зрабіў гэтае дзіця. Але ведай: яго не будзе!» — і рашуча абвясціла аб сваім намеры зрабіць аборт. Максім жахнуўся. Яму трохі не стала млосна ад уяўлення такой аперацыі. Незадоўга перад тым яны глядзелі ў кінатэатры «Ціхі Дон». У душнай зале ён адчуў сябе блага, калі Наталля пасля абарту, у паўпрытомным стане вяртаецца ў Меліхаўскі курэнь. Баючыся, што можа самалець, ён падняўся і ціхенька выйшаў у фая. Устрывожаная Даша выйшла следом. «Што з табой?» «Схапіла живот», — пасаромеўся сказаць сапраўдную прычыну. Яна засмяялася: «Гэта ад кукурузы, якую ты палюбіў. Спасаваў прагляд. Прыйдзецца яшчэ раз ісці».

Аборт ён лічыў і лічыў дзеяннем амаральным, ганебным, на мяжы злачынства — забойства дзіцяці і ніколі не мог згадзіцца з дзяржаўным актам, які дазваляў абарты. Прасіў, маліў Дашу захаваць дзіця. «А раптам гэта будзе сын? Наш сын! Мы возьмем няньку. Хочаш, я прывяжу сваю маці». Не, яна нічога не хацела. Слухаць не хацела. Без яго згоды, не папярэдзіўшы нават, пайшла ў бальніцу.

Гэты ўчынак яе перавярнуў яму ўсю душу. Ён хадзіў у бальніцу, насіў перадачы, радаваўся, калі яна выглядала з акна, пабляднелая, вінавата ўсміхалася.

Калі забіраў яе, Даша па дарозе да машыны, з удзячнасцю сціснуўшы яму руку, прашаптала: «Даруй мне», — і стала добрая-добрая і ціхая, пакорлівая, якой была хіба ў першы год пасля замужства. Але дабрата яе мела зусім іншую якасць, чым раней. Яна не збліжала, яна аддаляла, адчужала. Ва ўсялякім разе, ён, Максім, адчуў гэтую адчужанасць у першы ж міг, калі ў фая бальніцы чамусьці сарамліва і нязграбна пацалаваў яе ў белую напудраную шчаку. Гэта быў зусім інакшы

пацалунак, чым той, калі восем гадоў назад ён тут жа, толькі з другога пад'езда — чысцейшага, больш урачыстага, сустраў яе з дачкой — маленькім пакуначкам, перавязаным ружовай стужкай, які працягвала яму сястра. У тым пацалунку была цеплыня яго кахання, пяшчоты, удзячнасці. У гэтым — адна хіба ветлівасць.

Магчыма, што Даша хутка адчула гэтую яго прыстойную, ціхую адчужанасць і адказала на яе нечаканым і дзіўным чынам: падвоенай, патроенай увагай да сваёй знешнасці, убрання і такім жа непамерным, бадай абразлівым, патрабаваннем ад яго ўвагі да сябе.

Раней усё куплялася само сабой, без асаблівых рахункаў. Часцей за ўсё ён сам купляў, калі ездзіў у Маскву, Вільнюс, у замежныя камандзіроўкі. Было прыемна прывезці падарункі ёй, Леце. Пазнаў жаночую псіхалогію і не асуджаў яе. Іх радасць — яго радасць. Ён не саромеўся выбіраць камбінацыі, ліфчыкі, раіўся з прадаўшчыцамі, і яны, зацуканыя пакупніцкамі, злосныя, дабрэлі ад яго ўвагі да жаночых патрэб і давалі найлепшыя парады.

Неўзабаве пасля абарту Даша пачала вымагаць у яго грошы на абноўкі, трацячы, між іншым, увесь свой заробак. І тады яму расхацелася прывозіць з кожнай камандзіроўкі ёй падарункі. Ён відавочна паскупіў. Адно чаплялася за другое. Узнікала нейкая ланцугавая рэакцыя адчужанасці.

Пачала раздражняць яе касметыка. Колькі часу траціцца на глупства! Наляпіўшы на твар ідыёцкую маску з сумесі смятаны, як, крэмаў і чорт ведае чаго яшчэ, яна можа гадзіну-дзве сядзець перад люстэркам. Але ён, магчыма, таксама вінаваты: у яго не хапіла ранейшага такту, далікатнасці, мяккасці, ён жа — цыган, як жартавалі сябры, ды і Даша таксама. Ён пачаў размаўляць з ёй іншай мовай — грубай.

«Табе не брыдка глядзець на такую сваю морду?»

«А табе брыдка?»

«Больш таго».

Сварка.

«Слухай. Для каго ты мажашся так? Калі для мяне, дык кажу табе з усёй сур'ёзнасцю: мне гэта не патрэбна! Ты мне патрэбна натуральная, а не выпатрашаная і размалёваная».

Магчыма, ён ударыў па тым, што балела. Не трэба было гаварыць такога бязлітаснага слова! Упершыню яна рыдала да істэрыкі. І ён шчыра прасіў дараваць яму. Даравала. Цалавала. Зацвердзілі прымірэнне фізічнай блізкасцю. Узаемная цягаченне і тая кароткая радасць, якую давала блізкасць, — адзінае, бадай, на чым трымалася іх супружства. Тады яны яшчэ маглі запалаць страсцю праз гадзіну пасля сваркі. І гэтае цягаченне іх адзін да аднаго было сінхронным. Жылі нейкія неадкрытыя і нявытлумачаныя навукай душэўныя токі, біятокі, імпульсы, якія звязвалі іх. Пасля, відаць, і яны парваліся...

...Шафёр перашкаджаў думаць — увесь час гаварыў. Добра яшчэ, што ён не вымушаў адказваць, калі і задаваў пытанні, то сам на іх і адказваў, — чалавек з той катэгорыі людзей, якія слухаюць самі сябе з большым задавальненнем, чым каго іншага.

— Калі мы перастанем будаваць кануры? Хіба гэта кватэра? Я не кажу ўжо, што труну нельга вынесці...

— Зараз габарыты павялічаны.

— Але, з труной ужо можна развярнуцца. Але ж будзем для жывых... А мне дай прастор. Я прастор люблю. Каб запрасіў гасцей і патанцаваў у сваім доме...

— Для кожнага — танцавальная зала — дарагая раскоша. Колькі нашых сяброў жывуць без кватэры?

— Ды я сам живу без кватэры. Чатыры душы на васемнаццаці метрах. Таму кажу. Стаю на чарзе на расшырэнне. А што мне дадуць — два пакоі на дваццаць шэсць метраў. Не, калі я столькі чакаў, то дайце мне пажыць прасторна. Я прастор люблю.

Гэта — пакуль праязджалі мікрараён.

У полі:

— Што людзей гоніць бясконца ездзіць? Другі ляціць сярод ночы... немаведама куды, чаго...

— Гэта вы пра мяне?

— Ды не. Вы да сябе на дачу. Я ж разумею... Заўтра выходны... Чаму не пагуляць па саснячку? Кажуць, яшчэ зялёнкі ёсць.

...Але далей пачало рвацца самае галоўнае. Чаму? Хто вінаваты? Былі б прычыны, як у іншых. Здрада, напрыклад. У сям'і толькі здраду нельга дараваць. Але ён ніколі не падумаў нават, што Даша можа здрадзіць. У яе, праўда, і раней, у бяскрыўдных дні і гады, вырывалася часам беспадстаўная рэўнасць. Але яна не раздражняла яго, наадварот, можа, цешыла, забаўляла! Урэшце, гэта адна з праяў яго кахання. Жонка, якая не раўнуе, — сумная жонка, абыякавая. Але здараецца, што гэтая праява кахання пачынае раз'ядаць лепшыя пацукі, як карозія метал.

Так здарылася ў іх.

Пры яўнай душэўнай адчужанасці Даша штодня знаходзіла прычыну, каб зрабіць сцэну рэўнасці. З любой нагоды. Затрымаўся на працы. Выйшаў з аўтобуса разам з жанчынай і гаварыў з ёй, хоць гэта магла быць зусім незнаёмая жанчына. Званіў па тэлефоне — яна падыходзіла і бесцырымонна слухала так, каб пачуць голас з трубки. Крыў божа, калі жаночы голас быў такі слабы, што Даша не чула яго, стоячы побач з ім.

«Чаму яна шаптала? Навошта так прыціскаў трубку да вуха?» Не, рэўнасць была больш позняй стадыяй гэтай нябачнай і небяспечнай карозіі. Рэўнасць, бадай, было тое апошняе, што парвала біятокі іх душэўнай і фізічнай блізкасці.

Больш ранняя стадыя — адразу пасля непамернага захоплення касметыкай — з'явілася патрабаванне незвычайнай — якой — сама растлумачыць не магла — увагі да сябе.

Аднойчы ў гардэробе опернага тэатра ён загаварыўся са знаёмым і забыўся памагчы ёй апрануць футра.

У незашпіленым футры, з пуховай хусткай у руках яна бегла па лесвіцы, расштурхоўваючы людзей. Ён не адразу сцяміў, што здарылася, і дагнаў яе ўжо ў скверы на бязлюднай, слаба пратапанай па снезе сцежцы. Паспрабаваў пажартаваць:

«Дашок, ідзеш не ў той бок».

«Пайшоў прэч! Ты хам! Хам! Хам!»

О, колькі злосці і пагарды было ў гэтым слове!

Ён набраў у чаравікі снегу і аднак мусіў гадзіны дзве хадыць па скверы, каб улагодзіць яе. Яму не хацелася сварыцца, больш таго, здавалася нізкім і абразлівым сварыцца з-за такой драбязы. Скажы, калі ласка, трагедыя — не памог апрануцца! Але ў тую ноч яго ўразіла іншае. Даша выказала яму ўсе крыўды, якія нібыта ён учыніў ёй за дзесяць гадоў жыцця. Крыўд была сотня. Ён не помніў і дзесятай долі іх, а калі і помніў штосьці, то не надаваў такога значэння — чаго не бывае ў сямейным жыцці! Яна помніла ўсе да драбніц, вартых смеху. Яна нібыта занатоўвала свае крыўды, вяла бухгалтарскі падлік.

Слухаючы доўгі сказ пра тое, які ён эгаіст, зладзей, хамула, Максім упершыню падумаў тады, што жанчына гэтая ніколі не кахала яго так жа самаахварна і аддана, як кахаў ён, яна іграла каханне, таму і запамінала ўсю жыццёвую лухту, пену, смецце, таму і бухгалтэрыяў таго, што рабілася ці гаварылася імі, займалася. І цяпер яна іграе. Хоць з якой мэтай? Ігру першых гадоў можна зразумець — каб няблага ўладкаваць сябе ў жыцці. Дасягнула. А чаго яна хоча дасягнуць іграй у рэўнасць, панства, брыдкае для любой вясковай дзяўчыны, у гіпертрафіраваную крыўдлівасць? Што ёй можа даць мяшчанскае размалёўванне сваёй не такой ужо маладой фізіяноміі? Яна ж добра ведае, што ён ненавідзіць гэта. Ды і сама ў шмат чым іншым мае нядрэны густ. Гэта можа адзіная яго заслуга — што навучыў жонку добраму густу, адчуванню сапраўды прыгожага. Але куды, на што павернуты яе густ? Каму ад яго карысць? Можна, наадварот. Ад залішняй яе самаўпэўненасці, ад перабольшання сваёй ролі, значэння ў грамадстве, у сям'і і ўся бяда. Не хапае розуму разумна выкарыстаць усё, што набыта, душэўнай культуры не хапае.

Даша стварала праблемы там, дзе іншая жонка, не толькі такая, як Поля Шугачова, а самая звычайная, маладзейшая, дурнейшая, з любымі «мухамі», не становілася б на дыбкі. Так было з яго назначэннем сюды на пасаду галоўнага архітэктара.

Запрасіў яго Ігнатавіч, выбраны тут старшынёй гарсавета. У архітэктурных колах пасада галоўнага архітэктара горада і дагэтуль ацэньваецца невысока, бо займаюць яе часцей за ўсё нятворчыя людзі. Ён вырашыў даказаць, што справа не ў пасадае, а ў тым, хто яе займае. Акрамя таго, ён любіў гэты горад — горад свайго юнацтва — і бачыў шырокія перспектывы цікавага архітэктурнага вырашэння і цэнтра і новых раёнаў. А яна, Даша, раптам: не паеду з Мінска! Прычына: Віля ў музыкальнай школе. Не памагалі і просьбы яе сястры — жонкі Ігнатавіча. Гэта ўжо было зусім па-мяшчанску, як у п'есах і раманах таго часу — адзіны канфлікт, які лёгка адкрывалі неглыбокія аўтары. Ён абурэўся і ўпершыню не ўступіў: паехаў сам. Не вытрымала — прыехала. Але вельмі падобна, што неўзабаве стала помсціць за гэтае сваё паражэнне. А ён таксама заўпарціўся і ўсё радзей і радзей ішоў на прымірэнне першыці, ва ўсякім разе, не цераз гадзіну пасля сваркі. Яна ж давала такую тактыку да абсурду: ах, ты маўчыш дзень — я буду маўчаць тыдзень. І маўчала. Спачатку па тыдню, а пасля і па два і па тры. У яго не ўкладвалася ў галаве: як можна, жывучы ў адной кватэры, столькі часу не размаўляць з блізкім чалавекам. Сіла волі, чорт вазьмі! Але на што накіравана? Для яго, гарачага, але адыходлівага, такое яе маўчанне было страшнай карай. Чытаючы кніжку, ламаючы галаву над новай кампазі-

цыяй, яму хацелася ў паўзе расказаць свае думкі, задумы, сумненні. Ён так і рабіў напачатку. А Даша надзвычайна нафарбаваныя губы і выходзіла ў другі пакой ці на кухню. Але больш за ўсё яго абуралі адзін выпадак.

Сасноўскаму споўнілася пяцьдзесят гадоў. З гэтай нагоды ён збіраў гасцей, запрасіў і яго, Карначу. А ў іх якраз было доўгае «маўчанне». Максім перадаў Дашы запрашэнне. На яго здзіўленне, яна адразу згадзілася. О, да сакратара абкома яна не магла не пайсці! У гасцях праяўляла такую ўвагу, такі клопат да яго, што, напэўна, не адзін мужчына пазайздросціў: во пашанцавала архітэктару — жонка такая прыгожая і такая добрая, ласкавая. Па прыгажосці, па ўбранню — мае ж, чортава лялька, густ! — Даша, безумоўна, зацяміла ўсіх жонак партыйнага актыва. Максім сам мімаволі залюбаваўся ёй і радаваўся, што нечаканы выпадак прымірыў іх. Ён танцаваў з ёй, знарок — няхай зайздросцяць! — цалаваў руку. За сталом яны так уважліва ухаджвалі адзін за адным, што, відаць, пасля многіх жонкі загадалі сваім мужам павучыцца ў галоўнага архітэктара, а мужы, у сваю чаргу, паказалі сваім палавінам на Дашу: во, ідэал жонкі!

Якое ж было здзіўленне яго, расчараванне і абурэнне, калі за дзвярамі кватэры Сасноўскіх Даша зноў змоўкла — ні слова на яго запытанні. Вытрымлівала тэрмін! Такого ханжаства, такой д'явольскай ігры стрываць ён не мог і дома так разышоўся, што яна не толькі загаварыла, але загаласіла па-бабску, павясковаму, бо шмат ад якіх дарагіх рэчаў засталіся адны чарпкі.

Між іншым, пасля гэтага яна не рабіла ўжо такіх доўгіх маўчанняў. А ў яго адносінах да яе з'явілася другая — пасля аборту — стадыя адчужанасці, больш небяспечная: тады засталася фізічнае цягаченне, цяпер знікала і яно.

Мабыць, яна хутка адчула гэта, таму і перастала наладжваць сеансы маўчання. Зрабілася ветлівай і нават добрай, хоць у ветлівасць, як перац у страву, падкладвала часам іронію. Тады і ён пачаў ставіцца да яе з іроніяй — лёгка і несур'ёзна. Так, мабыць, некалі адносіліся да камедыянты, чалавека, які жыў пры двары дзеля пацехі; маўляў, дурню ўсё дазволена — хадзіць на галаве, паказваць язык, лаяць цара і бога.

Пачуўшы, што адна з яе сябровак па салону — тут, у гэтым горадзе, яна працавала ў мастацкім салоне — называе яе Долю, ён пачаў клікаць яе Дуля. Яна спачатку не зразумела, адкуль такая мянушка. Ён, прыкінуўшыся наіўным, растлумачыў:

«А ты ж так прадставілася калегам па салону. Форма адпавядае зместу».

Яна не абуралася — зняважліва паціснула плячамі.

«Чого яшчэ можна чакаць ад хама і цыніка! Твой цынізм пачынае вылазіць у тваіх праектах. Ты здэкваешся з людзей. Думаеш, адзін ты разумны».

Раней яна захаплялася яго наватарствам. Цяпер яго пошукі новага, такога, што не паўтарала даўно збудаванае іншымі, яна лічыла «здэкам з людзей». Цяпер усё паварачвалася супраць яе, нават густ, бо жанчына канчаткова траціла здольнасць хоць трохі быць аб'ектыўнай у адносінах да ўласнага мужа.

Аднак у гэтым апошняе, чацвёртае, пяцігоддзе іх жыцця, здавалася, безнадзейна азмрочанае, былі прасветы: раптам яна цягнулася да яго, поўная ранейшага агню. Што яе цягнула? Фізічнае жаданне? Ён, у любым настроі, ні разу не адштурхнуў яе, ён рабіўся на гэтыя колькі дзён мяккім, далікатным.

Але канчалася гэта прывікладна так.

«Ты можаш заўсёды быць такім?» — пыталася яна з дзявочай неразважлівасцю.

«А ты?»

Слова за слова — і пачынаўся пералік крыўд, і ўсё ляцела да д'ябла.

...Уначы, у фантастычным святле фар, усё робіцца непазнавальным. Праязджаў тут сотні разоў і ўсё адно прапусціў паварот на Воўчы Лог. Агледзеўся, калі выехалі да моста. Прышлося разварачвацца.

Дарога па лесе была разбітая і гразкая. Шафёр баяўся сесці і тры доўгія кіламетры ахаў і охаў.

— Тут сярод ночы сядзеш — пакукуеш. Каб ведаў — не паехаў бы. — Набіваў цану.

Максім адваляў яму «керанак», сапраўды не шкадуючы. Хлопец адразу палагоднеў. Узіраючыся за белыя бярозы ў абрысы цёмнай будыніны, спытаў:

— Адзін будзеце начаваць? Не баіцеся?

— А чаго баяцца?

— З добрай кабетай было б весялей.

— Але, каб з добрай. Ды дзе яны ёсць добрыя?

Шафёр зарагатаў:

— Гэта праўда. Шчасліва вам.

Алесь СТАВЕР

Песня братэрства

Каля Віслы-ракі ёсць у жыце палянка,
На палянцы магіла з ваенных часоў.
Там ляжыць беларус, кажуць, зваўся ён Янка,
Кажуць, быў ён з бягомельскіх нашых краёў.

Ходзіць слава аб ім: Янка быў партызанам,
Па-геройску змагаўся у тыя гады.
Як прагнаў з Беларусі чужынцаў паганых,
Ён пайшоў выручаць і палякаў з бяды.

У крывавым баі на пагорку пакатым,
Дзе фашысцкія танкі паўзлі напрам,
Ля шырокай шашы ён стаяў за гарматай,
Біў прамую наводкай пад моцным агнём.

Разляталіся ўшчэнт гусянічныя тракі,
Бранявыя страшыдлы далей не прайшлі!
А назаўтра з бліжэйшае вёскі палякі
За разбітай гарматай Героя знайшлі.

Санітарка-палячка яго бінтавала,
На руках у яе беларус паміраў...
Уся вёска салдата ля Віслы хавала,
За свабодную Польшчу жыццё ён аддаў.

Нізка хіліць паклоны Герою калоссе,
А над полем спяваюць аб ім жаўрукі...
Санітарка былая, настаўніца Зося,
Кожны год на магілу кладзе васількі.

Каля Віслы-ракі ёсць у жыце палянка,
На палянцы магіла з ваенных часоў.
Там ляжыць беларус, кажуць, зваўся ён Янка,
Кажуць, быў ён з бягомельскіх нашых краёў.

Спрэчка

Мілая, што мы не падзялілі!
Любая, даволі папракаць.
Ну, чаго з-за дробязі ўспылілі,
А не лепш было б нам памаўчаць!

Слова злосці, што паросла ў вока,
У душу міжволі западзе,
І дастаць яго адтуль нялёгка,
І настрой атручаны на дзень.

Узнімі ты на мяне павейкі
І не стой адна каля сцяны.
Глян, ля вокан скачуць верабейкі,
Паўна, век не сварацца яны.

Лепш дазволь да вуснаў мне прыпасці,
І прымі ты праўду слоў маіх:
Падзяліць мы можам толькі шчасце,
А яно адно ў нас на дваіх.

Марына БАРСТОК

К. І.

Не жартуйце з морам і каханнем
У далёкай крымскай старане,
Хай каханне з горкім расставаннем
Вас ні там, ні дома не кране.
Праўда, цуд! У студзені на моры —
Цёплым подыхам абдасць яно —
Дай вам бог паболей «Еўпаторый»,
А каханне вернае адно.

чытаць нарыс пра адну вядомую кінаактрысу. Сутнасць разважанняў аўтара зводзілася да наступнага: да сапраўднага таленту прызнанне прыходзіць адразу, і зусім не абавязковы гады няўдач, пошукаў. Што ж, бывае і так. Але думаецца мне, што сапраўды таленавіты чалавек пастаянна шукае, спрабуе, а значыць і памыляецца. Сапраўды таленавіты чалавек абавязкова выламваецца з прывычных уяўленняў і часта спачатку палюе сваёй неардынарнасцю, і прызнанне заваёў-

ў партрэт сваёй гераіні ўсё новае і новыя штрыхі, шукаючы і адмаўляючыся ад таго, што аднойчы было знойдзена, шліфуючы і ўдасканальваючы малюнак ролі. Не стрымаюся ад цытаты, бо, на маю думку, ніхто больш дакладна не выказаў сутнасці створанага ёю вобраза, чым сама Лілія Міхайлаўна: «Я кажу пра яе заўсёды «мая Ганна»,— пісала актрыса,— бо з ёю звязаны цэлы раздзел акцёрскага жыцця. Працуючы над вобразам маладой палескай сялянкі, углядаючыся ў яе

Чаканне гэтае жыве ў глыбіні погляду, у парывістым руху, у павароце горда пасаджанай галавы.

Вось гэтае трапяткое чаканне цуду, вера ў шчасце наперакор нягодам, наперакор лёсу, гэта ўнутраная непакоранасць — галоўнае і ў духоўным абліччы Шафак, жанчыны іншага свету, якая прыйшла да нас з глыбіні стагоддзяў, у чулай да чужога гора, бескампраміснай і самаадданай у каханні башкірцы з выдатнай п'есы Мустая Карыма, пастаўленай на сцэне купалаўскага тэатра рэжысёрам Т. А. Кандрашовым да юбілею Савецкай дзяржавы.

...Мы сядзім ва ўтульным пакоі, дзе на ўсім бачны след увішняй рукі гаспадыні. На кухні клапатліва бурчыць чайнік. Непаседлівы пяцігадовы Глеб літаральна замучвае маму бясконцамі «навошта?» і «чаму?» Мы гаворым пра любімае Ліліна мастацтва, балет, пра ўзрушэнне, якое перажыла яна, слухаючы «Рэквіем» Моцарта ў Домскім саборы, пра паэзію, якую яна любіць і ахвотна чытае ў канцэртах і на радыё. Пра кіно, у якім ёй не пашанцавала. Адна з лепшых беларускіх актрыс да гэтага часу не запрошана ў здымачныя павільёны «Беларусьфільма». Ліля ўся ў будучым. Марыць пра новыя ролі, пра сустрэчы з гледачамі. Але гэта крыху пазней. Цяпер яна ў чаканні яшчэ аднаго цуду — хутка ў доме з'явіцца маленькая істота, жывы працяг яе жыцця, яе мары...

Т. АБАКУМОЎСКАЯ

У ЧАКАННІ ЦУДУ

У тыя дні старадаўні беларускі горад над Нёманам быў повен песень і музыкі. Год 1939-ты. Гістарычны верасень, што ў адзіную сям'ю аб'яднаў беларускі народ. Людзі не маглі заставацца дома, яны хацелі быць разам, падзяліцца радасцю. На плошчах і вуліцах Гродна ўзніклі імправізаваныя канцэрты. Весела заліваўся баян, і пад апладысменты гледачоў маленькая чарнявая дзяўчынка танцавала польку на шэрай брусчатцы.

А потым у яе руках апынулася сапраўдная лялька, зусім як жывая. Дзяўчынка задыхнулася ад радасці. Прыціснула да сябе худзенькімі ручкамі гэты цуд, гэты нечаканы падарунак лёсу, пра які і марыць не магла Ліля, дзяўчынка з прадмесьця, малодшая дачка ў мнагадзетнай сям'і Давідовічаў. Чырвонаармеец, які падараваў ляльку, усміхнуўся: глядзі, маўляў, не тушуйся! — і знік у нагоўпе. А памяць пра яго, памяць пра тыя вераснёўскія дні жыве і сёння ў душы Ліліі Міхайлаўны Давідовіч, заслужанай артысткі рэспублікі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР.

Так адбыўся «дэбют» адной з самых самабытных і цікавых беларускіх актрыс.

Але я паграшыла б супраць ісціны, калі б сказала, што іменна з таго памятнага дня ў душы дзяўчыны нарадзілася мара пра тэатр. Прыйшла вайна, потым нялёгка, галаднаватая пасляваенная гады. Нават удзельнічаць у школьнай самадзейнасці не хапала часу. Трэба было дапамагаць сям'і. І ўсё-такі, мусіць, вось гэта неўсвядомленае, але неадольнае чаканне цуду прывяло дзяўчыну пасля заканчэння сямігодкі ў Гродзенскае кулътасветвучылішча, хоць знешнім пабуджалінікам было жаданне хутчэй набыць спецыяльнасць, выбіцца на свой хлеб. Неўзабаве Ліля стала «першай артысткай» вучылішча. А пасля ўжо... Але дазволю сабе невялікае адступленне.

Нядаўна мне давялося пра-

ваецца не з ходу, а з бою. Ліля па-сапраўдному таленавітая, а значыць не падобна ні на каго.

Вось чаму, напэўна, спроба паступіць у інстытут пасля заканчэння вучылішча закончылася няўдачай пасля першага ж знаёмства камісіі з абітурыенткай. Затое неўзабаве яе раптам «адкрылі» на рэспубліканскім аглядзе самадзейнасці.

Вось чаму першыя студэнцкія поспехі змяняліся адчаем ад усведамлення сваёй бездапаможнасці.

Вось чаму пасля ўдалага дэбюту на праслаўленай купалаўскай сцэне былі гады, калі амаль не даводзілася іграць. І нібы крупінка золата ў пустой пародзе — роля Машы ў «Першай старонцы» Н. Івантэр, Машы — камсамольскага важака, істоты парывістай і далікатнай, мяккай і рашучай, уражлівай і непакіснай.

І ўжо толькі потым Ганна Чарнушка, гераіня палескай хронікі Івана Мележа. Я памятаю, як нараджаўся гэты, не пабаюся сказаць, дасканалы сцэнічны вобраз, адно са значных дасягненняў беларускага нацыянальнага тэатра. Першая сустрэча з Ганнай адбылася на радыё ў спектаклі рэжысёра Марыны Тройцкай. На галоўную ролю была запрошана Ліля Давідовіч, нядаўняя выпускніца інстытута. Шчыра кажучы, усе мы, хто ў той ці іншай меры ўдзельнічаў у стварэнні спектакля (я ў той час працавала на радыё і была аўтарам інсцэніроўкі рамана), хваляваліся: ці здзейсніцца? Ці не памыліліся? Ці здолее юная і нявпытная актрыса справіцца з такой складанай роляй?

На магнітафонную плёнку спектакль запісваўся позна ўначы. Памятаю, зайшла я ў апаратную студыю і спынілася як укапаная. Дзявочы голас, глыбокі, гучны. Непайторны.

Потым мы сустрэліся з Ганнай — Л. Давідовіч на экране тэлевізара, на сцэне купалаўскага тэатра ў спектаклі рэжысёра Б. Эрына. Актрыса ўносіла

няпросты і наперакор усяму горды лёс, я адчула, як дзіўна сугучны мне яе душэўны свет. Ганна нібы расказала нейкую важную старонку майго ўласнага лёсу — і ў яе, і ў мяне ўсё сапраўднае пачалося з прыходам новай долі, асветленай нягаснучым святлом Кастрычніка. Мне не давялося перажыць горкі бядняцкі лёс, але я ўспомніла маці, яе расказы пра батрацтва. І ажывалі сумныя маміны інтанацыі, яе спалохана-клапатлівыя жэсты, што захаваліся адтуль — з бяспраўнай маладосці, як невынішчальны адбітак перажытага. Мая Ганна не магла, вядома, заставацца ў мінулым — савецкая навіна ўзняла яе, гаротную і забітую. Я старалася прасачыць, як у маёй гераіні мацнее свабодная асоба».

Перагорнута важная старонка жыццёвай і творчай біяграфіі. Да актрысы прыйшло прызнанне. Але дзіўная справа, у шматлікіх рэцэнзіях, творчых партрэтах, у абмеркаваннях спектакляў усё часцей і часцей мільгае вызначэнне — «бытавая актрыса», «актрыса ад зямлі». І тэатр, на жаль, доўга не рызыкне паспрабаваць Л. Давідовіч у ролях процілеглых прывычнаму амплуа. З'яўляецца небяспека паўтарэння, штампу.

Назначэнне на ролю Юліі Тугінай у «Апошняй ахвяры» А. Астроўскага многім здалося нечаканым і нават неправамерным. Але рэжысёр Т. А. Кандрашоў верыў у актрысу, у шматграннасць яе таленту — і не памыліўся. Думаецца, што беларуская актрыса ўпісала яшчэ адну яркую старонку ў сцэнічны лёс гераіні Астроўскага, паказаўшы Юлію Тугіну чалавекам высакародным і абаяльным у самых цяжкіх і прыніжальных для жаночай годнасці жыццёвых выпрабаваннях. І яшчэ, на мой погляд, галоўнае жыве ў Юліі — Давідовіч — надзея на шчасце, чаканне цуду. Нават у фінальнай сцэне, дзе, здавалася б, для Юліі ўсё страчана: каханне, вера ў каханага, свабода.

А ГАРМОНІК ГРАЕ, Г

Спявае акардэон у музычнай школе калгаса імя Гастэлы Мінскага раёна. Выкладчыца Ірына Міхайлаўна Салівончык са сваім выхаванцам Валодзем Валковічам.

ДОБРЫ І ЧЫСТЫ ФІЛЬМ

Аднойчы прачытала ў Канстанціна Сіманава: «...чалавечае аблічча вайны... Я не агаварыўся, сказаўшы — чалавечае аблічча вайны. Так, вайна жорсткая, страшная, бесчалавечная ў сваёй жорсткасці... Але вайна ў той жа час — гэта людзі, якія ваююць». Письменник і салдат пісаў, што ў творы, які расказвае пра вайну, павінны быць і вера ў чалавечнасць, у прыгажосць чалавечнасці, у яе незнішчальнасць — нават на вайне.

Па-мойму, менавіта гэты фільм — «...А досвіткі тут ціхія» — аб прыгажосці чалавечага пачатку нават сярод бесчалавечных выпрабаванняў вайны.

«...А досвіткі тут ціхія» для мяне — падзвіг юнацтва. Хоць, здаецца, падзвігаў у літаральным сэнсе гэтага слова дзяўчаты і не здзейснілі — загінулі і ўсё. Але гэта падзвіг. Яны маглі б здзейсніць шмат добрага ў нармальным, мірным жыцці... Яны павінны былі стаць маці — выконваючы самае цудоўнае і самае вялікае прызначэнне на зямлі. І не сталі. Не ўдалося ім убачыць гэтае нармальнае жыццё, бо ў іх юнацтва ўварвалася вайна. Яны зрабілі на гэтай вайне тое адзінае, што маглі зрабіць.

Мне не хочацца гаварыць, як добра актрысы выконваюць ролі Жэні Камяльковай, Рыты Асянінай, Галі Чацвяртак, Соні Гурвіч, Лізы Брычкінай, які на дзіва прасты і высакародны Фядот Васкоў, якія вынаходлівыя і тактычныя рэжысёр, апэратар, мастак. Не хочацца таму, што фільм гэты я не глядзела, а пражыла і ўспрымаю яго як кавалак жыцця — жывы, шматколерны, сканцэнтраваны мастацтвам кінематографа. І ўдзячна ўсім, хто зрабіў гэты добры і чысты фільм пра вайну.

Ф. ЛАРЫНА, інжынер

г. Мінск.

ТАМ, ДЗЕ ЦІХІЯ ДОСВІТКІ

...Пасля двух дзён знясільваючай схваткі з ворагам, калі ўжо загінулі ўсе пяць дзяўчат, Фядот Васкоў чуе зводку: «...На некаторых участках фронту ішлі баі мясцовага значэння».

«Бой мясцовага значэння». А колькі мужнасці, адданасці, гераізму патрабаваў ён ад кожнага байца! Колькі было такіх невядомых герояў, імёны якіх могуць стаяць побач з дарагімі нашаму сэрцу праслаўленымі імёнамі. Колькі было такіх адважных дзяўчат і жанчын, пра якіх расказвае фільм «...А досвіткі тут ціхія». У гады вайны больш як 300 тысяч камсамолан добраахвотна пайшлі на фронт.

Перажываючы гібель дзяўчат, старшыня гаворыць: — Што ж адказаць, калі дзеці спытаюць: «Як жа гэта вы, мужчыны, мам нашых адкуль абараніць не змаглі! Што ж гэта вы са смерцю іх заручылі?».

— Не трэба, — ціха адказвае ад імя ўсіх Рыта Асяніна. — Радзіма зусім не адсюль пачынаецца... А мы яе абаранялі. Спачатку яе.

І сіла фільма ў тым, што ён пра справядлівую вайну супраць захопнікаў. У такой вайне ўвесь народ паказаў гераізм, гатоўнасць адстаяць сваю годнасць і свабоду Радзімы.

С. ЛУК'ЯНОВІЧ,
настаўніца-пенсіянерка

Е, ГРАЕ...

Шчаслівых песень вам, баяны! Рэгуліроўшчыца Маладзечанскай фабрыкі музычных інструментаў Марыя Уладзіміраўна Паўлоўская правярае гатовую прадукцыю.

Фота У. Вяхоткі.

Іграй, наш баяні! Зборшчыца Зінаіда Уладзіміраўна Качкан.

У магазіне самаабслугоўвання № 18 Фрунзенскага райхарчгандлю г. Мінска.

а з самай разнастайнай — розных узростаў і полу, з карэннымі жыхарамі і прыезджымі і г. д.

Калі ўрач, настаўнік ці юрыст у час работы можа застацца сам-насам з сабой — перад прыходам чарговага пацыента або ў перапынку паміж урокамі, лекцыямі, — дык прадавец гэтага не можа сабе дазволіць: ля яго пастаянна людзі. Сканцэнтраванасць, вялікая ўвага, ветлівасць, уменне тактоўна адказаць на любое пытанне пакупніка, у якой бы форме і якім бы тоне той ні задаў яго, моцнае здароўе — вось галоўныя якасці, якія павінен мець чалавек, што вырашыў звязаць свой лёс з гандлем. Ленінградскі навукова-даследчы інстытут гігіены працы і прафесійных захворванняў правёў у радзе гандлёвых прадпрыемстваў горада даследаванні, якія паказалі, што работа прадаўца характарызуецца значнай фізічнай нагрукі і вялікім патокам інфармацыі на цэнтральную нервовую сістэму. Ператамленне наступае ўжо ў першыя чатыры гадзіны працы. Вось прычыны таго, што прафесія прадаўца стала прывілей маладых.

У Пінскім гарпрамгандлі з 350 працуючых 250 чалавек — маладзё. Кожны год дырэкцыя прамгандлю пасылае па камсамольскіх пущах 20 чалавек у Брэсцкую гандлёвую школу, а праз год дзяўчаты вяртаюцца ў родны горад і пачынаюць самастойна працаваць. У магазіны іх бяруць вельмі ахвотна.

Я размаўляла з многімі загадчыкамі прамтаварных магазінаў Пінска, кожнаму з іх задавала аднолькавае пытанне: як ім працуюцца з маладзё? І загадчык аднаго з самых вялікіх прамтаварных магазінаў горада — «Дом адзення» І. Янюк, і загадчыца магазіна № 25 П. Белавусава, і загадчык камсамольска-маладзёжнага магазіна «Вымпел» А. Златагора, і многія іншыя кіраўнікі гандлёвых калектываў у сваім адказе былі аднадушныя: з маладымі цікава працаваць. Усё новае, перадавое, што з'яўляецца ў гандлі, яны ўспрымаюць вельмі станоўча. Калі ў горадзе пераводзілі магазіны на самаабслугоўванне, першым быў магазін № 6, дзе вялікая камсамольская арганізацыя.

Сучасны малады прадавец мае трывалыя веды, у яго самыя рознабаковыя інтарэсы. Калі дзесяць гадоў назад у гандаль ішлі тыя, хто, як кажуць, больш ні на што не быў здатны, з 6—7 класамі адукацыі, дык зараз іншая справа. Сакратар камсамольскай арганізацыі Пінскага

ЖУРАВЕЛЬ

гарпрамгандлю Аляксандра Шаўчук расказала, што 111 камсамольцаў іх арганізацыі са 164 маюць сярэдняю, сярэдняю спецыяльную і вышэйшую адукацыю, дваццаць дзевяць чалавек вучацца ў інстытутах і тэхнікумах.

Зараз малады прадавец можа не толькі паказаць пакупніку патрэбную рэч, але і самастойна разабрацца ў складаных лічбах плана, тавараабароту, прыбытку і г. д. У гандлёвай школе дзяўчаты праходзяць курс па эканоміцы гандлю. Растраты ў прамтаварных магазінах горада, дзе працуе маладзё, — з'ява даволі рэдкая. Цякусаць кадраў сярод маладых, акрамя іх звальнення па сямейных акалічнасцях, — нязначная.

Вялікая ўвага, якую ўдзяляюць партыя і ўрад сферы абслугоўвання, узняла працу яе работнікаў на належную вышыню. Цяпер прафесія прадаўца адна з самых цікавых і захапляючых. Сучасныя палаты гандлю, найноўшае абсталяванне, вялікі і разнастайны выбар тавараў спрыялі таму, што маладыя нібы занава адкрылі для сябе гэтую прафесію, рамантызавалі яе. Яна стала прафесіяй па прызынанню.

У народзе здаўна існуе прымаўка: лепш сінца ў руках, чым журавель у небе. Раней бацькі, дзеці якіх па той ці іншай прычыне не паступілі ў вуні і ўладкоўваліся на працу ў магазін, з жалем гаварылі: «Ідзі, даведайся,

колькі каштуе фунт ліха». Працу прадаўца лічылі часовай — да чарговага паступлення ў інстытут. Проста яна на пэўны тэрмін становілася для чалавека дробнай, нямілай сінцай у руках. Маладзё марыла аб іншых прафесіях. Але паступова сціплая сінца становілася прыгажуню-жураўлём, жаданым і загадкавым. Аб прафесіі прадаўца пачынаюць марыць яшчэ ў школе. Каб вы чулі, як узнёсла расказвалі аб сваёй працы маладыя прадаўшчыцы пінчанкі Марыя Лемяшэўская, Святлана Осіпава, Браніслава Кофман!

Усё менш становіцца ў гандлі выпадковых людзей. Вось і дырэкцыя Пінскага гарпрамгандлю праводзіць вельмі прыдзірлівы адбор маладзі, перш чым паслаць яе на вучобу ў Брэсцкую гандлёвую школу.

У кожным магазіне існуе свой мікраклімат. Ад чаго ён залежыць? Перш за ўсё ад узаемаадносін членаў калектыву. Ад таго, ці давяраюць работнікі адзін аднаму. Ці падтрымліваюць іх ініцыятыву кіраўнікі, грамадскія арганізацыі.

Мне давялося пазнаёміцца з калектывам магазіна «Дом адзення». Узначальнае яго адзін са старэйшых гандлёвых работнікаў горада камуніст Іван Емяльянавіч Янюк, чалавек, улюбёны ў сваю працу. Усё ў гэтым магазіне спрыяе добраму настрою, творчым адносінам маладзі да сваіх абавязкаў. Тут ім-

Каля 30 мільёнаў вырабаў выпускае за год Брэсцкая панчошная фабрыка. Злева направа — майстар па распрацоўцы маляўніца Георгій Пятровіч Нечыпарук, начальнік тэхнічнага аддзела Ганна Васільеўна Арлова, начальнік тэхналагічнай лабараторыі Рыма Пятроўна Крывенка і старшы каларыст хімічнай лабараторыі Жана Андрэеўна Мірзоева адбіраюць новыя вырабы для прадстаўлення на Знак якасці.

Фота В. Германа (БЕЛТА).

У НЕБЕ

МАРЫЯМ, НІНО, ІЛІКО...

кнуща, каб маладыя прадаўцы як мага паўней раскрылі свае здольнасці, хутка прыжыліся ў калектыве.

Прадаўцоў-навічкоў ставяць у брыгады, дзе працуюць вопытныя работнікі. Іван Емяльянавіч улічвае характары дзяўчат, іх схільнасці. Прышла ў магазін Света Осіпава. Паставілі яе ў адзел, дзе прадаюць мужчынскія кашулі, але справы ў дзяўчыны не ладзіліся. Перавёў яе Іван Емяльянавіч у другі адзел, і ўсё пайшло добра. Зараз Святлана — адна з лепшых прадаўцоў магазіна. Так было і з Надзій Хангішыёвай.

У «Доме адзення» некалькі камсамольска-маладзёжных брыгад. Дзейнічае школа камуністычнай працы, заняткі там праводзіць І. Е. Янюк. Дырэктар магазіна, старэйшыя таварышы заўсёды бываюць на камсамольскіх сходах, дапамагаюць моладзі павышаць веды, перадаюць ёй свой вопыт, цікавцяца яе бытам.

Праўда, бытавыя праблемы вырашаць не проста. У Пінску ў гандлі працуе пераважна моладзь. А дзе маладыя — там і новыя сем'і і маленькія дзеці. Кватэр не хапае. Ды і сваіх ясляў прамгандаль не мае. Ці не таму толькі летась, напрыклад, адзоль звышлілася 19 маладых прадаўцоў? Большасць дзяўчат пакінула гандаль па сямейных акалічнасцях, ці, больш дакладна, таму, што няма дзіцячых ясляў і жылля. Многія ўладкаваліся на Пінскі камбінат верхняга трыкатажу, дзе ёсць перспектыва атрымаць кватэру, месца ў дзіцячай установе.

...Хаджу па магазінах горада. Прашу паказаць той ці іншы тавар, размаўляю з прадаўцамі, прыслухоўваюся да іх гаворкі з іншымі пакупнікам. Як правіла, у невялікіх гарадах і раённых цэнтрах гандлёвыя работнікі ветлівыя і ўважлівыя. Можна таму, што «слава» аб дрэнным прадаўцу тут распаўсюджваецца вельмі хутка, і дзяўчаты даражаць сваёй прафесіяй. А можна таму, што ў магазінах Пінска працуе моладзь, для якой іх спецыяльнасць стала адзінай на ўсё жыццё.

С. КУЛІНКОВІЧ

г. Пінск

Да пачатку Вялікай Айчыннай вайны шмат сем'яў савецкіх афіцэраў жылі ў Брэсце. Калі пачалася вайна, мужчыны сталі на абарону Радзімы. Жанчыны, якія не паспелі эвакуіравацца, апынуліся ў акупіраваным горадзе. Сярод іх былі і грузінкі. У гэтым пісьме я хачу расказаць чытачам «Работніцы і сялянкі» пра некаторых з іх.

Пасля заканчэння Кутаіскага медыцынскага тэхнікума Люба Лепсая працавала ў медпункце Кутаіскага шаўковага камбіната памочнікам урача. Неўзабаве выйшла замуж за афіцэра Левана Чубінідзе. Разам з жонкай Чубінідзе пераехаў у Брэст. Тут нарадзілася ў іх дачка Тамара.

Калі гітлераўцы перайшлі граніцу, Леван Чубінідзе быў у радах абаронцаў Брэсцкай крэпасці. Люба з Тамарай згубіліся ў Брэсце. У пісьме да бацькоў Леван пісаў: «Адпомшчу ворагам сацыялістычнай Радзімы, адпомшчу за маю жонку і дачку. Магчыма, яны трапілі ў рукі ворагаў і загінулі...»

Леван Чубінідзе быў паранены ў Брэсце. Пасля шпіталю вярнуўся на поле бою. Ён прыняў удзел у баях за вызваленне Украіны, за фарсіраванне Дняпра яму было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза. У баі за вызваленне Кіева быў цяжка паранены і памёр. Бацькі Левана доўга чакалі нявестку і ўнучку ды так і не дакачаліся.

Жонка і дачка Левана Чубінідзе загінулі ў Брэсце.

У Брэсце служыў афіцэр Элізбар Інашвілі. У 1940 годзе да яго з Грузіі прыехала маці Марыям. У пісьме да сястры, што жыла ў Тбілісі, Марыям пісала: «Брэст маленькі прыгожы горад. Мы жывем за горадам у пасёлку, які злучаны з горадам чыгуначным мостам. Пяройдзеш мост — і ўжо знахо-

дзішся ў горадзе. Гаспадары дома вельмі добрыя людзі, па нацыянальнасці беларусы. Вакол нашага дома цудоўны сад і агарод. У дружнай сям'і майго сына шчаслівая і я сама».

Адкуль магла ведаць жанчына, што яе шчасце будзе такое кароткае! 22 чэрвеня 1941 года апошні раз абняў Элізбар маці і накіраваўся ў полк. Дадому ён ужо не прыйшоў. Марыям не паспела выехаць з Брэста і трапіла ў акупацыю. Сям'я, у якой яна жыла, звязалася з партызанамі. Марыям таксама выконвала даручэнні партызан.

У красавіку 1944 года гітлераўцы арыштавалі Марыям і тры тыдні катавалі. Але не зламлі яе цвёрды дух. За тры месяцы да вызвалення Брэста фашысты пакаралі смерцю адважную жанчыну.

Элізбар жорстка адпомсціў за маці і, узнагароджаны ордэнамі і медалямі, вярнуўся ў Грузію.

Расстралялі гітлераўцы жонку і дачку афіцэра Георгія Ананіашвілі — Ніно і Эліко. Яны былі партызанскімі сувязнымі. Забілі фашысты жонку Якоба Гелашвілі Марыям і сына Мелісіка. Дачку Георгія Магулі выратавалі ад смерці беларускія патрыёты, схавалі ад паліцыі. Цяпер яна разам з сям'ёй жыве ў Расіі.

Выпадкова выратаваліся жонка Аляксандра Джыджышвілі Тамара і сын Тамаз. У цяжкія гады акупацыі беларусы дзялілі з імі апошні кавалак хлеба. Потым Тамара і Тамаз вярнуліся ў родную Грузію.

Дарагія беларусы! Калі вы ведаеце што-небудзь пра грузінскіх жанчын, якія ў час вайны загінулі ў Беларусі, прашу паведаміць па адрасу: Грузінская ССР, г. Кутаісі, горны тэхнікум. Педагогу Маргарыце Кікабідзе.

М. КІКАБІДЗЕ

ЛЯЦІ, НАША ПЕСНЯ!

Дагледзеўшы жывёлу, работнікі Заліпскай малочна-тварнай фермы калгаса імя Урыцкага збіраюцца ў чырвоным кутку. Прыходзяць загадчыца клуба Кацярына Пічукова, баяніст Аляксандр Жосткін. Цішыню прарывае задушэная песня.

У рэпертуары хору ў асноўным беларускія народныя песні. Спяваюць таксама рускія, украінскія песні і песні іншых народаў СССР.

Рэпетыруюць не толькі ў клубе, а і на ферме пасля работы, бо шмат харыстан — даяркі. Добра спяваюць Антаніна Сямёнаўна Балдачова, Ганна Цярэнцеўна Жосткіна. Дарэчы, баяніст Аляксандр Жосткін — сын Ганны Цярэнцеўны.

С. БАЛОТКІН, супрацоўнік гомельскай раённай газеты «Маяк»

ПРЫХОДЗЬЦЕ Ў БІБЛІЯТЭКУ

Заўсёды мнагалюдна ў Скрыль-Слабадскай сельскай бібліятэцы Пухавіцкага раёна. Тут амаль 14 тысяч кніг, з іх больш як 1200 сельскагаспадарчых выданняў.

Бібліятэкар Зінаіда Мазанік стварыла добры антыў, узяла на ўлік усіх механізатараў, жывёлаводаў мясцовага калгаса «Іскра», якія не з'яўляліся чытачамі бібліятэкі, далучыла іх да крыніцы ведаў.

Дзень за днём у журнале ўліку масавых мерапрыемстваў паяўляюцца запісы:

«...Адбыўся тэматычны вечар «Ленінскім курсам» — у светлае заўтра».

«...Праведзена сустрэча з лепшым трактарыстам калгаса, дэлегатам XXVII з'езда КП Беларусі тав. Бачанікам П. П.».

«...Праведзены бібліяграфічныя агляды новай літаратуры: «НАП — у калгасную вытворчасць», «За высокую якасць сельскагаспадарчых прадуктаў...»

Усё гэта — будні сельскай бібліятэкі і яе загадчыцы, чалавека сціплай, але так патрэбнай сёння ўсім нам прафесіі — бібліятэкара Зінаіды Мазанік.

М. РОЗУМ, намеснік начальніка Мінскага абласнога ўпраўлення культуры

КАНСУЛЬТАЦЫЯ ЮРЫСТА

3 10 жніўня 1967 года я працавала ў Мазырскім вытворчым дрэваапрацоўным аб'яднанні. 3 15 верасня 1971 года знаходзілася ў водпуску па цяжарнасці і родах, а пасля заканчэння яго аформіла водпуск за свой кошт да дасягнення дзіцем аднагадовага ўзросту. 28 лістапада 1972 года павінна была выйсці на працу, але з 6 кастрычніка зноў пайшла ў водпуск па цяжарнасці і родах. Аднак бальнічны лісток мне не аплацілі і, здаецца, наогул збіраюцца звольніць. Прашу растлумачыць:

Ці падлягае аплаце другі бальнічны лісток па цяжарнасці і родах? З якога заробку? Ці можа адміністрацыя мяне звольніць з работы?

Ці маю я права пры наяўнасці траіх дзяцей на паляпшэнне жыллёвых умоў?

Н. СЯНЬКО

Акцябрскі раён.

Калі водпуск па цяжарнасці прадастаўлены ў перыяд водпуску без захавання заробнай платы, дапамога за дні такога водпуску не выдаецца. Калі ж водпуск па цяжарнасці і родах працягваецца і пасля заканчэння водпуску без захавання заробнай платы, то дапамога выдаецца, пачынаючы з дня заканчэння гэтага водпуску. Значыць, паважная Ніна Уладзіміраўна, дапамога па цяжарнасці і родах па другому бальнічнаму лістку вам павінна быць выплачана з 28 лістапада 1972 года, г. зн. з дня, калі вы павінны былі прыступіць да работы пасля заканчэння водпуску за свой кошт.

У выпадках, калі работнік па ўважлівых прычынах не меў заробку, з якога паводле дзеючых правіл павінна вылічацца дапамога, дапамога не значаецца, зыходзячы з тарыфнай стаўкі (аклада) (п. 27 таго ж Палажэння).

Звальненне цяжарных жанчын, маці, якія кормяць грудзмі, жанчын, якія маюць дзяцей ва ўзросце да аднаго года, па ініцыятыве адміністрацыі не дапускаецца, апрача выпадкаў поўнай ліквідацыі ўстаноў, прадпрыемства, арганізацыі, калі дапускаецца звальненне з абавязковым працаўладкаваннем (артыкул 170 Кодэкса законаў аб працы БССР).

Што датычыць паляпшэння жыллёвых умоў, то па гэтай пытанню вам трэба звярнуцца па месцу работы. Адміністрацыя і заводскі камітэт прафсаюза вырашаць яго з улікам вашай патрэбы ў паляпшэнні жыллёвых умоў і фактычнай магчымасці для гэтага.

А. ХВАСТОУ, кандыдат юрыдычных навук

АДРАЧЭННЕ

Нарыс

— Добры дзень, Вера! Ты што гэта нас абмінаеш? — Шэрыя, выцвілыя вочы глядзяць насцярожана і жорстка. А голас ласкавы, ліслівы.

— Ну, чаго ж ты маўчыш, Верачка? Даўно не бачыліся!

Жанчына адвяла сіваю пасму і гарача зашаптала:

— А ты ж і на малітоўныя сходы не ходзіш. Памятай, што чалавек, які ведае аб існаванні Хрыста і не верыць, будзе пака-а-раны. І ў Астанкавічах, кажуць, ты не бываеш...

Сухенькая рука балюча ціснула на плячо. Вера Міхайлаўна нецярпліва скінула яе і адварнулася да вузенькіх, акаймаваных палосачкай гумы аўтобусных дзвярэй.

Твар жанчыны зморшчыўся, маленькія вочкі прыплюшчыліся ад халоднага злога бляску... І тут Вера Міхайлаўна Гвоздзь пазнала яе. Гэта ж жонка прасвітара Пятра Казакевіча!

Дзверы аўтобуса адчыніліся, і Вера Міхайлаўна паспешліва саскочыла на тратуар. Зусім побач у сонечным блакіце праступалі светлыя карпусы бальнічнага гарадка. Шызы дымок усё яшчэ расставу над паваротам дарогі, за якім знік аўтобус. Яна ішла і ніяк не магла выйсці са сваіх успамінаў.

...Вечарам затоеную цішыню над Астанкавічамі часта разрываў паспешлівы гудкі паравозаў. А калі імкліва праплывалі паязды, заставаўся дрыготкі ланцужок агеньчыкаў ля прыземістага беласценнага будынка чыгуначнай станцыі. І зноў насцярожана расцякалася цішыня. Толькі праз бясконцае

схое шамаценне саду даносілася сумная песня.

Вера Міхайлаўна ўжо ведала: спяваюць суседзі, якіх у вёсцы завуць баптыстамі. Дзіўныя людзі — і трымаюцца адасоблена, і жарту ад іх не пачуеш. Цікава, што ў іх там зараз? Вера Міхайлаўна глядзіць шурпаты ствол яблыні і ўсміхаецца, успамінаючы словы мужа: «Але ж нас баптысты з трох бакоў акружылі». Вунь дом Вольгі Пінчук. Вокны яго шчыльна прыкрыты аканіцамі. А гэта дом Марыі Пунтус. Налітыя цемрай вокны слепа глядзяць на жоўтую ад месяцавага святла пясчаную дарогу. І зусім побач — новенькі дом Аляксандры Пінчук. Гэта ў яе спяваюць.

Вера Міхайлаўна ўслухоўваецца ў мелодыю песні і думае пра дзяцей, пра сябе, пра мужа, які стаў нейкім чужым, насцярожана-замкнёным. А песня, прыглушаная аканіцамі, усё гучыць і гучыць. Спяваюць... Вось каб паглядзець на іх! «А што — і пагляджу. Запашалі ж не раз...»

Зайшла праз некалькі дзён. Позна вечарам вярталася з работы, са склада будаўнічых матэрыялаў калгаса імя Чапаева, і прыслухалася да знаёмай песні. Спявалі ў доме Вольгі Белаі. Вера Міхайлаўна збочыла да звілістай сцяжынкы і нерашуча спынілася ля працыненых дзвярэй. Пастукала і, не дачкаўшыся адказу, увайшла.

Ля стала пад вышывым надпісам «Бог — ёсць любоў» сядзела сястра Вольгі — Ніна. Яна

спявала, задумліва схіліўшыся да стала, і смалістыя валасы падалі ёй на вочы. Побач спявала, перабіраючы ў руках сваю чорную касу, Еўдакія Запатылак. Ля сцяны на дубовай лаўцы сядзела Настасся Горахава. Гаспадыня дома кінула, указваючы на табурэт, і Вера паспешліва села, апусціўшы вочы. Хтосьці моўчкі працягнуў ёй сшытак, на якім роўным дзіцячым почыркам было напісана: «Псалмы». Яна не звярнулася і тады, калі раптам усе ўпалі на калені і гарача зашапталі словы малітвы.

Апамяталася ўжо ў сенцах. Побач стаяла Еўдакія Запатылак. Яна ўгаварвала:

— А ты заходзь да нас. Душой адпачнеш. Ціха ў нас, ласкава...

Пасля таго Вера Міхайлаўна часта збочвала да хаты Вольгі Белаі. Моўчкі садзілася на ўсё той жа табурэт ля дзвярэй, моўчкі слухала павучэнні:

— Сукенак такіх не насі — грэх, — дакарала Еўдакія, і яе пульхныя шчокі гнеўна пунсавалі. — А гэта што? Пацеркі? Грэх. — Яна рванула з шыі Веры Міхайлаўны пераліўчата-чорныя пацеркі і сярдзіта кінула іх у печ.

А аднойчы ў доме Вольгі Белаі было асабліва ўрачыста. Высокі прасвітар гучна чытаў малітву. Потым усе ўпалі на калені. Апусцілася і яна.

Назаўтра гаварлівае Еўдакія Запатылак здзівіла яе:

— А табе, Верачка, аказана вялікая літасць. У нядзелю

прымеш хрышчэнне. Рыхтуйся, паедзеш у Светач...

Раніцай, калі яны садзіліся ў шумны прыгарадны поезд, чыйсьці насмешлівы голас паласнуў па сэрцы:

— І куды гэта нашы «браты і сёстры» сабраліся?

Яна не азіраючыся, хуценька ўхапілася за поручні і ўзнялася на крутыя прыступкі. Ехалі моўчкі. Вера Міхайлаўна глядзела на зялёныя разлівы палёў, што праплывалі за акном, і трывожна адчувала, як штосьці перашкаджае ёй быць раейшай — вясёлай і радаснай.

Гэтае прыкрае пачуццё не пакідала яе, калі яны ішлі па пясчанай, патанаючай у ранішнім тумане вуліцы вёскі Светач, калі ехалі на лодцы па раздольнай Бярэзіне, калі ўвесь апрануты ў белае прасвітар Пётр Казакевіч, стоячы па пояс у вадзе, паклікаў яе, і яна пайшла ў раку, заплушчыўшы вочы...

Потым яна не раз успамінала белы твар прасвітара і апёк халоднай вады. Але чамусьці здавалася, што гэта было зусім не з ёю, а з нейкім іншым.

А ў Астанкавічах жыццё ішло з ранейшай размеранасцю. Будзённыя клопаты хвалявалі вяскоўцаў: яны аралі, сеялі, убіралі ўраджай, пра нешта радасна спрачаліся на сходах, хадзілі ў кіно. Па вечарах доўга не тухлі блакітныя экраны тэлевізараў у іх вокнах. А яна спалохана цуралася іх, дзесьці ў глыбіні душы ўсё яшчэ саромячыся самой сябе.

Аднойчы сонечна-яркай раніцай ішла Вера Міхайлаўна па вуліцы з нейкай даўняй, амаль

ГЭТЫ СЯРЭБРАНЫ

Нам усім патрэбны цеплыня, спагада і чуласць чалавечага сэрца. Гэтыя пачуцці не перадаюцца па спадчыне. Яны фарміруюцца як якасць чалавечай асобы ў працэсе выхавання. Бацькі першыя засяваюць чыстае поле дзіцячай душы насеннем добра і прыгажосці, мужнасці і душэўнай шчодрасці. Найлепшым памочнікам у гэтым з'яўляецца прырода.

...Вольга Ігнатаўна горка плакала, наракаючы на сваю адзіную дачку: зневажае, гоніць з дому. А дачка закончыла універсітэт, працуе матэматыкам-праграмістам. «Калі вучылася, я ёй ні ў чым не адмаўляла, у дзве змены працавала. Усё ёй ды ёй. А цяпер... нават май не называе».

Балюча і крыўдна бачыць бессардэч-

насць і чэрствасць роднай істоты. Маці, слепа любячы дачку, не заўважала, як у душы маленькай дзяўчынкі набірала ўсё большую сілу пустазелле эгаізму, пагарда да фізічнай працы. А гэта слепа заахвочвала сама Вольга Ігнатаўна. Дачцэ было тры гады, калі мама сарвала ёй адну-адзіную кветку на клумбе ля іхняга дома. Дачка плакала, патрабавала — мама задаволіла просьбу. Не здолела растлумачыць, пераканаць дзіця, што кветка пасаджана тут, каб усе ёю любаваліся. Калі дзяўчынцы было пяць гадоў, мама тапала мурашак, бо яны «бякі», кусаюцца. Калі дачка прынесла ў дом мокрага вераб'я з разбітым крылом, мама выкінула яго на вуліцу...

У гэтым узросце дзеці асабліва цікаў-

забытай лёгкасцю. Яна раптам нібы ўпершыню ўбачыла і перапляценні ценяў пад нагамі, і беласнежныя пушыстыя аблогі над станцыяй.

— Куды гэта ты так спяшаешся, Верачка? Вось паслухай лепш, як твае святыя лаюцца, — паклікала яе з-за плота Еўдакія Гвоздзь. — Пазнаеш? Гэта ж твая сястра ва Хрысце — Марыя Пунтус.

Марыя ж і сапраўды стараецца. Дзе толькі такіх слоў набірала? Адварнулася Вера Міхайлаўна да плоту, каб ніхто не заўважыў, як наліліся чырванню шчокі. Стаіць, быццам афішу чытае. А афіша цікавая — запрашае на кінафільм. Стала ўспамінаць, калі ў апошні раз у кіно ці ў бібліятэцы была, калі тэлевізар глядзела. Ды так і не ўспомніла...

Цяпер Вера Міхайлаўна ўжо звывала спяшалася з работы на малітоўныя сходы. Спявала разам з усімі псалмы, чамусьці ўсе яшчэ саромячыся свайго голасу, зняможана закрыўшы вочы, таксама падала на калені. Аб чым яна прасіла нябачнага бога? Каб у сям'і было ўсё добра, каб здаровыя былі дзеці, каб сама адчула нарэшце душэўную яснасць.

На малітоўных сходах моўчкі выслухоўвала Вера Міхайлаўна павучэнні сваіх новаўвучаных «братоў і сяцёр»:

— Памятай, стужкі заплятаць нельга!

— І размаўляць абы з кім не трэба. Ідзеш сабе і ідзі — навошта спыняцца?

— Красці асабліва грэшна, — шапялява ўторыла Вольга Пінчук.

Яна ўздрыгвала ад гэтых павучанняў, як ад удараў. Няўжо ўсе, хто носіць кароткія сукенкі і заплятае стужкі, дрэнныя, грэшныя людзі? Чаму? Вера Міхайлаўна ледзь не выкрыкнула гэтае «чаму», але толькі мацней, да болю ў пальцах сціска-

ла махры хусткі. Не думаць, не думаць, галоўнае — не думаць... Але думкі не давалі спакою. Чамусьці ўспомнілася дачушка Настачка з вялізным пунсовым бантам у русых валасах. Заўтра раніцой яна зноў працягне стужку і папросіць: «Мам, завяжы». А што сказаць ёй? Грэшна? Але чаму грэшна? Хіба лепшая стала яна сама ад таго, што Еўдакія кінула ў печ яе каралі?

Думкі — настойлівыя, як раўчкі, і аглушальныя, як бягучыя насустрач паязды, мучылі Веру Міхайлаўну. Нястрымна падступалі да вачэй слёзы.

— А ты плач, Верачка, плач. Гэта добрыя, ачышчальныя слёзы, — нахіляецца да яе Вольга Пінчук і шапялява паўтарае:

— Красці асабліва грэшна... Вера Міхайлаўна глядзіць скрозь слёзы на расплыўчаты твар Вольгі, і ёй робіцца сорамна за сваю суседку. Як яна можа так гаварыць, калі сама ўчора раніцай з мужам і дзецьмі перацягала на свой двор цэлы стог саўгаснага сена? Сама ж, сама гэта бачыла... А муж Вольгі? Ён жа, калі дом перабудоўваў, шпалы чыгуначныя краў.

Не, штосьці не так, не так. Не можа быць праведным чалавек толькі на словах. І Еўдакія Запатылак... Як магла яна так? Разам жа, побач маліліся.

Успомніўся той нядаўні дэджлівы дзень. І нават не дзень, а вечар, калі яна стаяла ля акна, па якім білі і білі звонкія струменьчыкі. Тады ёй здавалася, што дождж назаўсёды змывае з дрэў сада залацістае лісце. Мужа дома не было, і яна, сама не ведаючы чаму, надумалася схадзіць да Еўдакіі. Там і застала свайго мужа. Цяпер яшчэ раз у думках уявіла дзябелую Еўдакію, што спакойна стаяла, накрывшы склаўшы на грудзях рукі. І зноў быццам пачула свой дрыготкі ад хва-

лявання голас: «Як жа так... сястра?»

Чаму, ну, чаму яна павінна быць з такімі, як Вольга Пінчук, Еўдакія Запатылак? А з настаўніцай Ксеняй Іосіфаўнай Агеенка нават і пагаварыць нельга. Любая Ксеня Іосіфаўна! Колькі разоў запрашала зайсці да яе — пагутарыць, узяць кнігу. І раптам зайшла сама. На парозе зняла хустку, стрэсла з яе дажджавыя кроплі і жартаўліва аб'явіла:

— А вось і я! Запрашала-запрашала цябе, ты не заходзіш.

Потым яны сядзелі за засланым цыратай сталом і пілі чай. Ксеня Іосіфаўна расказвала пра саўгасныя справы, пра апошні сход выбаршчыкаў, пра школу. А яна ўсё яшчэ не асмелвалася зазірнуць у насцярожана-сумныя, добрыя вочы настаўніцы. Здавалася, зазірні яна — і Ксеня Іосіфаўна адразу ж здагадаецца пра яе пакутлівыя сумненні. Але гасця і так усё разумела.

— Што ты, Верачка, такая самотная? Старых знаёмых абыходзіш. Ну, што ў цябе агульнага з гэтымі баптыстамі? Яны ж жыццзя баяцца. Жыццзя, уяўляеш?

І тут Вера Міхайлаўна не вытрымвала, спытала:

— Вы, Ксеня Іосіфаўна, шмат пражылі. Няўжо ніколі пра бога не думалі?

— Чаму ж не думала? Толькі мой розум — аснова маіх паводзін, а мае сэрца — мой закон. Мне столькі ж мала патрэбен бог, як і я яму... Гэта, Верачка, не мае словы. Іх сказаў французскі асветнік Сільван Марэ-шаль, які памёр яшчэ ў 1803 годзе. Проста я з ім згодна. А наогул, я ж табе казалася, што рэлігія заўжды служыла і служыць для падману. Ты прыгледзься да сваіх «братоў і сяцёр» і ўсё зразумееш...

Што ж, прыгледзелася... Сви-

тае, быццам расцвітае блакітам за шклом акна новы дзень. Вера Міхайлаўна ўслухоўваецца ў роўнае дыханне дзяцей і думае пра сябе, пра Ксеню Іосіфаўну і пра... бога, які чамусьці вельмі мала заклапочаны зямнымі справамі. Ну, чаму б яму не спыніць войны, не знішчыць голад, разбурэнні, галечу? Чаму б не знішчыць яму хваробы? Не можа? Не жадае? А можа яго проста няма? І тут жа спалохалася сваёй думкі. А што, калі пра яе сумненні даведаецца ў секце? «Не, пайду я ад іх, пайду. Вось толькі параюся з Ксеняй Іосіфаўнай». Ад гэтага рашэння ёй адразу стала лёгка і спакойна.

Раніцой наступнага дня, як і параіла Ксеня Іосіфаўна, паехала Вера Міхайлаўна ў Светлагорск, у райком партыі. Яна добра памятала словы настаўніцы: «Ніякі бог не дапаможа, колькі б ты яму ні малілася. Ідзі да людзей. Вось убачыш — усё будзе добра».

У райкоме яе супакоілі добрым словам, дапамаглі набыць цэглу, шыфер для будаўніцтва дома, уладкавалі металізатарам на завод зборнага жалезабетону домабудаўнічага камбіната...

Прайшло столькі часу. Яна знайшла сямейнае шчасце з іншым чалавекам. Растварыліся ў мінулым усе нягоды. І вось нечаканая сустрэча з жонкай прасвітара напаміла пра іх.

...Дома, ледзь Вера Міхайлаўна Гвоздзь прыадчыніла брамку, насустрач ёй выбегла Настачка.

— Мамачка, павіншуй мяне. Я ў школьных слаборніцтвах добра выступіла. Мне і граматы ўручылі...

Вера Міхайлаўна глядзіць у шчаслівыя вочы дачкі, і твар яе радасна святлее.

І. КАТЛЯРОУ

г. Светлагорск,
Гомельская вобласць

ЗВАНОЧАК

ныя і дапытлівыя. Іх цікавіць усё навакольнае і асабліва навізна прадметаў і з'яў прыроды. Гэта ўзрост інтэнсіўнага разумовага і маральнага развіцця, калі веды і ўменні засвойваюцца імгненна і фіксуюцца моцна. І вельмі моцна засвоіла дачка, што ўсё існуе толькі для яе, але не для мамы, не для іншых людзей.

Мама клапацілася пра яду, сон, адзенне, пра падрыхтоўку ўрокаў. А пра душу? Што думала яе дачка? Ці клапацілася пра каго-небудзь? Ці не нараджаліся чэрствасць і эгаізм у маленькім дзіцячым сэрцы, калі тапталіся мурашкі, выкідваўся верабей? Ці не тут вырастала бессардэчнасць, якая зрабіла старасць Вольгі Ігнатаўны такой горкай?

На двары двое хлапчукоў 6—7 гадоў забаўляюцца з кацянем. Адзін скрылёчкам каўбасы вабіць кацяне, але як толькі яно памкнецца бегчы, другі хапае за хвост і цягне да сябе. Кацяне пішчыць, кусаецца, а хлопчыкі рагочуць. Тут жа, побач, размаўляюць мамы. На маё абурэнне: «Чаму не спыніце злую гульню?» адна мама адказала: «Яны ж нічога не разумеюць, яшчэ маленькія. Проста забаўляюцца, ды і кацяне бяздомнае». Як жа маці не разумеюць, што калі яе сын здэкеуецца з жывёліны, то ў яго сэрцы нараджаецца жорсткасць?

Калі дзіця не разумеюць само, растлумачце яму даступна і цяплява, спыніце жорсткія ўчынкі, у чым бы яны ні праяўляліся. Гэта і будзе адной з самых даступных форм выхавання чуласці, велікадушнасці і чалавечнасці.

Выдатныя педагогі ўсіх часоў і народаў бачылі ў прыродзе магутную выхаваўчую сілу. К. Д. Ушыньскі пісаў: «Называйце

мяне варварам у педагогіцы, але я вынес з уражанняў майго жыцця глыбокае перакананне, што прыгожы ландшафт робіць такі вялікі выхаваўчы ўплыў на развіццё маладой душы, з якім цяжка супернічаць уплыву педагога».

Дзеці цяпер атрымліваюць значна больш інфармацыі, чым атрымлівалі, напрыклад, два дзесяцігоддзі таму назад. Тэхнічныя сродкі ствараюць вялікія магчымасці для пазнання многіх рэчаў і з'яў. Але ніякі тэлевізар не можа замяніць цудоўных спатканняў з прыродай.

Паназірайце за сваімі дзецьмі ў час прагулак у парк, у лес, на луг, у поле — ззяючыя вочы, шчаслівыя твары, радасныя воклічы:

— Які прыгожы ліст!

— Які матыль!

— А мурашка! Вунь якую цягне саломіну!

Ці не праўда, ваша дзіця ў гэтыя

Трэба скончыць да смякоты
З ранку ўсе як ёсць работы,
Бо з пчалінага сля
Прыляціць да іх пчала.
Тут дарогі каля мілі,
А пчалу даўно прасілі
Да сябе чмялі у гасці,
Гэту цёццю-ягамосцю.
Ой, хаця б не падзяла,
Прыбыла да іх пчала
Перадаць пчаліны вопыт,
Як рабіць для мёду соты.
Ціхалі.. Бор ужо трымціць,
Пчолка-госцейка ляціць.

Мал. К. Ціхановіча.

Мама, пачытай!

ка. А як выглядае? Па-рознаму. У адным месцы зямля ўзнямаецца высока-высока. Гэта горы. Яны такія вялікія, што вяршыні зусім не відно. У іншым месцы растуць вялізныя лясы. Яны такія вялікія і густыя, што нават прамень сонца не можа праз іх прайсці. А далей — вада. Яна разлілася так шырока, што і берага другога не відаць. Гэта мора. Ёсць на свеце і шырокія зялёныя лугі, і палі, і рэкі. Такі ён, гэты свет. І скрозь у ім маленькаму пеўніку пагражае небяспека, сцерагуць яго ворагі.

Але пеўнік зусім не спалохаўся. Па-першае, ён не ведаў, што такое небяспека. А па-другое, ён быў вельмі ўпарты і самаўпэўнены. Пеўнік захацеў убачыць свет на ўласныя вочы. Калі надышоў цёплы сонечны дзень і Чубатка вывела куранятак на двор, пеўнік рушыў у дарогу.

Ён не ведаў, дзе канчаецца панадворак, але ішоў смела наперад. Ідзе ён ідзе, і раптам на дарозе высокая трава. Яна была такая высокая, што пеўнік схаваўся ў ёй цалкам.

«Гэта, напэўна, той вялікі лес, пра які расказвала мне мама, — падумаў пеўнік. — Вельмі ж густыя і вялікія гэтыя дрэвы, нават сонечны прамень праз іх не праб'ецца».

Лес нарэшце скончыўся. Але перад маленькім пеўнікам раптам вырасла жоўтая гара пяску. Задзеў пеўнік галаву. Высокая гэта гара, вяршыня яе, мабыць, да самага неба.

Налева зелянее трава. Направа на градах раселіся салата і морква.

«Я ведаю, гэта лугі і палі».

Глянуў наперад, а там нешта ззяе ў сонцы. Нейкая вялікая, вялікая вада.

«Гара гэта знаходзіцца над самым морам, — узрадаваўся пеўнік. — Вось я і ўбачыў свет. Цяпер можна вяртацца дадому».

Чубатка ўжо непакоілася, клікала яго, шукала па ўсіх кутках двара.

— Дзе ты быў, сыноч? Я хацела цябе пачаставаць смачным зярняткам, але яго ўжо з'ела твая сястрычка.

— Я вандраваў па шырокім свеце. Бачыў лес, гару, мора, — з гонарам сказаў пеўнік.

І ён заспяваў тоненькім галаском, надзьмуўшыся як сапраўдны, вялікі павень.

Пераклаў з польскай мовы Яўген БЯГАНСКИ

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

Пчала-госцейка ляціць

Два пухнатыя чмялі
Раніцою двор мялі,
Трое падзілі вароты,
Ой, было ж у іх работы.
А чмяліха ў фартуху
Выбівала патруху
З палінялага матраца,
І ў яе ж цяжкая праца.
Працавітая унучка
Церла мокрую анучкай
Шыбы цёмныя бясконца,
Аж зіхціць цяпер ваконца.
А гарбаты чмелік-дзед,
Яго ўбачыць цэлы свет,
Беліць комін на страсе,
Пэндзлем водзіць і трасе.

ВЫСЕДЗЕЛА Чубатка шаснаццаць куранятак. Пятнаццаць было жоўценькіх, а адзін пеўнік меў чорнае перка на кончыку хваста.

Пятнаццаць куранятак туліліся да цёплага мамчынага пер'я і спалі салодка пад яе крыламі, калі надвор'е было дрэннае. Толькі адзін пеўнік не баяўся холаду і не хацеў сядзець каля маці.

Чубатка ўвесь час расказвала яму розныя гісторыі і казкі, каб неяк забавіць неслуха. Пеўнік любіў слухаць апавяданні мамы і найбольш тыя, у якіх расказвалася аб шырокім цікавым свеце.

— Свет вельмі вялікі, сыноч, — казала Чубатка, якая і сама не вельмі добра ведала, які ён, гэты свет, бо не выходзіла далей двара. Але яна чула розныя гісторыі ад іншых кураў. — Пачынаецца гэты вялікі свет адразу за нашым панадворкам. І цягнецца далёка, далё-

ПРА

АДВАЖНАГА ПЕЎНІКА

Галіна КАШУЦКА

хвіліны падобна да вялікага казачніка Андрэсена?

Дапамажыце сыну ці дачцэ пачуць галасы і ўбачыць фарбы лесу. Паглядзіце, на старой асіне сядзіць дрозд. Пачакайце і паслухайце, можа ён заспявае. І калі вам пашчаслівіцца, то вы не толькі пачуеце, але і адчуеце ўсёй сваёй істотай, як у паветры закалышучца, зазвіняць званочкі. Нават калі яны перастануць звінець, то дзесьці глыбока-глыбока ў сэрцы застанецца самы маленькі звяночак, самы сярэбраны...

Прырода надае дзіцяці здароўе, бадзёрасць і фізічную сілу. Прырода з'яўляецца крыніцай думкі і высокіх інтэлектуальных пачуццяў, магутным сродкам, які адточвае культуру дзіцячай мовы. «Мамачка, глянь, колькі сонцаў! — крычыць маленькі Сярожа, паказваючы на адуванчыкі. — Яны ўсе свецяцца, толькі не цёплыя. Чаму ж яны жоўценькія, а не грэюць?» Шчырая ўсмешка, шырока раскрытыя дзіцячыя вочы. Яны хочуць бачыць, ведаць, адчуць увесь свет. Раскрыты дзіцячае сэрца і душа. А бацькоўскі абавязак — засеяць насеннем прыгажосці сэрца і дзіцячую свядомасць, бо пачуццё прыгожага — гэта

кроў і плоць чалавечнасці. Ды і пачуццё Радзімы нараджаецца ў дзіцяці якраз тады, калі яно пранікаецца хваляючым хараством родных лясоў, палёў, вод.

Перада мной пісьмо сына да маці. Жэня служыць у Савецкай Арміі. Падобрану зайздросціш той пшчотнасці і духоўнай прыгажосці, якая звязвае гэтых двух блізкіх людзей.

«Дарагая, дзякуй табе, што дапамагла мне адкрыць і палюбіць свет белых аблокаў, зялёных траў, пекнату блакітных незабудак, сінявокіх звяночак. Заплюшчу вочы і бачу цябе побач з сабою сярод гукаў нейкай цудоўнай музыкі».

Спрабую ўспомніць Жэню маленькага. Якім ён быў? У школе — грубаватым, яршым, але сумленным, умеў рабіць дабро іншым, не думаючы пра сябе. Дома ў яго быў цэлы запарк. Ідучы са школы, мог падоўгу стаяць і штосьці разглядаць. Шмат чытаў. Але, бадай, самае галоўнае, што зрабіла яго чутым і добрым, — гэта частыя паездкі з мамай на іхні «астравок» — невялікі гай за некалькі кіламетраў ад Мінска па Ракаўскаму шасэ. Тут мама вучыла Жэню адчуваць прыгажосць, разумець і пазнаваць пры-

роду, разглядаць яе таямніцы, рабіць маленькія адкрыцці. Гэта зрабіла жыццё хлопчыка багатым, яркім. Бо цудоўныя малюнкi роднай прыроды не толькі прыносяць асалоду, яны натхняюць на высокія добрыя пачуцці і думкі, на вялікія справы і подзвігі, робяць чалавека душэўна багатым. Эстэтычныя пачуцці перажывае радасць адкрыцця, калі радзецца залацістаму лісточку на бярозцы, калі шчаслівымі вачыма сочыць за імклівым палётам голуба або слухае, узіраючыся ў блакітнае неба, веснавую звонкую трэль жаваранка. Чым часцей, чым больш дзіця перажывае такіх хвілін, тым танчэй будзе бачыць і адчуваць хараство, лепей успрымаць усё прыгожае, не мірыцца з пошлым, злым, грубым.

Навучыце дзяцей не толькі сузіраць прыроду і замілоўвацца ёю, але і беражліва адносіцца да яе, як да жывой істоты, якая слабейшая за чалавека і просіць у яго абароны.

Н. МЯТЛА,
навуковы супрацоўнік
Інстытута педагогікі.

НІБЫ ЧУЙНЫЯ СТРУНЫ...

«Ох-ох, што гэта зрабілася з табой? Калі б сказаў хто гадоў трыццаць назад, што абсыплюць вось так твар зморшчыны, наўрад ці паверыла б... Кожны год пакінуў сваю паласу на твары, кожны—свінку на скронях. А можа і не ад гадоў гэта? Можа ад кожнага дзіцяці гэта? Колькі соцень прайшло іх праз сэрца за ўсё жыццё?» Яна адышла ад люстэрка, правяла рукой па твары, нібы паспрабавала адагнаць успаміны—тыя чуйныя струны.

...У дзверы пастукалі. Вельмі знаёмы стук. Няўжо ён? Так чакала, усё думала, прыйдзе ці не, і горка рабілася ад думкі, што не прыйдзе.

Яна не памылілася. Непаслухмяны вихор, хоць бачна ўжо, што спрабуе хлопец зачасіць яго, вочы сінія, уважлівыя, пад густымі бровамі.

— Я гэта, Лідзія Пятроўна. Прабачце, што пазнавата зайшоў. Не мог я не зайсці.

— Здарылася што?—спытала яна, прапускаючы яго ў пакой. Нават і выгляду не падала, што ведае ўсё,—няхай сам раскажа...

— Маці знайшлася. Пісьмо вось прыйшло, вазьміце,—пачаў Валерый, не падымаючы вачэй.—Кліча да сябе, прабачэння просіць. «Сыночкам роднёнькім» называе. Я вось і прыйшоў да вас.

Як вы думаеце, што мне рабіць?—Валерый падняў вочы. Яны блішчэлі, як могуць блішчэць толькі перад слязьмі.

«Хітрая жанчына. 17 гадоў ні слыху ні дыху. Пакінула сына, калі яму было ўсяго некалькі месяцаў. І вось цяпер... Мабыць, скеміла, што дапамогай будзе ў гаспадарцы, бо школу заканчвае і зарабляць хутка пачне. Толькі вось як сказаць яму пра гэта? Могуць зачарніць гэтыя словы і свет, і іншых добрых людзей. Калі вырас ужо, сам павінен зразумець. А калі не сказаць нічога? Таксама нельга. Можа палічыць, што не захацела турбаваць сябе. Калі так, то нічога ты не дала яму за гэтыя 17 гадоў».

Валерый запытальна глядзеў на Лідзію Пятроўну, чакаючы адказу.

— Вялікі ты ўжо, Валерый. Сам вырашыць павінен. Трэба шмат падумаць тут. Разумееш, нельга быць жорсткім—мог чалавек памыліцца. Але маці ўсё ж яна нядобрая... Сам ведаеш, нікога ў мяне няма кроўнага. Але ж вы мне, ты, і яшчэ тысячы, што былі ў дзіцячым доме...

Яна адчувала, што гаворыць зусім не так, як думае.

— Словам, ніколі не пакінула б я вас, ні пры якіх акалічнасцях.

Валерый закрыў твар рукамі. Яна пачула ўсхліпванне. Ніколі не бывала такога з ім. У дзяцінстве не аднойчы разбіваў сабе калені да крыві, ганяючы мяч, але слёз не было ніколі.

Прытуліла віхрастую галаву да сябе. Можа раскажаць яму сваю гісторыю?

У 26-м прыйшла яна працаваць у дзіцячы дом. Шмат тады было дзяцей без бацькоў—у адных загинулі, другія згубілі малых у вакзальным натоўпе ці ў час налёту банд. Калі ўвайшла ў паўразбураны хлём і ўбачыла схудлых—скура ды косці, брудных, нямытых дзяцей, не вытрымала, заплакала. У тыя ж хвіліны, мабыць, вырашыўся яе далейшы лёс. Пабегла дадому, узяла тое-сёе з адзення, сукенак...

Адышлі гады ў далячынь. Могуць вярнуцца яны толькі ва ўспамінах. Але тыя дзеці—гэта не проста ўспамін, гэта яе душа, яе сэрца, яе жыццё. Дзе яны цяпер, колішнія беспрытульныя, сіроты? Мусіць, дзе-небудзь забавляюць, шчаслівыя, сваіх уласных унукаў.

Сама не заўважыла, як змоўкла, пачула ціхае дыханне Валерыя. Стаміўся зусім, заснуў. Ну і добра. Хуценька паслала пасцель, а калі ён лёг, успомніла: хвалявацца будучы ў інтэрнаце.

Набрала нумар тэлефона:

— Слепакурава гэта. За Вавулава не хвалюцца. Ён у мяне. Расчыніла фортку. У пакой уварваўся вясновы вецер.

«Ай-ай. Як гэта я магла забыць! Ліст жа прыйшоў ад Лёні Сойфера з Чалябінска». Запаліла настольную лампу, разарвала канверт.

«Дзень добры, родная наша Лідзія Пятроўна. Віншую вас са званнем заслужанай настаўніцы БССР... У мяне вялікая радасць—нарадзіўся сын. Словам, акруціла сям'я вашага Лёньку з усіх бакоў».

...Смяшлівы быў хлапчук. У 40-м, калі вярнулася яна ў дзіцячы дом з дыпламам аб заканчэнні інстытута, ён сустрэў яе, маленькі, тоўсценькі клубчак з вялікім, большым за сябе, букетам кветак у руках, і пачаў прамову. Усё ўдалося яму, але забытаўся на словы «інстытут». Ад сорама пачырванеў, а потым расплакаўся. Давялося супакойваць цукеркай.

І яшчэ адзін успамін звязвае яе

з Лёнем Сойферам. Дарэчы, не толькі з ім...

Яны былі тады на дачы ў Гарбацэвічах. На досвітку пачула яна ў небе гул, што прынёс няшчасце яе народу і ёй самой. Вайна... Пайшлі ланцужком 87 дзяцей. Самым старэйшым—па 7 гадоў. Малодшым—па 3.

Машыны везлі параненых салдат. Адна з іх спынілася:

— Куды вы ідзяце?—афіцэр, што выйшаў з машыны, схпіўся за галаву. Потым ускочыў у кузаў:—Таварышы, дзеці там...

Так і ўдалося ім выратавацца. А ў гарадку Лёня спытаў маладзенькага лейтэнанта, які прынёс дзецям сабраную салдатамі ежу: «Дзядзечка, вайна ўжо скончылася? Дамоў можна?..»

Далей дабіраліся на сялянскіх падводах. І зараз яшчэ шкадуе яна, што не спытала прозвішча чыгуначніка са станцыі Камунары. Ён за нейкую хвіліну падрыхтаваў вагон, пагрузіў разам з імі некалькі кароў, каб было дзецям у дарозе малако. Так праехалі тысячы кіламетраў у тыл. Цяжка было з ежай—усё ж 87 дзяцей. Харчаваліся тым, што давалі людзі на розных маленькіх і вялікіх станцыях. Давезлі ўсіх 87...

З дзіцячым домам давялося развітвацца. Яго вырашылі пакінуць у Сярэдняй Азіі. Засталіся там Клара Дубоўская, Яня Кавалева, Вася Смольнікаў, Люда Садоўская... Іх не бачыла яна з таго часу. Думала, вырастуць—і забудуць яе. Аж не, занадта ўжо, мабыць, не па-дзіцячаму перажывалі яны ўсё. І ідуць цяпер пісьмы з усіх куткоў краіны.

Заўсёды было ў яе шмат дзяцей. Ад году да сямі. Сотні маленькіх сэрцаў, якія абавязана была абагрэць сваім цяплом. І маленькія чалавечкі адчувалі гэтую цеплыню. Толькі ўваходзіла да іх—абавязкова паклічуць, каб раскажаць дырэктару дзіцячага дома нешта цікавае.

А жыццё? Хто яго ведае. Можа не так трэба было жыць. А каб пачаць зараз усё спачатку, з самага-самага?.. Усё было б так.

...Заснула яна толькі пад раніцу. А калі прачнулася, убачыла на сталае маленькі лісток паперы. Валеркавай рукой было напісана: «Дзякуй, Лідзія Пятроўна. Дарагая вы мая... Схаджу я да маці. Шкада мне яе, як чалавека шкада... А там вырашу, як быць...»

«Зусім дарослы стаў»,—уздыхнула Лідзія Пятроўна.

М. КАЦЮШЭНКА

г. Вабруйск.

ВІЦЕБСКАЯ ШКОЛА ГІМНАСТЫКІ

Віцебск. Тут выраслі вядомыя гімнасткі—чэмпіёны рэспублікі, краіны, Еўропы, свету, Алімпійскіх гульняў—Ала Ітсан, Святлана Маскалёва, Людміла Аргучынская, Ларыса Петрык, Тамара Лазановіч. Усе яны—выхаванкі заслужанага трэнера СССР Вікенція Дзмітрыевіча Дзмітрыева.

Два гады назад у Віцебску пры таварыстве «Дынама» створана спецыялізаваная дзіцячая спартыўная школа. Зараз у ёй займаецца больш як 200 юных спартсменаў.

У юных гімнастак Тані Аржанікавай (справа) і Тані Пронскай—размінка. Трэнер-харэограф Вікторыя Іванаўна Бадаева з групай юных гімнастак.

Фота А. Царлюкевіча (БЕЛТА).

ЧАЛАВЕК ШУКАЕ ЧАЛАВЕКА...

«Паважаны Мікалай Мікалаевіч! Сардэчна дзякую вам за вялікую радасць, якую вы прынеслі мне. Знайшліся мой брат Уладзімір і сястра Галіна, якія згубіліся ў канцы вайны!..» — піша Эмілія Ільінічна Кокарава з Масквы намесніку начальніка пашпартнага аддзела ўпраўлення ўнутраных спраў Магілёўскага аблвыканкома М. Давыдзенку. Пісьмо Эміліі Кокаравай з'явілася апошнім, заключным акордам ва ўсёй гэтай гісторыі.

Аднак пачнем па парадку.

У 1966 годзе Галіна Уладзіміраўна Тэльмінава (Марчанка), якая жыла ў той час у Курганскай вобласці, звярнулася ў Маскву, у Чырвоны Крыж, з просьбай знайсці яе брата Уладзіміра Марчанку. У заяве Галіна ўказала, што яна і Валодзя — блізныя, што нарадзіліся яны ў 1945 годзе і выходзіліся ў Грудзінаўскім дзіцячым доме Быхаўскага раёна. Пра далейшы лёс брата нічога не ведае. Выканком Чырвонага Крыжа і Чырвонага Паўмесяца гэтыя даныя пацвердзілі. Аднак знайсці Уладзіміра не ўдавалася.

Праз некалькі гадоў Галіна Уладзіміраўна пераехала ў Магілёў і зноў звярнулася ў міліцыю: ці вядома што пра лёс яе бацькоў і брата?

Капітан Пётр Іванавіч Стрынадка — начальнік пашпартнага аддзялення Кастрычніцкага райаддзела ўнутраных спраў г. Магілёва — падрабязна распытаў пра ўсё ў Галіны Уладзіміраўны. Аднак яна нічога новага дадаць не магла. Не памятала, хто яе бацькі, адкуль яны родам. Адзінае, што захавалася ў памяці, — гэта Грудзінаўскі дзіцячы дом, дзе яна жыла разам з братам.

Запісаўшы ўсё пра дзіцячыя гады Галіны, Пётр Іванавіч даручыў працягваць пошукі Уладзіміра і іх бацькоў старшаму лейтэнанту міліцыі Алене Максімаўне Новікавай.

Алена Максімаўна задумалася. У матэрыялах іншых спраў былі хоць нейкія ніткі — звесткі аб бацьках або блізкіх сваяках, тут жа ў біяграфіях — адны прабелы. Гэтай справай раней займалася Куртамышская міліцыя. Праверка нічога не дала. Але ўстановы, куды звяртаюцца за даведкамі, могуць абмежавацца толькі адказам на пастаўленыя пытанні. Можна Куртамышская міліцыя ставіла вельмі вузкае кола пытанняў? Трэба ж высветліць, калі, кім і ў якую дзіцячую ўстанову ўпершыню былі змешчаны блізныя, знайсці іх асабістыя дакументы. Так, з гэтага трэба пачынаць, вырашыла Новікава.

І вось аддзел народнай адукацыі Магілёўскага аблвыканкома паведамляе: Марчанка Уладзімір і Марчанка Галіна (блізняты) у 1949 годзе з Мсціслаўскага дзіцячага прыёмніка паступілі ў Магілёўскі дашкольны дзіцячы дом № 2, дзе яны пражылі да жніўня 1953 года, а затым пераведзены ў Грудзінаўскі дзіцячы дом Быхаўскага раёна.

Новая акалічнасць! Дагэтуль гаворка ішла толькі пра Грудзінаўскі дзіцячы дом.

На стале ў Алены Максімаўны пасведчанне аб нараджэнні Галіны Марчанка. Пацвярджаецца, што яна нарадзілася ў Магілёве. А хто ж яе бацькі? Новікава старанна вывучае сцёрты загсаўскі дакумент, шукае запіс пра бацьку і маці.

З цяжкасцю прачытала: бацька Марчанка Уладзімір (імя па бацьку не ўказана), маці — Марчанка. І ўсё. Вельмі мала.

Запытанні пасланы ў многія месцы. Аднак звесткі пра бацькоў нідзе не захаваліся.

Новікава зноў вяртаецца да пошукаў.

Уладзіміра. Трэба прасачыць увесь яго жыццёвы шлях — ад нараджэння да паўналецця. Вось адказ Магілёўскага абласнога аддзела аховы здароўя: Галіна і Уладзімір Марчанка ва ўзросце аднаго года і васьмі месяцаў паступілі з Мсціслаўскага дома дзіцяці на лячэнне ў Магілёўскую дзіцячую бальніцу.

Тэрмінова запрошаны Мсціслаўскі дом дзіцяці. Можна яго супрацоўнікі што-небудзь ведаюць? Так, выхавацелі памятаюць блізнят Валодзю і Галю, дзеці былі перададзены ім у 1946 годзе. Але хто перадаў, адкуль яны родам — звестак не захавалася.

Зноў і зноў Алена Максімаўна скрупулёзна вывучае, супастаўляе матэрыялы. Дзіўная акалічнасць: блізныя нарадзіліся ў Магілёве і чамусьці раптам апынуліся ў Мсціслаўскім доме дзіцяці. Адкуль усё-такі ў Галіным пасведчанні з'явіўся запіс пра бацьку? Аналагічны запіс, напэўна, унесены і ў метрыку Уладзіміра. Метрычныя выпіскі аб іх нараджэнні выдадзены ў Магілёве ў момант выпіскі блізнят з Магілёўскай дзіцячай бальніцы. Але... у журнале паступлення дзяцей у бальніцу не было ўказана імя па бацьку. Ці сапраўдныя гэтыя метрычныя выпіскі?

Думка прыйшла пазней, думка простая і разам з тым лагічная — праверыць усе раненыя бальніцы вобласці, пашукаць у старых запісах.

Пісьмы пайшлі ва ўсе канцы вобласці.

Адказы не радалі.

Аднак што гэта?! Копіі запісу акта аб нараджэнні Марчанка Галіны Ільінічна і Марчанка Уладзіміра Ільіча, прысланыя Горацкай раённай бальніцай. Нарадзіліся абое ў адзін дзень — 15 сакавіка 1945 года ў вёсцы Цёмны Лес Горацкага раёна.

Вось запісы пра бацькоў: бацька Марчанка Ілья Мікалаевіч (служыць у арміі), маці Марчанка Матруна Нілаўна — хатняя гаспадыня.

Алена Максімаўна шукае Марчанку Уладзіміра Ільіча. Старажылы вёскі Цёмны Лес пацвердзілі, што ў іхняй вёсцы жыла жанчына з чатырма дзецьмі. Нарадзіўшы дваіх блізнят, яна захварэла на тыф і памёрла. Дзяцей аддалі ў дзіцячы дом, а які — яны не памятаюць.

Настойлівасць старшага лейтэнанта міліцыі Новікавай закончылася поспехам, яна знайшла Уладзіміра. Сустрэча блізнят адбылася ў Магілёве.

Але пошукі не закончыліся.

У органы міліцыі Магілёўскай вобласці звярнулася Э. І. Кокарава з просьбай дапамагчы ёй знайсці брата Уладзіміра і сястру Галіну. Яна пісала, што ў апошнія дні вайны загінуў на фронце бацька, а маці памёрла. Двое братоў і дзве сястры сталі жыць у дзіцячых дамах. Старэйшага брата Анатоля Эмілія Ільінічна знайшла, а вось блізнят Галіну і Уладзіміра ніяк не можа адшукаць.

Але вернемся да апошняга пісьма Эміліі Кокаравай, з якога мы пачалі сваю гаворку.

Пісьмо заканчваецца словамі: «...Прыношу вялікую падзяку ўсім работнікам міліцыі, хто дапамог мне знайсці маіх родных. Жадаю вам і надалей прыносіць сваёй высякароднай і бескарыслівай працай шчасце савецкім людзям!»

Вось так праз дваццаць сем гадоў адбылася яшчэ адна радасная сустрэча...

К. АЛЯКСАНДРАЎ,
маёр міліцыі

ЭКСПЕРЫМЕНТ

Рыгор ПАДНЕВІЧ

Гумарэска

Мужчыны цесна абступілі з усіх бакоў лаўку, на якой сядзеў, апусціўшы галаву, Міхась з дванаццатай кватэры.

— Столькі часу ішло ўсё добра, — казаў з абурэннем Сцяпан, яго сусед, — трымаўся ўсе мужчыны, а ты вось не ўцярапеў... Набраўся... Падкілаў нам свінню...

— Аднакласніка сустраў... — глянуў з-пад ілба на мужчын Міхась. — Гадоў дзесяць не бачыліся...

— Ты парушыў наш угавор, — афіцыйна, як прысуд, працягваў Сцяпан, — трымаць чарку толькі на свята, у кампаніі, пры сямейным стале... Мы ж дамовіліся з мужыкамі трэцяга пад'езда...

— Я заяву не пісаў, — агрызнуўся Міхась. — Але ж даў згоду. А які ў цябе выгляд? — Сцяпан не зводзіў позірку з Міхася. — Ганьбіш усіх нас...

На нейкі момант усталевалася цішыня. — Што будзем рабіць з ім? — афіцыйна запытаў Сцяпан.

— Выгнаць адсюль! — Каб ніхто і не бачыў яго! — пачуліся прапановы.

— Жонка можа расказаць, — заўважыў Лявон. — Яна сябруе з Кацяй з трэцяга пад'езда...

— Пагаварыць трэба з ёю. Папрасіць, каб маўчала, — заўважыў хтосьці.

— Каго пашлем? — спытаў Сцяпан. — Паўла.

— І Лявона!

І вось Павел з Лявонам падняліся на трэці паверх. Спыніліся, пастукаліся ў дзверы.

— Мы наконт вашага Міхася... — пачаў нясмела Лявон, калі на парозе з'явілася гаспадыня.

— Не хачу нават і слухаць, — адрэзала яна. — Без вас у яго хапае кампаньёнаў.

— Справа ў тым... — Лявон пераступіў парог, — што мы дамовіліся... — ён кінуў галавой Паўлу: ідзі, маўляў, за мной, — далі

такое слова, што не будзем больш браць чарку без ладу, абы дзе...

— ...Толькі дома, — падхапіў Павел. — ...У кампаніі. Пры сямейным стале... — працягваў Лявон.

— І курыць больш не будзем, — сказаў, як адрэзаў Павел.

— Хто даў слова? — недаверліва спытала жанчына.

— Усе мужыкі нашага пад'езда, — запэўніў Лявон. — Надакучыла слухаць, як упікаюць жонкі...

— Угаварыліся з хлопцамі з трэцяга пад'езда, — падхапіў Павел. — Тыя трымаюцца. А ваш Міхась падвёў. Вы ўжо, калі ласка, тым, з трэцяга пад'езда, ні слова. Мы самі Міхасю такую прапачанку дадзім.

— Ужо сёння ўсыпалі! — пацвердзіў Лявон.

— Праўда? — ажывілася гаспадыня. — Што ж вы стаіце на парозе? Праходзьце.

Падумаць толькі: не трэба будзе больш хаваць грошы, сустрэкаць Міхася пасля палучкі на праходной... Аж не верыцца. А вы праходзьце, мужчынікі, праходзьце. Такую навіну прынеслі. З выпадку гэтага... не грэх... — гаспадыня паставіла на стол бутэльку.

— Нам нельга! — замахнуў рукамі Павел. — Мы ж далі слова, — дадаў Лявон.

— Хоць крышку, — сказала гаспадыня. — Такая падзея, як жа не адзначыць.

...Мужчыны ў двары згулялі не адну партыю ў шахматы, «забілі» не аднаго «казла», як пайшлі Павел і Лявон. Сцяпан не зводзіў вачэй з пад'езда, час ад часу паглядаў на гадзіннік.

Нарэшце паказаліся Лявон і Павел. Яны прыкметна хісталіся, горача нешта даказвалі адзін аднаму.

— Дайце, хлопцы, закурыць, — ціха папрасіў Сцяпан.

АДКАЗЫ НА ЧАЙНВОРД
«НА ВАРЦЕ РАДЗІМЫ»,
змешчаны ў другім нумары
часопіса

1. Маёр. 2. Радзіма. 3. «Аўро-
ра». 4. Авангард. 5. Даватар. 6.
Разлік. 7. Корпус. 8. Сцяг. 9.
Гастэла. 10. Антэна. 11. Ангар.
12. Радый. 13. Танк. 14. Клінон.
15. Кок. 16. Кубрык. 17. Конні-
ца. 18. Авіяцыя. 19. Якір. 20. Ра-
кета. 21. Афіцэр. 22. Рэйд. 23.
Дот. 24. Таран. 25. Радар. 26. Ро-
та. 27. Атака. 28. Адвага. 29. Ат-
рад. 30. «Дзвіна». 31. Адмірал.
32. Лазо. 33. Орша. 34. Асада.
35. Арсенал. 36. Люк. 37. Каска.
38. Ас. 39. Радыст. 40. Танкіст.
41. Тактыка. 42. Аноп. 43. Полк.
44. Карабін. 45. Нарва. 46. Анка.
47. Адэса. 48. Армія.

Веры Ільінічне Гаўрылюк з
Брэста на выстаўцы-конкурсе
твораў народнай творчасці і
самадзейнага мастацтва Бела-
русі прысуджана вышэйшая
прэмія за серыю кампазіцый
з саломкі.

У руках Зінаіды Ляўчэня,
работніцы Маладзечанскай
фабрыкі мастацкіх выра-
баў, лён — зыходны матэрыял
для разнастайных кампазі-
цый.

Інкрустацыя саломкай —
прафесія і мастацтва Ва-
лянціны Еўдакімавай, работ-
ніцы Жлобінскай фабрыкі
мастацкай інкрустацыі.
Фота Р. Валадзько.

На першай старонцы вокладкі
заслужаная артыстка рэспублі-
кі Лілія Давідовіч.

Акварэль Ю. Пучынскага.

На чацвёртай старонцы вок-
ладкі экспанаты выстаўкі-кон-
курсу народнай творчасці, пры-
свечанай 50-годдзю ўтварэння
СССР.

Галоўны рэдактар М. І. КАРПЕНКА. Рэдакцыйная калегія:
М. М. БАСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КО-
НАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА,
А. П. УС, В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: 220041, Мінск, Ленінскі праспект, 77.
Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 32-20-51, адказні. сакратара,
аддзела рабочага жыцця — 32-38-14, аддзелаў сельскага жыцця,
культуры і літаратуры, пісем і быту — 32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага.
Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар І. Л. Паўлава.

Журнал «Работница и крестьянка»
на беларускам мове. Выданне ЦК КП Беларусі.
АТ 00073. Здадзена ў набор 1/II-73 г. Падпісана да друку
26/II-73 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Фармат 60×90%.
Дадатак — выкрайка. Тыраж 399 329 экз. Зак. 82. Цана 15 кап.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва
ЦК КП Беларусі, Мінск.

222649-3

**РЭСПУБЛІКАНСКАЯ
ВЫСТАЎКА-КОНКУРС
НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ,
ПРЫСВЕЧАНАЯ
50-ГОДЗІЮ СССР**

Цана 15 кап.

74995